

Miek Hoogbergen

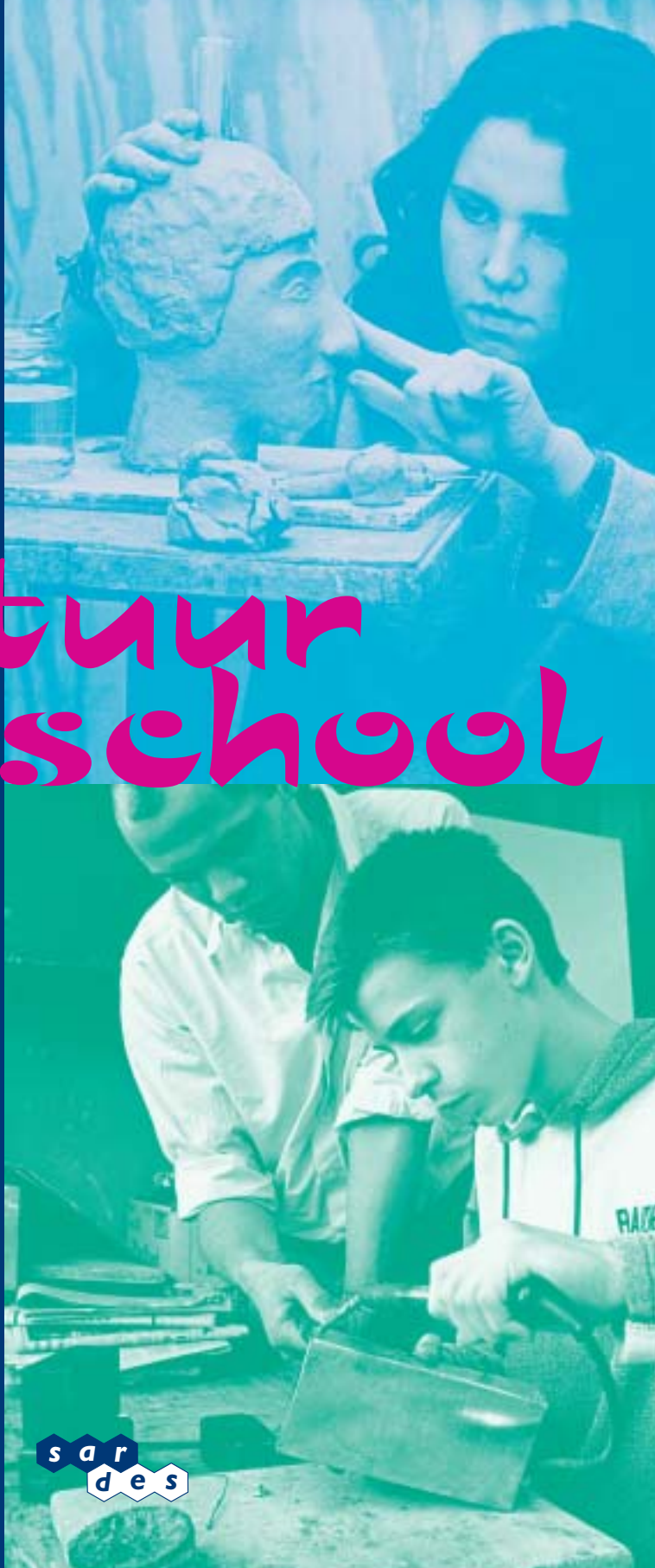
Karin Hoogeveen

m.m.v. Kees Broekhof

Cultuur maakt school

Praktijk en toekomst
van cultuurscholen
in het voortgezet
onderwijs

sar
des

Cultuur maakt school

Praktijk en toekomst van cultuurscholen
in het voortgezet onderwijs

Miek Hoogbergen
Karin Hoogeveen
m.m.v. Kees Broekhof

Utrecht, september 2003

ISBN: 90-5563-062-4

© Sardes, september 2003

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opname of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16b Auteurswet 1912 juncto het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 882, 1180 AW Amstelveen). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

Voorwoord

Het onderwijs zorgt er voor dat elk kind de kans krijgt met kunst en cultuur vertrouwd te raken.

Vanaf het basisonderwijs wordt ieder kind geschoold in kunstvakken. Naast dit deels verplicht en deels te kiezen pakket aan kunstvakken in het onderwijs, is er een rijke praktijk gegroeid aan aanvullende activiteiten.

Sinds de invoering van de tweede fase is het culturele aanbod in het voortgezet onderwijs verbreed. Eén van de belangrijkste oorzaken daarvan is de invoering van ckv 1 in de tweede fase. Vooral door het initiatief van de bewindslieden van OCenW om cultuurbonnen beschikbaar te stellen, eerst voor de bovenbouw havo/vwo en later ook voor het vmbo en de basisvorming, oriënteren scholen en leerlingen zich meer dan vroeger op kunst- en erfgoedinstellingen in de omgeving van de school. Door de invoering van ckv in het vmbo in het schooljaar 2003-2004 is er nu in de volle breedte van het voortgezet onderwijs meer aandacht voor kunst- en cultuuractiviteiten.

Steeds meer scholen kiezen ervoor om zich te profileren op het gebied van kunst en cultuur door zich te presenteren als cultuurschool. Hier worden verschillende invullingen aan gegeven.

In dit rapport hebben wij geprobeerd de kenmerken van cultuurscholen te benoemen en geven wij een advies over de toekomst van de cultuurschool aan het ministerie van OCenW.

Onze dank gaat uit naar Nelleke Douw, Folkert Haanstra, Peter Seijbel en Marianne de Wit van de begeleidingscommissie voor alle inspanningen en goede raad. Ook willen wij graag de directies, kunstcoördinatoren, docenten en leerlingen bedanken die hebben meegewerkt aan de interviews. Zonder hun medewerking was dit rapport niet tot stand gekomen.

Wij hopen dat ons advies zal leiden tot een vruchtbare discussie over de wijze waarop de kwaliteit van het kunst- en cultuuronderwijs in het voortgezet onderwijs kan toenemen.

Miek Hoogbergen
Karin Hoogeveen
m.m.v. Kees Broekhof

Sardes, Utrecht september 2003

Inhoudsopgave

Voorwoord	
Inleiding	1
DEEL 1	3
1. Cultuur en Onderwijs	5
1.1. Beleidsontwikkelingen in het onderwijs	5
1.2. De kunstvakken en culturele kunstzinnige vorming	5
1.2.1. Cultuur en de brede school	7
1.3. Het Project Cultuur en School in het voortgezet onderwijs	7
1.4. Samenwerking met culturele instellingen en het kunstvakonderwijs	8
1.4.1. Culturele instellingen	8
1.4.2. Het kunstvakonderwijs	9
1.5. Kanttekeningen bij het overheidsbeleid	10
2. Inventarisatie cultuurscholen	11
2.1. Werkwijze	11
2.2. Resultaten	12
2.2.1. Kenmerken van de scholen	12
2.2.2. Kunstvakken in de basisvorming	13
2.2.3. Kunstvakken als examenvak	15
2.2.4. Sinds wanneer	17
2.2.5. Doelgroep	17
2.2.6. Invulling binnen het curriculum	18
2.2.7. Integratie met andere vakken	18
2.2.8. Invulling buiten het curriculum	19
2.2.9. Samenwerking met andere instellingen	19
2.2.10. Schoolbeleid	20
2.2.11. Financiering	20
2.3. Samenvatting en conclusies	21
3. De verkenning: schoolportretten	23
3.1. Inleiding en werkwijze	23
3.2. Samenvattende conclusies	24
3.2.1. Kunst en cultuur als onderdeel van het schoolbeleid	24
3.2.2. Doelen	24
3.2.3. Breedte en diepte van het aanbod	25

3.2.4.	Integratie	25
3.2.5.	Doorlopende leerlijnen en de relatie binnen- en buitenschools	26
3.2.6.	Samenwerking	26
3.2.7.	Vmbo	27
3.2.8.	Succesfactoren en valkuilen	28
4.	De cultuurschool in het voortgezet onderwijs	29
4.1.	Dimensies en kenmerken	29
4.2.	Pilots voor de ontwikkeling van cultuurscholen	31
4.2.1.	Haalbaarheid en wenselijkheid van pilots	31
4.2.2.	Richtinggevend kader voor de pilots	32
4.2.3.	Verdere procedure	33
4.3.	Het advies	33
	DEEL 2	35
5.	De schoolportretten	37
5.1.	Augustinus College	37
5.2.	Calandlyceum	40
5.3.	Dr. F.H. De Bruijne Lyceum	44
5.4.	Huygenslyceum	48
5.5.	Nijmeegse Scholengemeenschap Groenewoud	51
5.6.	Pleincollege Sint Joris	55
5.7.	Segbroek College	60
5.8.	VMBO Nieuw-Rotterdam, locaties Beukelsdijk en Koningsveldestraat	64
5.9.	Wessel Gansfortcollege	67
5.10.	De Cultuurschool	71
	Literatuur	75
Bijlage 1.	Vragenlijst inventarisatie cultuurprofiel scholen en overzicht aangeschreven scholen	77
Bijlage 2.	Selectie van scholen voor schoolportretten	85
Bijlage 3.	Interviewleidraad schoolportretten cultuurprofiel scholen	87

Inleiding

Steeds meer scholen in het voortgezet onderwijs gebruiken de mogelijkheid om eigen accenten te leggen in hun onderwijskundige aanpak en hun onderwijsprogramma. Zo zijn er scholen die zich profileren op het gebied van tweetalig onderwijs, ICT of sport. Daarnaast is er een aantal scholen dat extra aandacht geeft aan kunst- en cultuuractiviteiten. Zij kiezen voor een profilering in de richting van kunst en cultuur.

Het ministerie van OCenW heeft Sardes gevraagd een studie te verrichten naar scholen in het voortgezet onderwijs die zich profileren op het terrein van kunst, cultuur en erfgoed. Die profilering kan op verschillende manieren plaatsvinden: het kan gaan om actieve kunstbeoefening, de integratie van kunst, cultuur en erfgoed in het onderwijsprogramma of aandacht voor cultuureducatie in het kader van de brede school. Er is afgesproken dat de volgende onderwerpen in de rapportage aan de orde komen:

- Een overzicht van initiatieven van scholen in het voortgezet onderwijs die zich profileren als cultuurschool.
- Mogelijkheden en voorwaarden voor de ontwikkeling van cultuurscholen.
- Het peilen van de belangstelling in het onderwijsveld voor de ontwikkeling van cultuurscholen.
- Een richtinggevend kader voor uitvoering van proefprojecten (pilots).

Op basis hiervan heeft Sardes een rapport samengesteld dat de praktijk van cultuurscholen laat zien en de contouren schetst voor de toekomst van cultuurscholen. Het rapport is in verschillende stadia becommentarieerd door de begeleidingscommissie. De commissie, die op verzoek van het ministerie van OCenW in het leven werd geroepen, bestond uit betrokkenen uit het onderwijs- en cultuurveld en de onderzoekswereld.

Het rapport bestaat uit twee delen. Het eerste deel omvat de rapportage van de inventarisatie en het advies. In het tweede deel zijn de schoolportretten opgenomen.

Het eerste deel is opgebouwd uit een viertal hoofdstukken. Het eerste hoofdstuk beschrijft de ontwikkelingen in het voortgezet onderwijs en meer specifiek de ontwikkelingen van de kunstvakken en ckv, ckv 1 en ckv 2,3. We hebben gekozen voor een beschrijving van alleen deze vakken, omdat daarin veel kunst- en cultuuractiviteiten zijn geconcentreerd. We kijken daarbij ook naar de rol van de kunst- en erfgoedinstellingen en het kunstvakonderwijs.

Het tweede hoofdstuk geeft een indruk van de manier waarop scholen invulling geven aan hun kunst- en cultuurprofilering. Voor dit deel van het onderzoek is aan een kleine honderd scholen een vragenlijst gestuurd. De helft heeft de vragenlijst ingevuld

geretourneerd. De resultaten geven een indruk van het aantal kunstvakken dat op de betreffende scholen wordt gegeven, in welke vakken examen kan worden gedaan, de doelgroep, de invulling van de kunst- en cultuuractiviteiten binnen en buiten het curriculum en de samenwerking met kunst- en erfgoedinstellingen en het kunstvak- onderwijs.

Het derde hoofdstuk beschrijft een aantal conclusies over de cultuurschool, gebaseerd op de schoolportretten die in deel 2 zijn opgenomen.

Het laatste hoofdstuk van deel 1 geeft een beschrijving van de cultuurschool zoals die eruit zou kunnen zien. Daarnaast worden er voorstellen gedaan voor de verdere ontwikkeling van cultuurscholen in de komende twee jaar. Geadviseerd wordt om scholen bij de verdere vormgeving van hun kunst- en cultuurbeleid te ondersteunen door een aantal pilots te starten.

Het tweede deel bevat tien beschrijvingen van cultuurscholen, waarvoor gebruik is gemaakt van de kennis en kunde van docenten en directies van de betrokken scholen en instellingen. De beschrijvingen zijn uitgewerkt volgens een vast stramien.

DEEL 1

1. Cultuur en Onderwijs

1.1. Beleidsontwikkelingen in het onderwijs

Het voortgezet onderwijs heeft de laatste jaren veel veranderingen doorgemaakt. De structuur van het onderwijs is ingrijpend gewijzigd. In de eerste leerjaren is de basisvorming geïntroduceerd, waar alle leerlingen vijftien verplichte vakken volgen. In de hogere leerjaren havo-vwo is het studiehuis ingevoerd. De leerlingen in het studiehuis kiezen uit vier profielen: cultuur & maatschappij, economie & maatschappij, natuur & gezondheid en natuur & techniek. In het derde en vierde leerjaar van het vmbo is sinds 2001 sprake van vier leerwegen: de theoretische leerweg, de gemengde leerweg, de kaderberoepsgerichte leerweg en de basisberoepsgerichte leerweg.

Binnen deze vernieuwingen hebben de scholen meer ruimte gekregen om zelf keuzes te maken en prioriteiten te leggen in hun onderwijsprogramma. Dit is het gevolg van keuzes in het onderwijsbeleid van de rijksoverheid, dat de afgelopen jaren meer nadruk heeft gelegd op autonomie voor scholen en deregulering.

De komende jaren gaat de overheid door met het verminderen van de regels om scholen meer eigen verantwoordelijkheid te geven. Vanaf 2004 zal tweederde van het programma in de basisvorming bestaan uit een verplicht deel (kerncurriculum), waarvoor landelijke kerndoelen worden opgesteld. Voor het resterende derde deel mogen scholen zelf een differentieel curriculum opstellen. Ook in de tweede fase krijgen scholen ruimere keuzemogelijkheden. Er komen meer keuzevakken en minder verplichte vakken en de examenvoorschriften worden drastisch beperkt. De voorstellen voor een bijgestelde invulling van de profielen havo en vwo zijn opgenomen in de notitie 'Ruimte laten en keuzes bieden in de tweede fase havo en vwo' van het ministerie van OCenW. Na bespreking met de onderwijsorganisaties wordt deze notitie in het najaar van 2003 aan de Tweede Kamer voorgelegd. Dat moet leiden tot een nieuwe wettelijke structuur voor de profielen.

Deze wijzigingen in het voortgezet onderwijs bieden scholen en leraren meer keuzevrijheid om hun lesprogramma in te vullen, hun eigen creativiteit te benutten en de inzet van middelen te bepalen. Scholen kunnen zo hun onderwijs beter afstemmen op de mogelijkheden, wensen, leerstijlen en talenten van leerlingen en personeel. Deze omslag biedt ook aanzienlijk meer ruimte voor kunst en cultuur in het onderwijs. De mate waarin die ruimte straks wordt benut, hangt mede af van de wijze waarop de culturele sector erin slaagt om samen te werken met het onderwijs.

1.2. De kunstvakken en culturele kunstzinnige vorming

Met de invoering van de basisvorming is het verplichte aanbod van muziek, handvaar-

digheid en tekenen teruggebracht tot twee verplichte kunstvakken: één beeldend vak (tekenen, handvaardigheid, fotografie, film of audiovisuele vormgeving) en een keuze uit muziek, dans of drama. De school mag dus niet alleen dans en drama aanbieden of alleen beeldende vakken. Scholen mogen in plaats van afzonderlijke vakken een geïntegreerd vakgebied beeldende vorming aanbieden of in het eerste leerjaar een oriëntatie verzorgen op alle kunstvakken. In de kerndoelen is vastgelegd wat leerlingen moeten kennen en kunnen aan het einde van de basisvorming.

Leerlingen in de basisvorming moeten in het kader van beeldende vorming, dans, drama of muziek ten minste één beeldende tentoonstelling, dan wel een dans-, theater- of muziekvoorstelling bezoeken en daarvan verslag doen (Domein D).

In de tweede fase havo/vwo krijgen alle leerlingen het verplichte cultuurvak ckv 1. De introductie van dit vak is de meest in het oog springende vernieuwing van de afgelopen jaren, omdat het bezoek aan culturele activiteiten en de reflectie daarop door leerlingen voor het eerst structureel onderdeel uitmaken van het onderwijsprogramma. De leerlingen moeten er zelf op uitgaan, informatie verzamelen en ervaringen opdoen op cultureel gebied. Zij bezoeken voorstellingen, tentoonstellingen en musea; havo-leerlingen minimaal zes keer, vwo-leerlingen minimaal tien keer. Het vak wordt afgesloten met een schoolexamen in de vorm van een examendossier.

Voor gymnasiasten en leerlingen die examen Grieks of Latijn doen (bijvoorbeeld Atheneum-leerlingen) is het vak Klassieke Culturele Vorming (kcv) verplicht. Gymnasiasten volgen het vak in plaats van ckv 1. Bij kcv vormen leerlingen zich een beeld van aspecten van de antieke cultuur. Het is evenals ckv 1 een vak met veel zelfwerkzaamheid. Ook maken de leerlingen kennis met culturele activiteiten. Ook kcv wordt afgesloten met een schoolexamen in de vorm van een examendossier.

Daarnaast bestaat in de bovenbouw havo/vwo het vak ckv 2,3. De deelvakken zijn als combinatie verplicht in het profiel Cultuur en Maatschappij op de scholen die deze combinatie aanbieden en kunnen worden gekozen in de vrije ruimte van andere profielen. Ckv 2 is een algemeen theoretisch vak, waarin leerlingen kennis opdoen over de cultuurgeschiedenis van de beeldende kunst en vormgeving, muziek, dans en drama. Ckv 2 wordt afgesloten met een landelijk examen, dat wordt afgenomen met behulp van een cd-rom. Bij ckv 3 kiezen leerlingen één van de vier kunstdisciplines beeldende vorming, muziek, dans en drama. Het programma omvat praktijk en vaktheorie die hoort bij de gekozen kunstdiscipline. Ckv 3 kent geen centraal examen. Vooralsnog mogen scholen in plaats van de invoering van ckv 2,3 het centraal examen in één van de oude kunstvakken afnemen.

De eerder genoemde notitie 'Ruimte laten en keuzes bieden in de tweede fase havo en vwo' stelt voor om de vaste combinatie van ckv 2,3 voor vwo en havo te vervangen door de afzonderlijke vakken ckv 2 en ckv 3. Ook wordt voorgesteld van de beide vakken een keuzevak te maken in het profiel Cultuur en Maatschappij. De positionering van ckv 2 en ckv 3 in relatie tot het centraal examen en schoolexamen zal nog nader worden bezien.

Ook in het vmbo krijgen leerlingen onderwijs in de kunstvakken. Deze vakken zijn verdeeld in Kunstvakken 1 en 2. Kunstvakken 1 is verplicht is voor alle leerlingen en omvat het kunstonderwijs van de basisvorming en ckv vanaf het derde leerjaar. In het kader van Kunstvakken 1 ondernemen de leerlingen ten minste vier verschillende culturele activiteiten per jaar, bij voorkeur gespreid over de verschillende kunstdisciplines. Ckv is vanaf het schooljaar 2003-2004 verplicht vanaf het derde leerjaar. Voor de invoering van ckv in het vmbo geldt een overgangsregeling van twee jaar, waarbij scholen het vak geleidelijk kunnen vormgeven. Ckv wordt afgesloten met een school-examen.

Kunstvakken 2 is een keuzevak in de theoretische leerweg en de gemengde leerweg in het derde en vierde jaar. Leerlingen kunnen kiezen uit een van de beeldende vakken (audiovisuele vormgeving, tekenen, handenarbeid of textiele werkvormen) of dans, drama en muziek. Dans en drama zijn nieuwe vakken op het vmbo. Deze kunstvakken kunnen als eindexamenvak worden afgesloten.

1.2.1. Cultuur en de brede school

Scholen voor voortgezet onderwijs tonen een toenemende belangstelling voor de brede school en de verlengde schooldag. Dit wordt gestimuleerd vanuit het gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid (GOA-beleid) en vanuit de wens van ouders om jongeren opvang na school te bieden. In de brede school en de verlengde schooldag werken professionals en vrijwilligers uit verschillende sectoren samen, onder andere om de ontwikkelingskansen van jongeren te bevorderen. Die samenwerking vindt ook plaats op het terrein van kunst en cultuur, vanuit de visie dat activiteiten op dit terrein een bijdrage leveren aan de sociale competenties van leerlingen en, uiteindelijk, de sociale cohesie van de school en de buurt. Er zijn in het kader van de brede school initiatieven waarbij de school en maatschappelijke en culturele instellingen in één gebouw worden ondergebracht. Op die manier kunnen de instellingen optimaal gebruik maken van elkaars functies en mogelijkheden.

1.3. Het Project Cultuur en School in het voortgezet onderwijs

Het ministerie van OCenW heeft in 1997 het project Cultuur en School gestart om onderwijs en cultuur dichter bij elkaar te brengen. Het belangrijkste doel van het project is om structurele relaties tot stand te brengen tussen scholen en culturele instellingen en om cultuureducatieve activiteiten te laten verankeren in de onderwijspraktijk en het werk van culturele instellingen. De prioriteit gaat daarbij uit naar de multiculturele samenleving, cultureel erfgoed en het vmbo.

De uitvoering van het project valt uiteen in een decentraal en centraal traject. Op decentraal niveau werken provinciale instellingen en grote gemeenten samen aan de verdere ontwikkeling van cultuureducatie. Op veel plaatsen is het inderdaad gelukt om onderwijs en cultuur dichter bij elkaar te brengen via enthousiaste initiatieven die

variëren van een kunstweek voor jongeren, of een Zuid-Hollandse kastelentocht tot wedstrijden in het zelf schrijven van gedichten en liedteksten.

In het kader van het centrale traject, dat is gericht op scholen, docenten en culturele instellingen, verstrekt het project Cultuur en School cultuurbonnen (ook wel vouchers of ckv-bonnen) voor ckv in de bovenbouw havo/vwo (sinds 1998-1999) en het derde leerjaar vmbo (sinds 2000-2001). De bonnen zijn financieel een steuntje in de rug voor leerlingen die voorstellingen, concerten, musea of andere culturele activiteiten bezoeken.

Aan het begin van het schooljaar 2001-2002 heeft het ministerie van OCenW voor het eerst cultuurbonnen voor de basisvorming beschikbaar gesteld. Daarmee hebben ook leerlingen in de onderbouw meer mogelijkheden gekregen om cultureel actief te zijn. Het ministerie wil met de cultuurbonnen de scholen stimuleren om iets bijzonders te maken van het cultuuronderwijs en zo de plaats en omvang van culturele activiteiten in de basisvorming versterken. De bonnen voor de basisvorming zijn, in tegenstelling tot de ckv-1-bonnen, niet aan een bepaald vak gebonden; ze kunnen zowel worden besteed aan kunstvakken als aan andere vakken.

De introductie van de vouchers stimuleert de samenwerking tussen scholen en culturele instellingen en legt bij alle leerlingen een basis voor later cultuurbezoek.

1.4. Samenwerking met culturele instellingen en het kunstvakonderwijs

De verplichte oriëntatie op hun culturele omgeving stimuleert de scholen hun blik naar buiten te richten en samen te werken met culturele instellingen. Daarnaast is er sprake van afstemming tussen het voortgezet onderwijs, culturele instellingen en het hoger onderwijs in het kader van vooropleidingstrajecten voor het kunstvakonderwijs. Die afstemming vindt onder andere plaats in samenwerkingsverbanden met muziek-scholen, creativiteitscentra en privé-docenten.

1.4.1. Culturele instellingen

Scholen, centra voor de kunsten, steunfuncties kunsteducatie, professionele culturele instellingen (zoals musea, theaters, filmhuizen, kunstuitleen, bibliotheken) en individuele kunstenaars werken samen om het culturaanbod voor leerlingen vorm te geven. Vooral de centra voor de kunsten en de steunfunctie-instellingen ondersteunen scholen inhoudelijk en facilitair bij het invullen van buitenschoolse activiteiten. Ook vervullen ze een spilfunctie in de lokale en regionale afstemming van vraag en aanbod. Op lokaal en regionaal niveau zijn er zo allerlei samenwerkingsverbanden ontstaan tussen culturele instellingen en scholen, bijvoorbeeld via projecten, kennismakingsactiviteiten of kunst- en cultuurklassen. Het komt ook voor dat vakdocenten van instellingen (tijdelijk) worden aangesteld als vakdocent op een school.

Binnen de samenwerking tussen culturele scholen en culturele instellingen neemt de aandacht voor erfgoed toe. Dit wordt gestimuleerd door het landelijke Bureau Erfgoed

Actueel en door lokale en vooral provinciale ondersteuning. Thema's als de eigen omgeving, monumenten, archieven en archeologische opgravingen zijn als onderwerp voor het onderwijs geïntegreerd in diverse mens- en maatschappijvakken. Er zijn samenwerkingsverbanden ontstaan tussen scholen en erfgoedinstellingen, zoals de Initiatiefgroep Musea en Onderwijs, die de museumwereld en het onderwijs dichter bij elkaar probeert te brengen.

Ook in internationaal verband werken scholen steeds meer samen op het gebied van kunst en cultuur. Dit wordt gestimuleerd door het Europees Platform.

1.4.2. Het kunstvakonderwijs

De samenwerking tussen het kunstvakonderwijs en het voortgezet onderwijs richt zich vaak op leerlingen met uitzonderlijk talent en veel ambitie. Tijdens hun opleiding in het voortgezet onderwijs krijgen zij de mogelijkheid om intensief bezig te zijn met het vak waar hun talent ligt. Daardoor kunnen ze bij de toelating tot het kunstvakonderwijs beter aantonen dat ze over voldoende kennis, kunde en talent beschikken, omdat een havo- of vwo-diploma alleen niet voldoende is. Het kunstvakonderwijs biedt daarbij begeleiding, meestal in combinatie met een instelling voor kunstzinnige vorming. Het gaat hier om de opleiding van musici, dansers, toneelspelers en beeldende vormgevers. Deze vooropleidingen zijn te vergelijken met die voor sporters op de zogeheten LOOT-scholen, die jong talent de mogelijkheid biedt een schooldiploma te halen en daarnaast op topniveau sport te beoefenen.

Er bestaan velerlei vooropleidings- en oriëntatievarianten, die verschillen per discipline en instelling voor het kunstvakonderwijs. Een vooropleiding kan de toegang tot het kunstvakonderwijs vergemakkelijken. Er vindt dan nog wel een aparte selectie plaats door het kunstvakonderwijs. In een enkel geval stromen leerlingen uit de vooropleiding automatisch door naar het kunstvakonderwijs. De vier gezamenlijke theateropleidingen in Nederland, die een netwerk in het leven hebben geroepen voor de zogeheten landelijke Oriëntatiecursus Theater, hebben ervoor gekozen om geen vooropleiding aan te bieden.

Voor de vooropleidingen dans en muziek bestaat er een raamregeling, die inhoudt dat leerlingen die een vooropleiding volgen in de bovenbouw havo/vwo vrijstellingen kunnen krijgen op een aantal onderdelen. De vrijstellingen kunnen gelden, geheel of gedeeltelijk, voor lichamelijke opvoeding, ckv 1 en Algemene Natuurwetenschappen in het algemene deel van de profielen. De leerlingen kunnen daarnaast vrijgesteld worden voor vakken in het profieldeel. Deze regeling is in 1999 aangepast aan de nieuwe profielstructuur en geldt alleen voor scholen die al eerder toestemming hebben gekregen voor het toepassen van de Raamregeling. De Raamregeling geldt momenteel voor de bovenbouw havo/vwo van 12 scholen voor voortgezet onderwijs. In de basisvorming is volgens het ministerie de inrichtingsvrijheid zo groot, dat de scholen zelf een programma kunnen samenstellen waarin het voortgezet onderwijs en een vooropleiding kunstvakonderwijs zijn geïntegreerd.

1.5. Kanttekeningen bij het overheidsbeleid

De beleidsontwikkelingen bieden scholen mogelijkheden om zich te profileren. In de komende jaren zet de trend van verruiming van verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de school zich voort. Scholen die ervoor kiezen om zich te profileren op het terrein van kunst en cultuur kunnen nu al het initiatief nemen om daar aan te gaan werken binnen de door de overheid gestelde kaders. Maar er zijn ook ontwikkelingen die een dergelijke profilering kunnen bemoeilijken:

- In het vmbo kunnen leerlingen binnen de twee beroepsgerichte leerwegen geen kunstvakken kiezen. Binnen de theoretische en gemengde leerweg is dat wel mogelijk, in het derde en vierde leerjaar, maar er is geen goede aansluiting met het kunstvakonderwijs. Diverse regionale opleidingscentra bieden inmiddels wel middelbaar kunstvakonderwijs aan. In het schooljaar 2001-2002 is men daarmee gestart in Amsterdam, Rotterdam en Utrecht en dit is overgenomen door andere regionale opleidingscentra. Verder zijn er voorstellen in ontwikkeling om in het vmbo een vijfde sector te creëren die vooral gericht is op kunst, cultuur en media.
- De voorstellen voor bijstelling van de profielen in de bovenbouw havo/vwo houden in dat leerlingen met het profiel Cultuur en Maatschappij niet langer verplicht zullen zijn het combinatievak ckv 2,3 te kiezen. De loskoppeling van de vaste combinatie ckv 2,3 betekent in de praktijk dat leerlingen ervoor kunnen kiezen om alleen het praktische, op één discipline gerichte vak ckv 3 te volgen. Zij missen daardoor de samenhang tussen de algemene theoretische kennis over beeldende kunst & vormgeving, muziek, dans en drama enerzijds en de thema's van ckv 3 anderzijds.
- De raamregeling voor het vooropleidingstraject van het kunstvakonderwijs geldt alleen voor de bovenbouw havo/vwo van een beperkt aantal scholen en alleen voor de disciplines dans en muziek. Voor de andere kunstdisciplines is er geen regeling.

Desalniettemin besteden veel scholen aandacht aan kunst en cultuur en gaan steeds meer scholen zich bewust op dit terrein profileren. Elke school kiest daarbij zijn eigen accenten, zoals blijkt uit de inventarisatie in het volgende hoofdstuk.

2. Inventarisatie cultuurscholen

2.1. Werkwijze

Aan de hand van een overzicht van initiatieven in het voortgezet onderwijs hebben we scholen opgespoord die zich op één of andere manier profileren op het gebied van kunst en cultuur. Daarbij hebben we onderscheid gemaakt in drie typen scholen:

1. Scholen die erop gericht zijn om talent te ontdekken, die talentvolle leerlingen veel ruimte bieden - binnen en naast het curriculum - voor kunstbeoefening en die structurele relaties onderhouden met hogescholen voor kunstonderwijs en andere instellingen (vergelijkbaar met LOOT-scholen).
2. Scholen die veel belang hechten aan kunst en cultuur en hieraan in hun gehele onderwijsprogramma veel aandacht besteden (vergelijkbaar met kunstmagneet-scholen in het primair onderwijs).
3. Brede scholen die zich profileren als kunst- en cultuurschool.

We hebben deze drie typen scholen op diverse manieren opgespoord. Voor het eerste type hebben we een 'quick scan' uitgevoerd van alle hogescholen die kunstonderwijs verzorgen in dans, muziek, drama, audiovisueel (waaronder nieuwe media) en/of beeldende kunst. Daarbij hebben we nagegaan met welke vo-scholen zij structurele contacten onderhouden. Via websites en via e-mail, persoonlijk en telefonisch contact kwamen we zo een groot aantal scholen op het spoor, waaronder uiteraard ook scholen met leerlingen die doorstromen naar het kunstonderwijs.

Voor de tweede categorie hebben we contact gezocht met centra voor de kunsten in de vier grote steden, een aantal steunfunctie-instellingen, het Bureau Erfgoed Actueel en de Inspectie, om te inventariseren met welke scholen zij structureel contacten onderhouden. Ook hebben we in onderzoeksrapporten, onder andere van Cultuurnetwerk Nederland, gezocht naar scholen die actief zijn op kunst- en cultuurgebied. Scholen in de derde categorie – brede scholen die zich profileren als cultuurschool – hebben we gevonden via internetsites en via recente studies van brede school-initiatieven (Oberon, 2003) en verlengde schooldagactiviteiten (NIZW, 2002).

Ten slotte hebben we de 'sneeuwbalmethode' gehanteerd om nog meer scholen op te sporen. We hebben de scholen die we hadden gevonden via de kunsthogescholen, de landelijke netwerken ckv, de centra voor de kunsten en het ministerie van OCenW en de scholen die al bij Sardes bekend waren als cultuurschool gevraagd of zij nog andere scholen kenden die kunst en cultuur een belangrijke plaats toekennen in het curriculum.

Hoewel dit geen sluitende methode is en we er dus niet zeker van kunnen zijn dat alle scholen in de inventarisatie zijn opgenomen, bleek op een gegeven moment dat er een punt van verzadiging was bereikt: steeds meer 'nieuwe' scholen die aangemeld werden waren al in het bestand opgenomen. We nemen daarom aan dat ons bestand representatief is.

Op deze wijze hebben we 94 scholen gevonden die op verschillende manieren vorm geven aan kunst en cultuur:

1. Scholen met een vooropleiding voor een conservatorium en/of dansopleiding in het hoger onderwijs.
2. Scholen die kunst en cultuur (willen) laten doorwerken in de gehele opzet van het curriculum en in de didactiek.
3. Brede scholen en scholen met verlengde schooldagactiviteiten waarvan cultuur deel uitmaakt.

De scholen zijn verspreid over heel Nederland. Alle schooltypen zijn vertegenwoordigd, hoewel vmbo-scholen in de minderheid zijn. Veel van de scholen in ons bestand zijn sinds de invoering van ckv, en dan met name sinds het beschikbaar komen van ckv-vouchers, actief geworden op kunst- en cultuurgebied. Maar ook scholen die al langer bezig zijn met kunst en cultuur zijn vertegenwoordigd in het bestand. Een overzicht is opgenomen in bijlage 1.

We hebben al deze scholen een schriftelijke vragenlijst met een begeleidende brief toegestuurd (zie bijlage 1). De vragenlijst bevatte de volgende onderdelen:

- Algemene informatie over de school (schooltypen, leerlingenpopulatie, percentage allochtone leerlingen).
- Inhoud en opzet van kunst- en cultuuractiviteiten (sinds wanneer, voor wie, welke kunstvakken, andere binnenschoolse activiteiten, buitenschoolse activiteiten, integratie in het onderwijsprogramma, vooropleiding kunstonderwijs, samenwerkingspartners en wijze van samenwerking).
- Beleid en financiën.

Voor zover mogelijk hadden we informatie die al beschikbaar was, ingevuld op de vragenlijsten, zodat het de scholen minder tijd zou kosten om de lijst in te vullen. Deze informatie was voornamelijk afkomstig van de websites van de scholen.

Op de gestelde datum hadden we 34 vragenlijsten ingevuld retour ontvangen. Na een telefonische rappel steeg dit aantal tot 45, wat neerkomt op een uiteindelijke respons van 48%. Eén school stuurde twee vragenlijsten terug, omdat het beleid per locatie verschilde. Deze locaties zijn hieronder, bij de bespreking van de resultaten, behandeld als twee aparte scholen.

2.2. Resultaten

De inventarisatie biedt een overzicht van de wijze waarop en de redenen waarom scholen voor voortgezet onderwijs in Nederland aandacht besteden aan kunst en cultuur. Hieronder volgen de resultaten.

2.2.1. Kenmerken van de scholen

Onder de scholen in de inventarisatie zijn twaalf scholengemeenschappen die alle

schooltypen aanbieden. Deze scholen hebben de hoogste aantallen leerlingen. De grootste scholengemeenschap in de inventarisatie heeft 3050 leerlingen. Zeventien scholengemeenschappen bieden vmbo-t (theoretische leerweg), havo en vwo aan. Zeven scholen bestaan uit een havo/vwo-scholengemeenschap. Er zijn zeven scholen die vmbo aanbieden, waaronder één school met alleen de theoretische leerweg (een voormalige categorale mavo). Tenslotte is er een havo voor muziek en dans en een categoriaal gymnasium.

De grootste school heeft, zoals hierboven genoemd, 3050 leerlingen, de kleinste scholen - drie havo/vwo scholengemeenschappen - hebben tegen de 400 leerlingen.

Verdeling schooltypen over scholen

alle schooltypen	vmbo-t/havo/vwo	havo/vwo	gym.	havo	vmbo-t	vmbo	Totaal
12	17	7	1	1	1	6	45

Het percentage allochtone leerlingen varieert van 1% tot 95%. Er zijn twintig scholen met minder dan 20% allochtone leerlingen. Negen scholen hebben 80% of meer allochtone leerlingen. Acht scholen hebben deze vraag niet ingevuld.

2.2.2. Kunstvakken in de basisvorming

Bijna alle scholen bieden tekenen (98%), muziek (87%) en handvaardigheid (87%) aan in de basisvorming (zie tabel). Het is nog steeds zo dat de meest aangeboden kunstzinnige vakken in het voortgezet onderwijs de ‘traditionele’ vakken tekenen, muziek en handenarbeid zijn. Dit wordt bevestigd door Inspectierapporten, rapportages van het PMVO, CITO-gegevens en andere onderzoeken. Het is dus niet verbazingwekkend dat scholen die extra aandacht besteden aan kunst en cultuur deze vakken als basis aanbieden.

Op de vierde plaats volgt drama, dat door 51% van de scholen in het curriculum wordt aangeboden. Ter vergelijking: uit onderzoek van het LOKV naar het aanbod van 122 scholen in het schooljaar 1996/1997 kwam naar voren dat 13% het vak drama gaf (Van Hoorn, Haanstra en De Groot, 1998). De KPC-Groep komt op basis van een inventarisatie van het aanbod van 380 scholen in de schooljaren 1999-2000 en 2000-2001 op 15% (Konings, 2000). Aangezien de studies van het LOKV en KPC betrekking hadden op een steekproef uit alle scholen, terwijl ons onderzoek zich uitsluitend richt op cultuurscholen, is het dus niet verwonderlijk dat een vergelijking laat zien dat de cultuurscholen in hun cultuuraanbod gunstig afsteken tegen de scholen in de andere onderzoeken.

Aantal scholen met kunstvakken in het curriculum, als eindexamenvak of vooropleiding

Vak	In curriculum	Eindexamen havo/vwo	Eindexamen mavo/vmbo	Vooropleiding
Tekenen	44	28	22	-
Muziek	39	22	6	9
Handvaardigheid	39	16	17	-
Drama	23	7	3	4
Dans	16	9	2	9
Audiovisuele vormgeving	8	-	1	2
Textiele werkvormen	4	1	-	-
Beeldende vorming / vormgeving	1	18	-	8
Film	1	1	-	-
Fotografie	1	1	-	-
Anders: Muziektheater Musical	1			1

Aanbod vak drama in de basisvorming

cultuurscholen	inventaristie LOKV	inventarisatie KPC
51%	13%	15%

Er zijn zestien scholen (36%) die dans aanbieden in het curriculum. Ook dat is aanzienlijk meer dan de percentages die uit het onderzoek van LOKV en KPC naar voren komen: respectievelijk 1 à 2% en 4%. Een verklaring hiervoor is dat we de vorscholen die een vooropleiding dans verzorgen via de kunstopleidingen hebben opgespoord, waardoor wellicht alle scholen die dans aanbieden in onze selectie zijn opgenomen. Als dat zo is, komt het absolute aantal overigens ongeveer overeen met de aantallen die gevonden zijn in de andere onderzoeken.

Aanbod vak dans in de basisvorming

cultuurscholen	inventaristie LOKV	inventarisatie KPC
36%	1 à 2%	4%

Audiovisuele vormgeving (18%) en textiele werkvormen (9%) komen veel minder voor. Slechts één school biedt de vakken film en fotografie binnen het curriculum aan.

Per school worden 3 tot 6 kunstvakken aangeboden. Alle scholen bieden minimaal drie kunstvakken aan, meestal tekenen, handvaardigheid en muziek. Hiermee zitten zij ruim boven het gemiddelde. Uit het onderzoek van de KPC-Groep komt naar voren dat slechts 14% van de 160 onderzochte scholen in het havo en vwo drie kunstvakken of meer aanboden in het schooljaar 1999-2000 of 2000-2001. De rest zit daar dus onder (Konings, 2000).

Aantal kunstvakken in de basisvorming per school

Aantal kunstvakken	3	4	5	6
Aantal scholen	25	6	8	6

2.2.3. Kunstvakken als examenvak

Door de wijze van vraagstelling kan niet achterhaald worden in hoeverre de kunstvakken aangeboden worden als onderdeel van ckv 2,3 of als kunstvakken oude stijl. Leerlingen kunnen eindexamen doen in tekenen op 28 van de 38 scholen met een havo/vwo afdeling (74%) en op 22 van de 36 scholen met vmbo (61%). Voor handvaardigheid gaat het om 42% op havo/vwo en 47% op het vmbo.

Er zijn zestien scholen met havo/vwo (42%) die beeldende vorming als eindexamenvak aanbieden. Enkele van deze scholen geven ook tekenen en/of handvaardigheid als eindexamenvak. Het is niet duidelijk of deze scholen inderdaad vakken oude stijl en nieuwe stijl naast elkaar aanbieden, dan wel tekenen en handvaardigheid zien als onderdeel van beeldende vorming en om die reden ook deze beide vakken hebben angekruist.

Ter vergelijking de gegevens uit eerder aangehaald onderzoek. Daaruit blijkt dat in het schooljaar 1996-1997 tekenen werd aangeboden als eindexamenvak op 33% van de vbo-scholen, 43% van het mavo, 63% van het havo en 53% van het vwo. Voor handvaardigheid zijn dat respectievelijk 25% vbo, 28% mavo, 38% havo en 19% vwo (Van Hoorn, Haanstra en De Groot, 1998). Ook hieruit blijkt weer dat de cultuurscholen boven het gemiddelde zitten.

Percentage scholen met tekenen en/of handvaardigheid als eindexamenvak

	cultuurscholen	inventarisatie LOKV
Tekenen havo/vwo	74%	havo: 63% vwo: 53%
Tekenen vmbo	61%	vbo: 33% mavo: 43%
Handvaardigheid havo/vwo	42%	havo: 38% vwo: 19%
Handvaardigheid vmbo	47%	vbo: 25% mavo: 28%
Beeldende vorming havo/vwo	42%	

Muziek wordt eveneens aangeboden als eindexamenvak. Daarbij valt op dat er een groot verschil is tussen havo/vwo (58%) en vmbo (17%). Ook hier bestaan grote verschillen met de scholen uit de andere onderzoeken: 7% op het mavo, 20% op het havo en 11% op het vwo (Van Hoorn, Haanstra en De Groot, 1998) en 10% op het mavo, 21% op het havo en 6% op het vwo (Konings, 2000).

Percentage scholen met muziek als eindexamenvak

	cultuurscholen	inventarisatie LOKV	inventarisatie KPC
Muziek havo/vwo	58%	havo: 20% vwo: 11%	havo: 21% vwo: 6%
Muziek vmbo	17%	vbo: 33% mavo: 7%	mavo: 10%

Dans en drama komen minder vaak voor als eindexamenvakken in havo en vwo, een mogelijkheid die sinds de invoering van de tweede fase bestaat. Negen scholen bieden dans aan als eindexamenvak in het havo/vwo (24%); voor drama zijn dat er zeven (18%). Dans en drama zijn nieuwe vakken in het vmbo. Er zijn drie scholen die drama aanbieden als eindexamenvak in het vmbo en twee scholen die dans in het vmbo als eindexamenvak hebben.

Doordat de scholen geselecteerd zijn via het hoger kunstonderwijs, zijn er naar verhouding veel scholen in onze inventarisatie met een vooropleiding voor het conservatorium of dansopleiding in het hoger onderwijs. Van de negen scholen met een vooropleiding dans, maken er zeven gebruik van de Raamregeling, die in het vorige

hoofdstuk is beschreven. Van de negen scholen die een vooropleiding muziek verzorgen, maken er zes gebruik van de Raamregeling. Vijf scholen bieden zowel een vooropleiding dans als muziek; deze maken alle gebruik van de Raamregeling.

Een aantal scholen biedt (ook) een vooropleiding voor één van de andere kunstdisciplines: beeldend, drama en audiovisuele vormgeving. De Raamregeling geldt echter niet voor deze disciplines en de term vooropleiding is dan ook wat verwarrend. Het gaat hier eerder om een uitgebreide oriëntatie, hoewel ook daarbinnen weer grote verschillen bestaan. Zo zijn er scholen als het Pleincollege Sint Joris in Eindhoven, die samenwerken met een kunstacademie en die leerlingen de mogelijkheid bieden een groot aantal uren met beeldende vakken bezig te zijn. Op het Koning Willem II College in Tilburg kunnen leerlingen sinds 1990 wekelijks een aantal extra lessen volgen in dans, muziek, toneel of beeldende vorming. Deze lessen dienen als voorbereiding of oriëntatie op een studie in het kunstvakonderwijs. Voor drama geldt dat de theateropleidingen in het hoger kunstonderwijs gezamenlijk een (buitenschoolse) Landelijke Oriëntatiecursus Theater hebben opgericht die op verschillende plaatsen in het land gevolgd kan worden. In het algemeen geldt dat vooropleidingen een kwalificerend en/of een oriënterend karakter hebben. Geen enkele vooropleiding biedt garantie op daadwerkelijke toelating tot het hoger kunstonderwijs.

2.2.4. Sinds wanneer

Sommige scholen profileren zich vanaf de oprichting op het terrein van kunst en cultuur. Zij hebben bij de vraag naar het 'startjaar' het oprichtingsjaar van de school ingevuld, vaak een jaartal aan het begin of in het midden van de vorige eeuw.

Bijna de helft van de scholen is zich tussen 1990 en 2000 gaan bezighouden met kunst en cultuur. De scholen die pas kort actief zijn, geven aan dat de introductie van kcv en kcv de aanleiding vormde.

2.2.5. Doelgroep

Eén school biedt de kunst- en cultuuractiviteiten alleen aan de bovenbouwleerlingen aan. Op alle andere scholen zijn de activiteiten voor alle leerlingen bestemd. Dat betekent niet dat alle leerlingen overal aan kunnen deelnemen. Dikwijls zijn er verschillende invullingen voor de onder- en de bovenbouw.

Op de meeste scholen zijn de activiteiten bestemd voor de leerlingen van alle schooltypen die de school aanbiedt. Er zijn drie uitzonderingen: in twee gevallen zijn er geen activiteiten voor leerlingen van vmbo-t en in één geval niet voor vmbo-leerlingen van de beroepsgerichte leerwegen.

Naast de activiteiten voor alle leerlingen, hebben sommige scholen een apart aanbod voor een deel van de leerlingen. Dit zijn meestal scholen met een vooropleiding. De toelating tot de vooropleiding wordt mede bepaald door de hogeschool waarmee de school samenwerkt. Zo biedt het Gelders Mozaïek College naast muziek, handvaar-

digheid, tekenen en drama, ook dans aan binnen het curriculum, maar dat vak kan alleen gevolgd worden door leerlingen die zijn toegelaten tot de vooropleiding dans.

2.2.6. *Invulling binnen het curriculum*

Kunst en cultuur krijgen vooral aandacht binnen de kunstvakken en ckv/kcv. Leerlingen bezoeken in het kader daarvan theater-, film, dans- en muziekvoorstellingen buiten school en soms zijn er ook voorstellingen op school. Daarnaast zijn er projecten, themadagen en excursies binnen en buiten school en soms ook buiten schooltijd. Meestal worden de ckv-vouchers hieraan besteed. Vaak organiseert de school een deel van de activiteiten en kunnen de leerlingen daarnaast een aantal activiteiten vrij kiezen om de vouchers aan te besteden. Het aantal activiteiten wisselt per schooltype, zoals ook is voorgeschreven door het ministerie van OCenW.

Sommige scholen hebben kunst- en cultuurklassen. Een voorbeeld hiervan is het Pleincollege Sint Joris in Eindhoven, waar leerlingen in de onderbouw één van de vier kunstdisciplines kunnen kiezen en hierin drie lessen per week volgen in kleinere groepen. Daarnaast krijgen zij wekelijks klassikaal les in de vier kunstdisciplines. Voor het volgen van de kunst- en cultuurklassen in één van de vier disciplines is het noodzakelijk dat de leerling speciale belangstelling en aanleg heeft. Dit wordt nagegaan in een intakegesprek. Een voorbeeld van een school met een kunstklas voor één discipline is het Spinoza Lyceum in Amsterdam. Per leerjaar (1 tot en met 6) is er één muziekklas waarin muzikaal begaafde leerlingen een uitgebreid muziekprogramma aangeboden krijgen. Een andere school die binnen het curriculum speciale activiteiten voor één discipline heeft ontwikkeld, is de Daltonscholengemeenschap in Den Haag. Daar kunnen leerlingen deelnemen aan een theaterklas en één dag per week les krijgen op de jeugdtheaterschool Rabarber. Dit is een voorbereidend traject voor de toneelschool of kleinkunstacademie. Eenzelfde constructie vinden we bij het Thorbecke Lyceum in Rotterdam en ook de Rotterdamse Scholengemeenschap heeft een kunst- en cultuurklas, waar leerlingen vijf uur per week extra lessen krijgen, verzorgd door de jeugdtheaterschool Hofplein. Ten slotte mag hier niet onvermeld blijven de vmbo voor vormgeven en media, verbonden aan het Grafisch Lyceum Rotterdam. Leerlingen aan deze vmbo-afdeling maken kennis met nieuwe media, computers, video, fotografie, techniek, kunst en cultuur binnen de verschillende leerwegen. Het aanbod is bedoeld voor leerlingen die zowel hun vakkennis als hun creativiteit willen ontwikkelen en sluit aan op de mbo-opleiding vormgeven die ook door het Grafisch Lyceum wordt verzorgd.

Aandacht voor cultureel erfgoed lijkt onderbelicht. Hoewel er in de vragenlijst geen aparte vraag over is gesteld, hebben enkele scholen, waaronder het Huygens Lyceum en de Stedelijke Scholengemeenschap Nijmegen, aangegeven hier aandacht aan te besteden.

2.2.7. *Integratie met andere vakken*

Bij de vraag naar integratie van kunst en cultuur in andere vakken noemen de meeste

scholen projecten waaraan de verschillende (kunst)vakken een bijdrage leveren, vaak in het kader van ckv of ckv 1. Soms worden deze projecten ‘ingekocht’ bij derden, zoals het Rotterdamse SKVR, dat een kunst- en cultuurtraject aanbiedt waar veel scholen gebruik van maken. Ook zijn er nogal wat scholen die eigen thema’s of projecten hebben ontwikkeld, waarin twee of meer vakken samenwerken.

Soms is kunst en cultuur verweven in andere vakken, zoals Nederlands, moderne vreemde talen, aardrijkskunde en geschiedenis. In een enkel geval worden ook biologie, gymnastiek en wiskunde genoemd.

Ten slotte noemen sommige scholen bij deze vraag werkbezoeken, excursies naar het buitenland en uitwisselingsprogramma’s.

2.2.8. Invulling buiten het curriculum

Een deel van de scholen heeft ook activiteiten buiten het curriculum. We kunnen daarbij een onderscheid maken in drie typen activiteiten.

Ten eerste zijn er scholen met een lange traditie van poëzie-, muziekavonden en theatervoorstellingen georganiseerd door leerlingen. Sommige van deze scholen, zoals het Wessel Gansfort College, tellen de medewerking aan dit soort activiteiten mee als praktische opdracht voor ckv 1. De scheidslijn tussen ‘binnen’ en ‘buiten’ het onderwijsprogramma is dus niet altijd zo duidelijk te trekken.

Ten tweede zijn er scholen die in het kader van de brede school of de verlengde schooldag activiteiten organiseren buiten schooltijd en buiten het curriculum, waaraan leerlingen op vrijwillige basis kunnen deelnemen. Dit zijn dikwijls minder traditionele kunstuitingen, zoals streetdance, hiphop, mode, webdesign, stand up comedy, Bollywood, soap. De leerlingen die hier belangstelling voor hebben, volgen na schooltijd een aantal weken workshops of nemen deel aan ‘clubs’, zoals op het Augustinus College in Amsterdam.

Het derde type wordt alleen in Rotterdam aangetroffen en vormt een afzonderlijke categorie omdat het niet ondergebracht kan worden bij de twee voorgaande. Het gaat om het Kunstlyceum. Dit is georganiseerd aan de Willem de Kooning Academie, waar leerlingen onder leiding van docenten van de academie vier uur per week praktijk- en theorielessen volgen. Het is een buitenschoolse activiteit voor leerlingen die tekenen en handvaardigheid volgen en hiervoor een meer dan gewone belangstelling hebben. Het doel is dat leerlingen zich kunnen voorbereiden op een mogelijke opleiding op de academie. Enkele van de deelnemende scholen geven echter aan dat de belangstelling hiervoor bij leerlingen, mede door het overlappende lesprogramma in de tweede fase, gering is.

2.2.9. Samenwerking met andere instellingen

Veel scholen presenteren een indrukwekkende lijst met instellingen en organisaties waarmee zij zeggen structureel samen te werken. Nadere beschouwing laat echter zien dat het vaak niet gaat om een samenwerkingsrelatie, maar om het geregeld ‘inkopen

van producten' of gebruik maken van bestaand aanbod. Desondanks lijken er ook veel structurele samenwerkingsrelaties te zijn.

Samenwerking met één of meer andere onderwijsinstellingen wordt genoemd door 27 van de 45 scholen. Het gaat hierbij meestal om kunstopleidingen, in een enkel geval om een andere vo-school. Deze uitkomst hangt samen met de wijze waarop de scholen zijn opgespoord.

Vierentwintig scholen (60%) geven aan dat zij met één of meer culturele en/of educatieve instellingen samenwerken. Dat zijn bijvoorbeeld centra voor de kunsten, steunfuncties kunsteducatie, muziekscholen en professionele culturele instellingen, zoals de educatieve afdelingen van musea. Dit ligt hoger dan het percentage dat door het LOKV werd gevonden, namelijk 43% (Van Hoorn, Haanstra en De Groot, 1998), maar lager dan het percentage dat naar voren kwam uit een Inspectieonderzoek onder 27 scholen, namelijk 80% (Onderwijsverslag over het jaar 2000).

Ten slotte zijn er twintig scholen die direct samenwerken met organisaties en individuen uit de kunstensector, zoals een orkest, een theatergezelschap of individuele kunstenaars. De aard van de samenwerking varieert van het samen opzetten en uitvoeren van projecten en het jaarlijks inhuren van een gastdocent tot een bezoek aan een voorstelling of museum. Workshops buiten het curriculum worden vrijwel altijd verzorgd door gastdocenten uit de kunstensector. De scholen die een vooropleiding aanbieden voor dans en/of muziek werken daarbij altijd, zowel bij de toelatingsselectie als bij de uitvoering, samen met docenten uit het kunstvakonderwijs.

2.2.10. *Schoolbeleid*

Vrijwel alle scholen (41) geven aan dat kunst, cultuur en/of aandacht voor cultureel erfgoed structureel zijn ingebed in het beleid van de school. Bij één school is dat niet het geval en bij een andere school niet meer. Twee scholen hebben deze vraag niet ingevuld.

De overgrote meerderheid van de scholen (37) heeft de aandacht voor kunst, cultuur en erfgoed opgenomen in het beleidsplan. Vier scholen geven aan dat dit (nog) niet het geval is en vier scholen hebben deze vraag niet ingevuld. Ter vergelijking: de Inspectie van het Onderwijs heeft in 1999-2000 op 27 vo-scholen een onderzoek uitgevoerd, waaruit onder andere naar voren kwam dat één op de vijf scholen een cultureel jaarprogramma had (Onderwijsverslag over het jaar 2000). Dit is aanzienlijk minder dan in de door ons onderzochte cultuurscholen.

2.2.11. *Financiering*

Op twee scholen na geven alle scholen aan dat het culturele aanbod gefinancierd wordt uit reguliere middelen. Eén school heeft deze vraag niet ingevuld. Daarnaast wordt gebruik gemaakt van aanvullende financiering, zoals ouderbijdragen (50%), sponsoring (13%) of aanvullende subsidie, projectgelden en dergelijke (36%). Uit het onderzoek van de Inspectie komt naar voren dat 35% van de scholen een ouderbijdrage

vraagt en vrijwel geen van de scholen sponsors heeft (Onderwijsverslag over het jaar 2000). De scholen die een kunst- en cultuurklas verzorgen, vragen hiervoor een bijdrage aan de ouders die doorgaans ligt tussen de 100 en 200 euro per jaar. De ouderbijdrage voor een vooropleiding is hoger en kan oplopen tot 900 euro per jaar. De vraag hoeveel formatie er beschikbaar is voor kunst en cultuur blijkt achteraf te algemeen gesteld. De antwoorden zijn zeer divers. Sommige scholen noemen het aantal uren dat de kunst- of ckv-coördinator heeft, andere noemen fte's zonder precies aan te geven waaraan die worden besteed. Het aantal fte's varieert van 0,1 tot 6,0. Ook zijn genoemd: 500 klokuren, 6 taakuren, 60.000 euro per jaar. Waarschijnlijk geven sommige respondenten de totale formatie voor kunst en cultuur, anderen alleen hun eigen fte's en weer anderen de extra uren die beschikbaar zijn.

2.3. Samenvatting en conclusies

De scholen die in dit hoofdstuk zijn besproken, zijn zeer actief op het gebied van kunst, cultuur en erfgoed. Zij bieden een meer dan gemiddeld aantal kunstvakken aan in de basisvorming, in de tweede fase en als eindexamenvak. Vaker dan gemiddeld hebben zij vakken als dans en drama opgenomen in het curriculum. Zij besteden daarnaast aandacht aan kunst en cultuur via het (laten) bezoeken van voorstellingen, concerten, tentoonstellingen en dergelijke. Zij onderhouden contacten met een groot aantal culturele instellingen, kunsthogescholen en met de kunstensector. Kunst en cultuur zijn verankerd in hun beleid, vaak ook in hun beleidsplan. De activiteiten worden meestal bekostigd uit reguliere middelen, aangevuld met bijdragen van ouders en sponsors en extra subsidies of projectgelden.

Omdat er voor de meeste van de in dit hoofdstuk behandelde onderwerpen geen vergelijkbare landelijke gegevens zijn, is het moeilijk om 'harde' conclusies te trekken. Bovendien is een consequentie van de onderzoeksmethode – gegevensverzameling via een beknopte schriftelijke vragenlijst – dat er geen inzicht is verkregen in achterliggende motieven en veronderstellingen. Niettemin geven de ingevulde vragenlijsten op enkele belangrijke kenmerken een representatief beeld van de scholen die op dit terrein actief zijn. De schoolportretten in het tweede deel van deze rapportage geven meer inzicht in de beweegredenen van scholen, de invulling van het aanbod, de doelen die men nastreeft en de resultaten die worden behaald.

Uit de resultaten van het vragenlijstonderzoek kunnen we de volgende conclusies trekken.

Verankerd in schoolbeleid

De overgrote meerderheid van de scholen heeft kunst en cultuur en/of cultureel erfgoed opgenomen in het beleidsplan van de school. Dat betekent dat het onderdeel uitmaakt van het schoolbeleid en daarmee minder afhankelijk is geworden van de interesse en inzet van individuen.

Smal of breed aanbod

De meeste scholen hebben een kunst- en cultuuraanbod dat nauw verweven is met de leerjaren waarin ckv (vmbo), ckv 1, cvk 2,3 en kcv worden aangeboden. Zij bieden daarin doorgaans drie kunstvakken aan. Dat is veel in vergelijking met landelijke gegevens, maar anderzijds niet echt indrukwekkend, omdat het hierbij meestal gaat om de ‘traditionele’ kunstvakken tekenen, handvaardigheid en muziek. Sommige scholen hebben een breder kunst- en cultuuraanbod, voor alle leerjaren. Veertien scholen, bijna eenderde, bieden vijf of zes kunstvakken aan.

Doelgroep

Veel scholen organiseren kunst- en cultuuractiviteiten voor alle leerlingen in een betreffend leerjaar of voor leerlingen die ckv 2,3 of kcv in hun pakket hebben. Scholen die zich (mede) richten op een deel van de leerlingen, zoals in de kunst- en cultuurklassen en in de vooropleidingen dans en muziek, hebben een apart aanbod voor talentvolle leerlingen. Aan de toelating tot de vooropleiding gaat veelal een selectie vooraf, waarbij docenten uit het hoger kunstvakonderwijs zijn betrokken.

Integratie met andere vakken

De integratie met andere vakken vindt nog niet op grote schaal plaats. Ook de Inspectie voor het Onderwijs komt tot de conclusie dat de samenhang tussen mens- en maatschappijvakken enerzijds en kunstvakken en cultuureducatie anderzijds zwak is. Een wezenlijk andere benadering van het curriculum en een andere didactiek, zoals bijvoorbeeld het Volksbuurtmuseum aan het ontwikkelen is (zie schoolportret 5.10), lijkt voor de scholen, zo zij dit al ambiëren, op dit moment een brug te ver.

Doorlopende leer- of ontwikkelingslijnen

De scholen vermelden een veelheid aan activiteiten, zowel binnen als buiten het onderwijsprogramma. Het is echter veelal onduidelijk welke relatie er bestaat tussen de activiteiten en of er sprake is van een doorlopende leerlijn met een duidelijke achterliggende gedachte. Overigens is hier in de vragenlijst niet expliciet naar gevraagd.

3. De verkenning: schoolportretten

3.1. Inleiding en werkwijze

De inventarisatie die in het vorige hoofdstuk is beschreven leverde een globaal beeld op van activiteiten van vo-scholen op het gebied van kunst en cultuur, de samenwerkingsrelaties met instellingen buiten school, de beleidsmatige inbedding en de financiering.

Om meer zicht te krijgen op de motieven en de doelstellingen van scholen, op de organisatie en uitvoering van het kunst- en cultuuraanbod en op belangrijke succesfactoren, heeft in de tweede fase van het onderzoek een nadere verkenning plaatsgevonden. Deze verkenning geeft antwoord op de vraag onder welke voorwaarden (doelen, organisatie, samenwerking, bekostiging) een cultuurschool succesvol vorm kan krijgen.

In overleg met de begeleidingscommissie zijn tien scholen geselecteerd uit het bestand van scholen die in de eerste fase van het onderzoek zijn opgespoord. Deze scholen zouden een representatief beeld moeten geven van de scholen in ons onderzoekbestand. Bij de selectie is daarom zoveel mogelijk variatie nagestreefd in geografische spreiding, leerlingenaantallen, percentages allochtone leerlingen, schooltypen en mate van ervaring. Ook is een aantal scholen gekozen met een vooropleiding voor het kunstonderwijs en een aantal scholen die bezig zijn met kunst en cultuur in het kader van brede school of verlengde schooldag. Daarnaast is een school opgenomen die zich profileert op het gebied van cultureel erfgoed.

De scholen hebben, ondanks de drukte vlak voor de zomervakantie, kans gezien om tijd vrij te maken voor een interview. In één geval zijn leerlingen zelfs tijdens hun vakantie naar school gekomen om geïnterviewd te worden. Eén school, in Enschede, is afgevallen vanwege tijdgebrek. In plaats van het portret van deze school, hebben we een beschrijving opgenomen van het project 'Cultuurschool' van het Volksbuurtmuseum in Den Haag. Het gaat hier om de ontwikkeling van een concept-cultuurschool, waar kunst en cultuur in het curriculum en de didactiek worden opgenomen. Deze vernieuwing is op geen van de scholen aangetroffen, maar leek ons interessant genoeg om op te nemen. Het nadeel van de vervanging van een school in Overijssel door een project in Zuid-Holland is dat de provincie Zuid-Holland oververtegenwoordigd is (zie bijlage 2).

De interviews zijn afgenomen onder ckv- of kunstcoördinatoren, docenten kunstvakken, directies en leerlingen. De gesprekspartners wisselden per school, afhankelijk van de wijze waarop de activiteiten georganiseerd zijn. Doorgaans is de kunstcoördinator degene die het best op de hoogte is en die is dan ook op vrijwel alle scholen geïnterviewd. Soms was er een directielid bij het gesprek aanwezig en in een

enkel geval heeft het gesprek alleen met een directielid plaatsgevonden. Op één school was ook een samenwerkingspartner bij het gesprek aanwezig. Op een aantal scholen zijn eveneens enkele leerlingen geïnterviewd.

In de interviewleidraad zijn de volgende onderwerpen opgenomen (zie bijlage 3):

1. De aanleiding om activiteiten rond kunst en cultuur te starten.
2. Aard, inhoud en frequentie van de activiteiten, zowel binnen- als buitenschools en zowel binnen als buiten het onderwijsprogramma.
3. De plaats van kunst en cultuur binnen de school en de mogelijkheden die ontwikkelingen in het voortgezet onderwijs voor scholen bieden.
4. Doelen die de school nastreeft met het kunst- en cultuurprofiel.
5. De uitvoering van de activiteiten.
6. Taken en verantwoordelijkheden (intern en extern).
7. Resultaten: de meerwaarde voor leerlingen, docenten en de school als geheel.
8. Toekomstplannen.
9. Succesfactoren (suggesties voor nieuwe cultuurscholen).
10. Behoeftes aan licentie/kwalificaties voor cultuurscholen.

De schoolportretten, korte beschrijvingen per school volgens een vast stramien, zijn te vinden in deel 2 van deze rapportage. Hieronder volgen de samenvatting en de conclusies.

3.2. Samenvattende conclusies

Uit de schoolportretten komt een zeer divers beeld naar voren. De scholen verschillen in doelstellingen, doelgroepen, aanbod, samenwerking met culturele instellingen en verankering in het beleid. Hieronder bespreken we in het kort de belangrijkste bevindingen.

3.2.1. Kunst en cultuur als onderdeel van het schoolbeleid

De scholen verschillen duidelijk in de mate waarin het beleid is vastgelegd in een beleidsdocument. Een aantal scholen heeft een apart kunst- en cultuurplan en scholen besteden soms aandacht aan kunst en cultuur in het schoolplan. Op sommige scholen is een dergelijk document nog in ontwikkeling. Het draagvlak voor kunst en cultuur loopt uiteen. Soms is het vooral de sectie kunstvakken die verantwoordelijk is, in andere gevallen zijn ook anderen betrokken. In een enkel geval zijn het slechts enkele docenten, waaronder de kunstcoördinator, die 'de kar trekken'. Het maakt nogal wat uit of de aandacht voor kunst en cultuur gezien wordt als persoonlijke hobby van een aantal docenten of gedragen wordt door de hele school.

3.2.2. Doelen

De schoolportretten laten een duidelijk onderscheid zien tussen scholen die vooral gericht zijn op het ontdekken en ontwikkelen van talenten en scholen die vanuit een

breder vormingsdoel, zoals sociale competentie, aandacht schenken aan kunst en cultuur. In het eerste geval geldt het aanbod voor een selectie van leerlingen, zoals in de kunst- en cultuurklassen en de vooropleidingen dans en muziek. In het andere geval gaat het om een aanbod voor alle leerlingen, zoals in de brede school.

Drie scholen zijn vooral gericht op talentontwikkeling. Twee daarvan bieden alle kunstdisciplines aan, in de vorm van kunst- en cultuurklassen en een talentontwikkelingsprogramma, de derde school heeft een vooropleiding voor het conservatorium en een oriëntatiecursus beeldende vorming.

Twee scholen leggen een verband tussen de doelen die zij nastreven met kunst en cultuur en de identiteit van de school. Zij willen dat leerlingen door samen te werken respect krijgen voor elkaars normen, waarden en cultuur. Kunst en cultuur hebben daarbij een meerwaarde, omdat dit bij uitstek mogelijkheden biedt om aan deze doelstelling te werken. Een andere school heeft een soortgelijke doelstelling, maar plaatst de aandacht voor cultureel erfgoed daarnaast tegen de achtergrond van het werken met een activerende didactiek: door de omgeving van de school te betrekken bij het leren, ontwikkelen leerlingen een onderzoekende houding. Twee scholen vinden het vooral belangrijk om leerlingen in aanraking te brengen met kunst en cultuur, omdat hun leerlingen van huis uit weinig op dit gebied meekrijgen. Er is één school die heel nadrukkelijk verband legt tussen de heterogene leerlingpopulatie en de aandacht voor kunst en cultuur. Deze school hoopt via kunst en cultuur te bereiken dat leerlingen zich bewust worden van cultuurverschillen en deze accepteren.

3.2.3. Breedte en diepte van het aanbod

Activiteiten die onder schooltijd plaatsvinden, maken deel uit van kunstvakken en ckv. De enige uitzondering hierop is een school die aandacht schenkt aan erfgoed in een aantal andere vakken. De scholen verschillen in het aantal kunstvakken dat zij aanbieden, maar hebben vrijwel allemaal de traditionele kunstvakken tekenen, handvaardigheid en muziek op het rooster. Sommige scholen breiden de keuzemogelijkheid voor de leerlingen uit met cursussen, bijvoorbeeld drama. De grotere scholen bieden meer kunstvakken aan, ook als examenvak. Scholen met een vooropleiding hebben een omvangrijk en intensief aanbod voor de geselecteerde leerlingen, in samenwerking met vakdocenten van buiten school.

3.2.4. Integratie

Zoals in het vorige hoofdstuk al is aangegeven, vindt de integratie met andere vakken nog niet op grote schaal plaats. De meeste scholen bieden de kunstvakken afzonderlijk aan, maar proberen wel tot afstemming te komen bij het organiseren van kunst- en cultuuractiviteiten binnen en buiten de school. Ook andere vakken zijn daar soms bij betrokken. Overigens vormt de beperkte afstemming tussen de vakken voor de gehele tweede fase een probleem.

Veel kunst- en ckv-coördinatoren geven aan dat integratie wat hen betreft een

aandachtspunt voor de komende tijd is. De kunstvakken, de ckv-vakken en de andere activiteiten rond kunst en cultuur vormen nog vaak een eiland in de school. De scholen waar wel meer samenwerking plaatsvindt tussen kunstvakken en andere vakken zijn hier al langere tijd mee bezig. Volgens de geïnterviewden op deze scholen is dit een proces dat moet groeien. In de beginfase hebben zij veel tijd geïnvesteerd in het informeren, stimuleren en enthousiasmeren van de andere docenten en zo langzamerhand komen die met eigen ideeën voor vakoverstijgende thema's en projecten. Een voorwaarde daarbij is wel dat het beleid gedragen wordt door de directie.

3.2.5. *Doorlopende leerlijnen en de relatie binnen- en buitenschools*

Het ontwikkelen van een kunst- en cultuuraanbod voor alle leerjaren en schooltypen met een doorlopende leerlijn staat nog in de kinderschoenen. De veronderstelling in het vorige hoofdstuk, dat veel docenten met groot enthousiasme bezig zijn met kunst en cultuur, maar dat doorlopende leerlijnen daarbij nog weinig aandacht krijgen, wordt door de schoolportretten bevestigd. Dit hangt samen met het vorige onderwerp: de kunstvakken nemen vaak een geïsoleerde positie in ten opzichte van de andere vakken. Ook leggen de scholen (nog) nauwelijks een relatie tussen binnen- en buitenschools leren en tussen het aanbod binnen en buiten het curriculum.

3.2.6. *Samenwerking*

De scholen die geportretteerd zijn werken veel samen met culturele instellingen. Vaak maken de scholen gebruik van bestaand aanbod, soms ontwikkelt men samen nieuwe activiteiten. Een veel voorkomende vorm van samenwerking is een project waarbij de medewerkers van de culturele instelling zijn betrokken als begeleiders. Vaak zijn er vaste afspraken met de culturele instellingen. De scholen verschillen in het aantal instellingen waarmee zij samenwerken en ook de aard van de samenwerking wisselt. Dit varieert van individuele contacten van de ckv- of kunstcoördinator tot het organiseren van een netwerk op het gebied van cultureel erfgoed waarin de school en de andere instellingen elkaar frequent ontmoeten. We kunnen vier categorieën samenwerkingspartners onderscheiden:

1. Allereerst zijn er de centra voor de kunsten en de muziekscholen, die op veel plaatsen een belangrijke rol spelen. De helft van de geportretteerde scholen heeft intensief contact met een centrum voor de kunsten. Deze scholen maken gebruik van bestaand aanbod, werken samen aan projecten of hebben docenten van het centrum voor de klas staan. Samenwerking met muziekscholen heeft met name betrekking op het naschoolse aanbod. Eén school ontwikkelt samen met de muziek-scholen en andere partners een cultuurcampus.
2. In de tweede plaats werkt men samen met instellingen met een steunfunctie, waar de school bijvoorbeeld voorstellingen en uitvoeringen inkoopt voor de leerlingen. Twee scholen werken op het terrein van cultureel erfgoed samen met het Bureau Erfgoed Actueel.

3. Ten derde is er samenwerking met het hoger kunstvakonderwijs. De geportretteerde scholen werken samen met de volgende instellingen:
 - Beeldende Kunst Academie hogeschool Fontys
 - Grafisch Atelier
 - Tilburgs Conservatorium
 - Conservatorium Arnhem/Zwolle
 - Koninklijke Academie voor Beeldende Kunsten Den Haag
 - Fa Fa International Academy for Show/Musical/Dance
 - Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten
4. Ten slotte hebben de scholen veel contact met de kunst- en cultuursector zelf. Het gaat daarbij zowel om het gebruik maken van bestaand aanbod, zoals theateervoorstellingen, museumbezoek en kerkenbezoek, als om samenwerking, bijvoorbeeld in de vorm van deelname van leerlingen aan een scholierenconcert van het Nederlands Blazers Ensemble of een theatergroep die samen met leerlingen werkt aan een voorstelling of een workshop verzorgt. Het komt ook voor dat individuele kunstenaars in de klas komen en dat leerlingen hun ateliers bezoeken. Tenslotte zijn er theaters die hun podium beschikbaar stellen voor leerlingen.

3.2.7. *Vmbo*

In de schoolportretten zijn twee vmbo-scholen opgenomen. De andere zeven scholen hebben een vmbo-t afdeling en één van deze scholen biedt ook de kaderberoepsgerichte leerweg aan.

Enkele van deze scholen zijn al enige tijd geleden met ckv voor vmbo-leerlingen begonnen, vooruitlopend op de verplichte invoering in 2003-2004. Zij bieden het vak aan in het derde en/of vierde leerjaar. Omdat ckv een nieuw vak is in het vmbo, zijn de scholen zich nog aan het oriënteren op de invulling ervan. Voor scholen met leerlingen in beroepsgerichte leerwegen is het lastig om gebruik te maken van bestaand aanbod, omdat deze activiteiten vaak niet afgestemd zijn op deze doelgroep. Dat geldt in nog sterkere mate wanneer het om allochtone leerlingen gaat. Veel toneelvoorstellingen zijn te ‘talig’ en ook bezoeken aan musea vragen van leerlingen vaak een goede beheersing van de Nederlandse taal. Een ander probleem is dat veel activiteiten te passief zijn voor deze leerlingen, die vaak pas enthousiast worden als ze zelf iets mogen doen.

Vmbo-scholen zijn actiever in het organiseren van activiteiten voor de leerlingen en halen bijvoorbeeld vaker theateervoorstellingen de school in dan vwo-scholen, die van hun leerlingen verwachten dat zij zelfstandig ckv1-activiteiten invullen. Dit hangt ook samen met ordeproblemen tijdens uitvoeringen of voorstellingen, die in het vmbo een grotere rol spelen dan in havo en vwo.

De vmbo-t leerlingen krijgen nog weinig aparte aandacht op de geportretteerde scholen. Wel bieden twee scholen voor deze leerlingen naast het gewone onderwijsprogramma een kunst- en cultuurprogramma aan in alle leerjaren.

3.2.8. *Succesfactoren en valkuilen*

De scholen noemen verschillende factoren die het tot stand brengen en functioneren van een cultuurschool positief of negatief beïnvloeden. De meest genoemde valkuil is de neiging om te veel tegelijk te willen doen en alles zelf te willen aanpakken. Het is belangrijk om als school je eigen grenzen te kennen en te weten wanneer het verstandiger is om expertise en steun van buiten in te huren.

Een absolute voorwaarde bij het opzetten van kunst- en cultuuractiviteiten is de steun van de directie. Daarnaast is het belangrijk om vooral in het begin veel aandacht te besteden aan het enthousiasmeren en stimuleren van de docenten en het onderwijs-ondersteunend personeel. Het betrekken van meerdere collega's verlicht het werk van de voortrekkers en vergroot het draagvlak.

Twee andere belangrijke suggesties voor scholen die zich willen gaan profileren als cultuurscholen zijn ten slotte: zorg voor een stevige basis voor samenwerking met vaste lokale en regionale culturele partners en houd bij het selecteren van de activiteiten rekening met de doelgroep, door aan te sluiten bij wat leerlingen leuk vinden en door de activiteiten goed met de leerlingen voor te bereiden.

Mede op basis van de bovenstaande inhoudelijke verkenning kunnen we nu een aanzet geven voor een inhoudelijke beschrijving van de cultuurschool. In het volgende hoofdstuk gaan we in op de belangrijkste kenmerken van een cultuurschool.

4. De cultuurschool in het voortgezet onderwijs

4.1. Dimensies en kenmerken

Steeds meer scholen kiezen ervoor om kunst en cultuur een belangrijke plaats in het onderwijs te geven. Sommige scholen bevinden zich nog in een beginfase, andere hebben inmiddels een weloverwogen en ruim cultuuraanbod.

In algemene termen zou men een cultuurschool kunnen omschrijven als ‘een school die zich bewust profileert op het gebied van kunst en cultuur’. De vraag is echter wat die profilering precies inhoudt. De invulling kan immers verschillende vormen aannemen. Een belangrijk gemeenschappelijk kenmerk lijkt in ieder geval dat de school zich heeft gecommitteerd aan een structurele samenwerking met buitenschoolse partners om de profilering een invulling te geven.

Het begrip cultuurschool blijkt, juist door de verschillende invullingen die scholen eraan geven, een moeilijk te definiëren begrip, dat nadere uitwerking behoeft. We denken bij een operationalisering van het concept cultuurschool aan de volgende dimensies en bijbehorende kenmerken.

1. Kunst en cultuur als onderdeel van het schoolbeleid

De mate waarin de aandacht voor kunst en cultuur verankerd is in het schoolbeleid vormt een eerste dimensie. Veelal ontstaan vernieuwingen op initiatief van enthousiaste individuen, die zich met hart en ziel voor de zaak inzetten. Na verloop van tijd is het belangrijk om de nieuwe ontwikkelingen een structurele plaats in het beleid te geven, om het risico te vermijden dat de aandacht voor kunst en cultuur verdwijnt op het moment dat de voortrekkers de school verlaten.

Aan een aantal kenmerken valt af te meten in hoeverre kunst en cultuur verankerd zijn in het schoolbeleid:

- De kunst- en cultuurprofilering is vastgelegd in de vorm van een apart beleidsplan of als substantieel onderdeel van het schoolplan.
- Er worden uren en financiële middelen beschikbaar gesteld, zowel binnen de school als binnen de culturele instellingen waarmee de school structureel samenwerkt.
- Er is een breed draagvlak binnen de school voor de kunst- en cultuurprofilering, zowel bij de directie als bij de docenten en het onderwijsondersteunend personeel; om draagvlak te creëren kan de schoolleiding bijvoorbeeld een culturele commissie instellen die (mede) tot taak heeft de collega's te informeren en enthousiasmeren; ook de instemming van de MR kan een belangrijke rol spelen.

2. Breedte en diepte van het aanbod

Een tweede dimensie wordt gevormd door de breedte en de diepte van het aanbod aan kunst en cultuur. Daarbij gaat het zowel om de inhoud als om de doelgroep.

Een cultuurschool biedt ofwel een breed aanbod van alle kunstvakken in alle schooltypen aan, ofwel één kunstdiscipline waarop de school zich profileert. Een breed aanbod krijgt dikwijls geleidelijk zijn beslag, waarbij de ‘traditionele vakken’ gaandeweg worden uitgebreid met andere kunstvakken in de basisvorming. In aansluiting op de basisvorming wordt vervolgens een soortgelijk ruim aanbod in de bovenbouw aangeboden. De leerlingen kunnen dan kiezen in welke van de vier kunstdisciplines ze eindexamen willen doen. De scholen die zich profileren op één kunstdiscipline, zijn de scholen met een vooropleiding voor het kunstonderwijs. Een cultuurschool kenmerkt zich voorts door een aanbod voor alle leerlingen, eventueel gecombineerd met een specifiek aanbod voor getalenteerde leerlingen.

3. Mate van integratie van de kunstvakken in andere vakken

De vernieuwingen in het voortgezet onderwijs komen mede voort uit de wens om vakken en vakgebieden meer in samenhang aan te bieden. Dat geldt ook voor de kunstvakken en voor ckv. Integratie van vakken kunnen we daarom beschouwen als een derde dimensie van de cultuurschool.

Een cultuurschool kenmerkt zich door een samenhang tussen de inhoud van de kunstvakken onderling en tussen de kunstvakken en de andere vakken. De school streeft naar het aanbieden van kunstvakken in een geïntegreerde vorm, bijvoorbeeld in een vakoverstijgende ordening of als een oriëntatie op de kunstvakken, rond thema’s. Ook is er sprake van integratie met andere leergebieden, bijvoorbeeld via projecten of thema’s. Een stap verder is het creëren van samenhang tussen vakken van heel verschillende terreinen, bijvoorbeeld techniek en kunst of de bètavakken en kunst.

4. Relatie tussen binnen- en buitenschoolse activiteiten

Het culturele karakter van een school wordt mede bepaald door de buitenschoolse kunst- en cultuuractiviteiten en de mate waarin deze aansluiten op elkaar en op het onderwijs binnen het reguliere programma. Dit vormt een vierde dimensie. Een cultuurschool heeft als kenmerk dat de kunst- en cultuuractiviteiten binnen het onderwijsprogramma en de buitenschoolse activiteiten in de omgeving van de school op elkaar aansluiten. De kunst- en cultuuractiviteiten binnen en buiten schooltijd vinden dus in elkaars verlengde plaats. Een bijzondere vorm om dit te kunnen realiseren is het brede schoolconcept, waarbij de school nauw samenwerkt met organisaties op het gebied van kinderopvang, welzijn, cultuur en sport. Daarbij is het van belang structuur aan te brengen in de veelheid van activiteiten die buiten school plaatsvinden en een programma met een opbouw te realiseren voor een langere periode.

5. Mate van samenwerking met kunst- en erfgoedinstellingen en het kunstvakonderwijs

De vijfde dimensie betreft de mate waarin de school in het kader van kunst en cultuur samenwerkt met andere instellingen. Samenwerking kan plaatsvinden zowel met

lokale instellingen en individuele kunstenaars als met regionale en landelijk georiënteerde instellingen.

Een kenmerk van een cultuurschool is dat zij structureel samenwerkt met een aantal kunst- en erfgoedinstellingen. Er is afstemming met lokale, regionale en landelijke culturele instellingen en er zijn contacten met individuele kunstenaars. Culturele instellingen zijn betrokken bij het ontwikkelen, opzetten en uitvoeren van het kunst- en cultuurprogramma. Dit betekent ook een structurele inzet van medewerkers en financiële middelen vanuit de culturele instelling. De samenwerking wordt vastgelegd in geformaliseerde afspraken tussen de school en de betrokken instellingen. Cultuurscholen met een vooropleiding of oriëntatie op hoger kunstvakonderwijs onderhouden nauwe banden en werken structureel samen met één of meerdere instellingen in het hoger kunstvakonderwijs.

4.2. Pilots voor de ontwikkeling van cultuurscholen

4.2.1. Haalbaarheid en wenselijkheid van pilots

De ontwikkeling van cultuurscholen kan versterkt worden door scholen ondersteuning te bieden. Die ondersteuning zou een bijdrage moeten leveren aan zowel de beleidsmatige en onderwijsinhoudelijke verankering van kunst en cultuur in de school als aan de overdracht van ervaringen naar andere scholen.

Het ministerie van OCenW heeft twee pilots gestart om het ontwikkelingsproces van cultuurscholen te ondersteunen. Sardes stelt voor om deze twee pilots op korte termijn uit te breiden. Een aantal scholen heeft tijdens de interviews aangegeven dat ze zich graag verder willen ontwikkelen als cultuurschool. Ook hebben zich scholen gemeld die willen gaan starten als cultuurschool. Elk van deze pilots kan een eigen inhoudelijke bijdrage leveren aan het ontwikkelingsproces van cultuurscholen.

Uitgaande van de beleidsontwikkelingen rond Cultuur en School, de kenmerken van cultuurscholen en de wensen die de scholen tijdens de interviews naar voren hebben gebracht, stellen wij voor de volgende thema's gecombineerd in de pilots nader uit te werken:

- kunst- en cultuur in het vmbo in samenwerking met het mbo-kunstonderwijs
- talentontwikkeling en samenwerking met het hbo-kunstvakonderwijs
- doorlopende leerlijnen cultuur in het onderwijs
- inhoudelijke samenwerking tussen de school en kunst- en erfgoedinstellingen bij verschillende vakken.

Per pilot kunnen één of meer kernthema's vastgesteld worden. Met het onderwerp integratie van kunst en cultuur in het curriculum is inmiddels een begin gemaakt in een pilot in Den Haag. In Utrecht is een pilot gestart met een school die zich als cultuurschool wil ontwikkelen op een nieuwe locatie met een cultuurcampus. Deze pilots worden financieel ondersteund door OCenW. De SLO is mede betrokken bij de ontwikkeling van het cultuurschoolconcept. Het gaat daarbij om een leerplan

theaterklas, een leerplan cultuurklas en de begeleiding van scholen bij het formuleren van cultuurbeleid en het schrijven van een cultuurbeleidsplan.

Voor de invulling van vier nieuwe pilots gaat de voorkeur van Sardes uit naar scholen die al langer bezig zijn met kunst en cultuur. Deze scholen kunnen, gezien hun ervaring, wellicht voortvarender starten met een pilot, die ook weer sneller tot overdraagbare resultaten kan leiden.

4.2.2. Richtinggevend kader voor de pilots

Het is belangrijk om zo snel mogelijk een start te maken met de vier andere pilots. Wij stellen voor de pilots te laten beginnen op 1 januari 2004. Mocht de voorbereiding meer tijd in beslag nemen, dan is starten aan het begin van het nieuwe schooljaar 2004-2005 ook mogelijk. De pilots hebben een looptijd van maximaal 2 tot 2,5 jaar, afhankelijk van de startdatum.

Alle scholen voor voortgezet onderwijs komen in principe in aanmerking om geselecteerd te worden als pilotschool. Bij de selectie van de scholen zullen de hierboven beschreven kenmerken van cultuurscholen richtinggevend zijn. Daarnaast spelen geografische spreiding, betrokkenheid van de verschillende onderwijstypen, karakter en omgeving van de school een rol bij de selectie.

Scholen die als pilot-cultuurschool willen meedoen, moeten voldoen aan de volgende voorwaarden:

- De school stelt jaarlijks een plan op voor één van de thema's, waarbij speciale aandacht wordt besteed aan cultuur en erfgoed en de betrokkenheid van ouders en leerlingen; de school doet elk jaar verslag van de voortgang van de werkzaamheden.
- De school is bereid zelf te investeren in het plan door middel van extra inzet van formatie en/of financiën.
- De school werkt samen met partners uit het culturele veld en andere deskundigen uit het kunstonderwijs in het mbo en hbo, van de SLO en de KPC-Groep.
- De school draagt zorg voor overdracht van ervaringen en resultaten naar andere scholen aan de hand van nog op te stellen criteria.
- De school is bereid na afloop van de pilot de cultuurschoolactiviteiten zelfstandig en op eigen kosten voort te zetten en te blijven streven naar kwaliteitsverbetering.

Het ministerie van OCenW subsidieert scholen voor deelname aan de pilot. De hoogte van de subsidie wordt bepaald op basis van het plan dat de school indient. Voor de totale pilotperiode is per school maximaal een bedrag van € 100.000,- beschikbaar. Met deze financiële ondersteuning hebben de betrokken scholen de mogelijkheid om inhoudelijke expertise in te huren die hen bij de uitwerking van de thema's terzijde kan staan.

Wij stellen voor dat het ministerie van OCenW een begeleidingscommissie instelt die de pilots kritisch volgt in hun ontwikkelingsproces en die de voortgang van de uitvoering bewaakt. Ook zou de begeleidingscommissie zorg moeten dragen voor de onderlinge afstemming. Door kennis en ervaring uit te wisselen wordt de ontwikkeling

van het cultuurschoolconcept bespoedigd en steeds verder verfijnd.

Na afloop van de pilotperiode bekijkt de begeleidingscommissie de wenselijkheid van de verdere ontwikkeling van cultuurscholen en de wijze waarop die het beste zou kunnen plaatsvinden. Ook kan zij dan een advies geven over de haalbaarheid van een mogelijke officiële erkenning van cultuurscholen en een eventuele financiële stimuleringsmaatregel.

4.2.3. Verdere procedure

Sardes stelt voor om, na de reactie van OCenW op dit advies, zo spoedig mogelijk een begin te maken met het instellen van de begeleidingscommissie en het selecteren van de scholen. In het najaar van 2003 kunnen dan de pilots worden voorbereid door de geselecteerde scholen te vragen een plan op te stellen op basis waarvan OCenW subsidie kan verstrekken. Op die manier is het mogelijk om per 1 januari 2004 een start te maken met vier nieuwe pilots.

Voor de samenstelling van de begeleidingscommissie gaat de voorkeur uit naar vertegenwoordigers uit beleid, praktijk en onderzoek op het gebied van onderwijs en cultuur. Het is belangrijk dat de commissie en het projectsecretariaat een zo onafhankelijk mogelijk karakter hebben, waardoor zij de ontwikkelingen meer op afstand kunnen volgen. Dat betekent dat de instellingen die de pilotscholen ondersteunen geen deel kunnen uitmaken van de begeleidingscommissie. Voorts stellen wij voor dat de werkzaamheden van de commissie en het secretariaat worden vergoed.

Gelet op de taakstelling van de commissie worden de kosten van de begeleidingscommissie en het secretariaat voor twee jaar ingeschat op een bedrag van maximaal € 100.000,-.

4.3. Het advies

Op basis van de in deze rapportage beschreven beleidsontwikkelingen, de inventarisatie van initiatieven en de nadere verkenning van deze initiatieven, formuleren we in deze paragraaf een advies over de haalbaarheid van de cultuurschool en doen we voorstellen voor de nadere invulling ervan op korte en lange termijn via pilots.

De scholen die al langer bezig zijn met kunst, cultuur en erfgoed laten zien dat het mogelijk is een profilering op deze terreinen tot stand te brengen. De invullingen die de scholen eraan geven zijn divers en een alomvattende definiëring van het begrip cultuurschool is op dit moment dan ook moeilijk te geven. Door middel van pilots kunnen de criteria waaraan een school moet voldoen om als cultuurschool in aanmerking te komen, worden aangescherpt.

- Het doel van de pilots is aanscherping van het begrip cultuurschool en bevordering van de verdere ontwikkeling en verspreiding van cultuurscholen. De pilotscholen leveren een bijdrage aan de beleidsmatige en onderwijsinhoudelijke verankering

van kunst en cultuur in de school en zorgen ervoor dat hun ervaringen, producten en modellen naar andere scholen worden overgedragen.

- Het aantal pilots voor een cultuurschool wordt uitgebreid met vier initiatieven. In deze vier pilots worden de volgende thema's uitgevoerd:
 - Kunst- en cultuur in het vmbo in samenwerking met het mbo-kunstonderwijs.
 - Talentontwikkeling en samenwerking met het hbo-kunstvakonderwijs.
 - Doorlopende leerlijnen cultuur in het onderwijs.
 - Inhoudelijke samenwerking tussen de school en de kunst- en erfgoedinstellingen bij verschillende vakken.

- Elke pilotschool werkt aan de uitvoering van één of meer van de vier genoemde thema's:
 - Kunst- en cultuur in het vmbo in samenwerking met het mbo-kunstonderwijs.
 - Talentontwikkeling en samenwerking met het hbo-kunstvakonderwijs.
 - Doorlopende leerlijnen cultuur in het onderwijs.
 - Inhoudelijke samenwerking tussen de school en de kunst- en erfgoedinstellingen bij verschillende vakken.

- Scholen die in aanmerking willen komen voor deelname als pilot-cultuurschool voldoen aan de volgende voorwaarden:
 - De school stelt jaarlijks een plan op voor één of meer van de thema's, waarbij speciale aandacht wordt besteed aan cultuur en erfgoed en de betrokkenheid van ouders en leerlingen; de school doet elk jaar verslag van de voortgang van de werkzaamheden.
 - De school is bereid zelf te investeren in het plan.
 - De school werkt samen met diverse partners uit het culturele veld en andere deskundigen.
 - De school draagt zorg voor overdracht van de ervaringen en resultaten naar andere scholen aan de hand van nog op te stellen criteria.
 - De school is bereid na afloop van de pilot de cultuurschoolactiviteiten zelfstandig en op eigen kosten voort te zetten en te blijven streven naar kwaliteitsverbetering.

De pilots hebben een looptijd van 2 tot 2,5 jaar en starten in principe op 1 januari 2004. Voor de uitvoering van de pilots wordt een onafhankelijke begeleidingscommissie ingesteld. De pilots en de werkzaamheden van de begeleidingscommissie worden op jaarbasis financieel ondersteund door het ministerie van OCenW. De subsidiering van de twee lopende pilots en de vier nieuwe bedraagt maximaal € 500.000,- en voor de werkzaamheden van de begeleidingscommissie en het secretariaat maximaal € 100.000,- gedurende een periode van 2 jaar.

DEEL 2

5. De schoolportretten

5.1. Augustinus College

Ligging: Amsterdam Zuid-Oost (Bijlmermeer).

Onderwijstypen: vmbo (theoretische, kaderberoepsgerichte, basisberoepsgerichte leerweg).

Populatie: 500 leerlingen, waarvan 28% allochtoon; daarnaast vooral leerlingen met een Surinaamse of Antilliaanse achtergrond.

Het kunst- en cultuuraanbod

De school biedt drie typen aanbod:

1. Kunstvakken binnen het curriculum: tekenen, handvaardigheid, muziek, ckv (kunstvakken 1).
2. Projecten binnen het curriculum (bijvoorbeeld het bezoeken van musea en theatervoorstellingen, thematische projecten in samenwerking met intermediaire kunstinstellingen).
3. Naschoolse activiteiten in de vorm van ‘clubs’, zowel binnen als buiten de school (bijvoorbeeld zang, dans, theater).

Kunstvakken	Projecten/activiteiten binnen het onderwijsprogramma	Naschoolse activiteiten
Kunstvakken 1: Tekenen Handvaardigheid Muziek ckv (leerjaar 3)	(een selectie): Project Afrika Bezoek Tropenmuseum Bezoek Scheepvaartmuseum Kunstproject Lichtfeesten Cultuurtraject 12+ (Kunstweb) Theatervoorstellingen	Culturele clubs: Streetdance Rhythm & Rhymes Rapclub Bollywood danscursus Brotherhood (drumband) Kawinaclub Vocal training club Fashion Knutsel club

Uitvoering en organisatie

De activiteiten binnen school worden verzorgd door de eigen docenten, beroepskrachten uit educatieve culturele instellingen en professionele kunstenaars. Bij binnenschoolse projecten bepalen de eigen docenten vaak zelf voor een groot deel de inhoud van de activiteit. Activiteiten buiten school worden verzorgd door externe beroepskrachten. De naschoolse cultuuractiviteiten vinden deels plaats binnen de

school en deels erbuiten, bijvoorbeeld in het jongerencentrum of een van de andere vo-scholen in de wijk waarmee wordt samengewerkt.

Deelname

Deelname aan het cultuuraanbod binnen het curriculum is verplicht. De naschoolse activiteiten staan open voor alle leerlingen. Voor deze activiteiten (de clubs) schrijven de leerlingen zich vrijwillig in. Deelname is niet vrijblijvend. Leerlingen betalen bij aanmelding 'statiegeld', dat ze na afloop van de activiteit terugkrijgen als ze alle keren aanwezig geweest zijn. In het schooljaar 2002-2003 nam ongeveer 12% van de leerlingen deel aan een cultuurclub. (Ter vergelijking: de sportclubs kennen een deelname van ongeveer 20%).

Doelen

Het cultuuraanbod komt voort uit een positieve kijk op onderwijs aan een heterogene leerlingpopulatie. De school vindt het belangrijk dat de leerlingen het naar hun zin hebben, dat ze zich bevestigd ('gekend') voelen in hun eigen cultuur en dat ze begrip krijgen voor andere culturen. Bewustwording en acceptatie van cultuurverschillen, onder andere via aandacht voor multicultureel erfgoed binnen het curriculum, worden daarom genoemd als belangrijke doelen van cultuureducatie. Voor de naschoolse activiteiten geldt bovendien dat die een zinvol alternatief bieden voor leerlingen die na school weinig of geen mogelijkheden hebben voor aantrekkelijke vrijetijdsactiviteiten. Ten slotte heeft cultuureducatie ook het doel om bij de docenten bewustwording en acceptatie van cultuurverschillen te bevorderen.

Cultuurbeleid

De culturele activiteiten zijn een voortzetting van een traditie die al in de jaren tachtig is ingezet. Hoewel de activiteiten een vast onderdeel zijn geworden van het schoolprogramma, is er (nog) geen beleidsplan waarin het cultuurbeleid is opgenomen. De school werkt momenteel wel aan een dergelijk plan, in samenwerking met de intermediaire instelling Matchpoint Cultuureducatie Zuid-Oost, die ook bij veel activiteiten betrokken is. Cultuureducatie vindt plaats als onderdeel van het School Plus-project, dat als doel heeft leerlingen een breed aanbod van naschoolse activiteiten te bieden en de band tussen de school en de buurt te versterken. School Plus wordt uitgevoerd binnen het samenwerkingsverband Verzeker Je Toekomst (VJT), waaraan ook de twee andere vo-scholen in de wijk deelnemen, de Open Scholengemeenschap Bijlmer en Scholengemeenschap Reigersbos. VJT wordt gesubsidieerd door de deelraad Amsterdam Zuid-Oost.

Financiering

De middelen voor kunst en cultuur komen uit diverse bronnen. De cultuurcoördinator is voor 0,3 fte vrijgesteld om de activiteiten te coördineren. Ckv-activiteiten worden

deels bekostigd met cultuurbonnen (ckv-vouchers). Activiteiten die buiten de kunstvakken plaatsvinden, worden bekostigd uit subsidies van het ministerie (Cultuur en School) en de gemeente (centrale stad en deelraad) en uit ouderbijdragen. De Amsterdamse welzijnsinstelling Alcides ondersteunt de naschoolse activiteiten, niet met financiële middelen, maar door kosteloos een aantal activiteiten aan te bieden, zoals zangles. Er is geen sprake van commerciële sponsoring.

Samenwerking binnen en buiten de school

De school heeft in het kader van de culturele activiteiten samenwerkingsrelaties met een groot aantal Amsterdamse instellingen. De samenwerkingspartners zijn in vijf categorieën onder te brengen: intermediaire instellingen (bijvoorbeeld Matchpoint, Kunstweb), cultuuraanbieders (theater, muziek, circus, beeldende kunsten), scholen (vo-scholen, Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten), subsidiegevers (Amsterdams Fonds voor de Kunsten, gemeente, deelgemeente) en overige instellingen (jongerenwerk). De belangrijkste samenwerkingspartner is Matchpoint Cultuureducatie Zuid-Oost, die in overleg met de school cultuurprojecten op maat verzorgt en die de school ondersteunt bij de ontwikkeling en uitvoering van het cultuurbeleid. Matchpoint legt ook contacten met kunstenaars en organisaties in de wijk, die bij de uitvoering van activiteiten worden betrokken.

De samenwerking binnen de school, tussen de ckv-coördinatoren en de uitvoerders van de overige cultuuractiviteiten wordt geïntensiveerd. Hoewel er wel overleg is over het totale aanbod, staan de ckv-activiteiten momenteel nog vrij los van de andere activiteiten. Men streeft naar meer samenhang tussen de activiteiten.

Taakverdeling

De activiteiten onder schooltijd worden uitgevoerd door mentoren en docenten; voor een deel bepalen zij de inhoud van de activiteiten. De naschoolse clubs worden gecoördineerd door een docent muziek. Hij is verantwoordelijk voor de algehele organisatie van de clubs, onderhoudt contacten met buitenschoolse aanbieders en evalueert de activiteiten. Directie en afdelingsleiders zijn meer op afstand betrokken. Wel komen zij twee keer per jaar bijeen met de coördinator van de naschoolse activiteiten en de ckv-coördinatoren om het aanbod door te nemen en af te stemmen. De contacten met de (deel)gemeente worden onderhouden door de voorzitter van VJT, een functionaris van buiten de school.

Evaluatie

Na ieder project vindt een evaluatief gesprek plaats met de betrokken afdelingsleider, de mentoren en de docenten. Het gesprek gaat vooral over de organisatorische en procesmatige aspecten (Wat ging goed? Wat kan beter?). De resultaten van het gesprek worden vastgelegd in een evaluatieverslag.

Resultaten

De indruk bestaat dat de leerlingen die deelnemen aan de vrijwillige activiteiten meer betrokkenheid tonen bij de school. Het kennismaken met leerlingen uit andere klassen versterkt de sociale samenhang binnen de school en is goed voor de sociale ontwikkeling van de leerlingen. De naschoolse activiteiten bieden vooral de actieve leerlingen kansen om zich verder te ontwikkelen. Leerlingen die deelnemen aan clubs zijn vaak ook de leerlingen die op ander gebied actief zijn, bijvoorbeeld in de leerlingenraad.

Suggesties voor nieuwe cultuurscholen

- Zoek uit welke expertise er in de buurt aanwezig is en maak daar gebruik van.
- Stel, voordat de activiteiten van start gaan, een gedegen begroting op in samenwerking met de directie, zodat geld geen probleem is.
- Informeer de collega's en betrek hen zoveel mogelijk bij de activiteiten.

5.2. Calandlyceum

Ligging: Amsterdam, stadsdeel Osdorp.

Onderwijstypen: vwo, havo, vmbo-t, vmbo-k.

Populatie: 1600 leerlingen, waarvan 45% allochtoon.

Het kunst- en cultuuraanbod

De school biedt drie typen aanbod:

1. Kunstvakken binnen het curriculum: tekenen, handvaardigheid, muziek, ckv (vmbo-3), ckv 1 (bovenbouw havo/vwo).
2. Projecten binnen het curriculum.
3. Naschoolse activiteiten binnen en buiten school.

Kunstvakken	Projecten/activiteiten binnen het onderwijsprogramma	Naschoolse activiteiten
Tekenen Handvaardigheid Muziek (basisvorming) Ckv (bovenbouw vmbo) Ckv 1 (bovenbouw havo/vwo)	(een selectie): Beeldenroute (1e klas) Dansvoorstelling (2e klas) Kennismaken met muziekinstrumenten (1e klas) Poëzierenue (2e klas) 3e klas project (vwo) Toneel Bezoek aan musea en tentoonstellingen	Toneel Muziek Culturele avond

Organisatie

Een groot aantal culturele activiteiten wordt georganiseerd binnen het reguliere curriculum, opdat zoveel mogelijk leerlingen eraan deelnemen. De leerlingen werken dan bijvoorbeeld onder schooltijd samen aan een toneelvoorstelling, die later wordt uitgevoerd in het 'Expressiecentrum' (een ruimte voor culturele activiteiten binnen de school) of in een theater buiten school. De leerlingen worden hierbij begeleid door professionele theatermakers. Cultuuractiviteiten buiten school worden georganiseerd in samenwerking met externe instellingen. Van veel activiteiten wordt een verslag opgenomen op de internetsite van de school (www.hetcalandlyceum.nl).

Voor de derde klas van het vmbo worden jaarlijks vier ckv-dagen georganiseerd, waarbij een dag lang een breed thematisch aanbod wordt gepresenteerd aan de leerlingen, via presentaties, uitvoeringen (bijvoorbeeld een schoolconcert) en workshops. De leerlingen maken op basis daarvan een keuze voor deelname aan een bepaalde activiteit of het bijwonen van een voorstelling in hun eigen tijd.

In het 3e klas project vwo bereiden de leerlingen onder schooltijd een avondvullende voorstelling voor met zang, dans en toneel. De leerlingen krijgen bij de voorbereiding ondersteuning van docenten, dansers en muzikanten. De leerlingen verzorgen de gehele voorstelling, inclusief het decor. De voorstelling vindt plaats in een theater in Amsterdam. De naschoolse activiteiten worden begeleid door docenten van de school. Deze activiteiten vallen soms samen met late lessen (het lesrooster loopt tot 16.30 uur). In die gevallen zoekt men met de leerlingen individueel naar een oplossing: vrijstelling, inhalen of afzien van deelname.

Deelname

Deelname aan het cultuuraanbod binnen het curriculum is verplicht. De naschoolse activiteiten staan open voor alle leerlingen. Er bestaat veel belangstelling voor toneel na schooltijd; hiervoor worden deelnemers via audities geselecteerd. In het schooljaar 2002-2003 namen drie groepen van twintig leerlingen deel, die elk drie voorstellingen gegeven hebben. Deelname aan het naschoolse muziekaanbod is beperkter: vijftien leerlingen in het schooljaar 2002-2003. De indruk bestaat dat leerlingen die een muziekinstrument bespelen, al les hebben op de muziekschool en daarom minder behoefte hebben aan muziekles op school.

Doelen

De school vindt het belangrijk dat zoveel mogelijk leerlingen kennis nemen van en deelnemen aan cultuur. Daarom worden de activiteiten voor een belangrijk deel onder schooltijd georganiseerd, binnen het reguliere programma. Daarnaast vindt de school het belangrijk dat leerlingen met een artistieke aanleg hun talenten kunnen ontdekken en ontplooien. Ook dat is een belangrijke motivatie om een aanbod te organiseren voor alle leerlingen. Hoewel men van mening is dat deelname aan culturele activiteiten bevorderlijk is voor het zelfvertrouwen van de leerlingen, wordt dit niet gezien als expliciet doel van het cultuuronderwijs.

Beoordeling

De leerlingen kunnen eindexamen doen in tekenen en handvaardigheid. Ckv wordt beoordeeld via de dossiers die de leerlingen aanleggen. De overige culturele activiteiten worden niet formeel beoordeeld.

Cultuurbeleid

Het cultuurbeleid is gestart in de negentiger jaren, ongeveer gelijktijdig met het sportbeleid (het Calandlyceum is ook LOOT-school). Een docente Nederlands, die tegenwoordig de culturele activiteiten coördineert, werd toen benaderd door de Landelijke Organisatie Kunstzinnige Vorming (thans Cultuurnetwerk Nederland) om deel te nemen aan een ‘cultuurtraject basisvorming’. Aanvankelijk ging het om twee activiteiten per jaar, voor alle klassen in de basisvorming. In het culturele klimaat dat toen ontstond, werd geleidelijk steeds meer ruimte gevonden voor andere culturele activiteiten. Cultuureducatie heeft een vaste plaats gekregen in het onderwijsprogramma. De meeste aandacht is tot nu toe uitgegaan naar de organisatie en de uitvoering van de activiteiten; een beleidsdocument over het cultuurbeleid van de school is in ontwikkeling.

Financiering

Het Calandlyceum financiert het kunst- en culturaanbod voornamelijk uit eigen middelen en bijdragen van de ouderraad. Diverse docenten krijgen 40 tot 190 klokuren voor de coördinatie van activiteiten. De eerder genoemde docente Nederlands heeft als ‘cultuurcoördinator’ 400 klokuren voor de algehele coördinatie. In totaal gaat het om iets minder dan 1 fte. Daarnaast investeert de school jaarlijks € 54.000 in het muziekproject voor de eerste klas en het popproject. Sponsoring door commerciële sponsors komt incidenteel voor; een bank heeft twee maal bijgedragen in de kosten van theaterbenodigdheden.

Samenwerking

Het Calandlyceum werkt samen met diverse Amsterdamse instellingen. Leden van theatergroep Werktuig komen (onder schooltijd) op school om de leerlingen te helpen bij het bedenken en voorbereiden van toneelvoorstellingen. De Amsterdamse Muziekschool, afdeling West, verzorgt een deel van het muziekaanbod op school. Docenten van de muziekschool laten leerlingen een paar weken lang (onder schooltijd) kennismaken met verschillende muziekinstrumenten, waarna leerlingen zich kunnen inschrijven voor muziekles op de muziekschool. De muziekschool verzorgt ook het naschoolse muziekaanbod op het Calandlyceum. De School voor Poëzie begeleidt leerlingen (onder schooltijd) bij het schrijven van gedichten. Na de poëzielessen is er een Poëzie Revue in De Meervaart. De Meervaart biedt ook zelf activiteiten aan, zoals een middag met een optreden van stand-up comedians. Dit

optreden wordt gevolgd door workshops en na vier weken presenteren de leerlingen hun eigen product in De Meervaart. Ook andere theaters stellen hun podium beschikbaar voor voorstellingen door de leerlingen, zoals toneelvoorstellingen. In samenwerking met het Nieuwe de la Mar theater en het Bellevue theater heeft de school een regeling getroffen waarmee leerlingen korting krijgen op de toegangsprijs voor voorstellingen in deze theaters.

Taakverdeling

Omdat veel activiteiten onder schooltijd worden uitgevoerd, zijn veel van de eigen docenten betrokken bij de organisatie en uitvoering. Tien docenten zijn verantwoordelijk voor uiteenlopende activiteiten, zoals het muziekproject, een band, derde klas theater, toneel en toneel/decor/kostuums. Het gaat hier om docenten muziek, Nederlands, Engels, tekenen, handvaardigheid en aardrijkskunde. De algehele coördinatie is in handen van de cultuurcoördinator, die ook de contacten onderhoudt met buitenschoolse samenwerkingspartners. Een conrector is verantwoordelijk voor de contractuele afspraken met de buitenschoolse partners.

Evaluatie

De samenwerking met theater Bellevue en de muziekschool Amsterdam-West wordt ieder jaar formeel geëvalueerd. Daarnaast vinden er binnen de school het hele jaar door gesprekken plaats over de kunst- en cultuuractiviteiten tussen de cultuurcoördinator en de schoolleiding. De coördinator houdt geregeld contact met de docenten en afdelingshoofden die bij de activiteiten betrokken zijn.

Resultaten

Cultuur is een gewaardeerd en vanzelfsprekend onderdeel geworden van het onderwijs op het Calandlyceum. De leerlingen zijn enthousiast, docenten tonen zich betrokken en de schoolleiding verleent volledige medewerking. Resultaten in termen van uitstroom naar vakopleidingen zijn niet bekend, maar de indruk bestaat dat die uitstroom beperkt is. Niettemin is men tevreden over de wijze waarop het cultuur-aanbod is georganiseerd en over de deelname door de leerlingen. Wel wil men in de toekomst het cultuuraanbod voor het vmbo versterken en de werving voor muziekactiviteiten intensiveren.

Suggesties voor nieuwe cultuurscholen

- Zorg voor een stevige basis voor samenwerking, met vaste buitenschoolse partners.
- Een aanbeveling voor (toekomstige) cultuurcoördinatoren: neem niet te veel hooi op je vork, probeer niet alles zelf te doen; bekijk welke partners buiten school of collega's binnen school een gedeelte van het werk kunnen doen, dat verlicht je werk en verstevigt het draagvlak.

5.3. Dr. F.H. De Bruijne Lyceum

Ligging: Utrecht centrum (in 2006 verhuizing naar de Leidsche Rijn).

Onderwijstypen: vwo, havo, vmbo-t.

Populatie: 925 leerlingen, waarvan ongeveer de helft allochtoon.

Aanleiding

In 1998 kwam de school via de onderwijswethouder in Utrecht in contact met een initiatiefgroep in Vleuten/De Meern. Die groep ontwikkelde plannen voor een brede samenwerking in de nieuwbouwwijk Vleuterweide in Leidsche Rijn, waarbij verschillende soorten instellingen betrokken waren: de muziekschool ('Nieuwe Vaart'), de dagopvang voor verstandelijk gehandicapten (Abrona), Kerk Zijn in Leidsche Rijn, de openbare bibliotheek en de stichting Integraal Welzijn. Het De Bruijne Lyceum sloot zich hierbij aan. Dat leidde tot het idee om een Cultuurcampus op te richten. Inmiddels is besloten dat het De Bruijne Lyceum een nieuwe school – een cultuurschool – mag bouwen. Als alles volgens plan verloopt, wordt het nieuwe gebouw in het schooljaar 2006-2007 in gebruik genomen. Vooruitlopend daarop is de school zich al aan het profileren als cultuurschool.

Het kunst- en cultuuraanbod

Binnen het curriculum worden momenteel in de onderbouw tekenen, handvaardigheid en muziek gegeven. In het studiehuis worden ckv 1 en voor gymnasiumleerlingen kcv gegeven en wordt ckv 2,3 aangeboden. Dit laatste onderdeel is verplicht voor de leerlingen die het profiel Cultuur en Maatschappij hebben gekozen en zal dat ook in de toekomst blijven, wanneer eventuele wijzigingen in de tweede fase worden ingevoerd. Bij ckv 3 kunnen leerlingen kiezen tussen beeldend en muziek. In het vmbo-t wordt in het vierde leerjaar ckv gegeven. Het aantal uren komt overeen met de adviestabel. In de toekomst wil de school ook drama, dans en audiovisuele vormgeving aanbieden. Nu al wordt daar aandacht aan besteed. Zo verzorgt de theatergroep Dox aan het begin van het schooljaar voor vmbo-3 elke week twee lesuren dans en drama in projectvorm. Dit mondt uit in een theatervoorstelling rond kerst.

Er is ook aandacht voor thema's rond kunst en cultuur binnen de vakken aardrijkskunde, geschiedenis, Christelijke religie, natuurkunde en scheikunde. Dit vindt vooral plaats tijdens werkweken, vakexcursies en thematisch werken, waarbij de plaats van de school in de omgeving meestal het uitgangspunt vormt.

Buiten het curriculum vindt ook een aantal activiteiten plaats. De belangrijkste zijn:

- Jaarlijkse kerstmusical.
- Elke twee jaar een toneeluitvoering in samenwerking met de jongerentheatergroep Dox.
- Een muziekkavond voor leerlingen met ckv 3 muziek of beeldend als examenvak.
- Voor brugklasleerlingen een jaarlijkse 'klassenstrijd' op muzikaal gebied, waarbij

alle leerlingen musiceren.

- Voor de tweedejaars het festival ‘van tango tot rap’.
- Een cross-over project door de vierde- en vijfdejaars ckv 2,3, waarbij zij onder begeleiding van een kunstenaar hebben gewerkt aan een uitvoering in een theaterzaal in Leidsche Rijn.
- Activiteiten naar aanleiding van individuele contacten met kunstenaars.

Daarnaast is in het kader van het 50-jarig jubileum van de school de musical Grease opgevoerd, in samenwerking met de muziekschool ‘Nieuwe Vaart’. Naast de uitvoeringen binnen en buiten de school, is er ook een cd gemaakt. Dit is mede de aanleiding voor het organiseren van zanglessen voor leerlingen van het De Bruijne Lyceum door een docent van de muziekschool.

Tenslotte zijn er activiteiten in het kader van internationalisering, waarbij docenten van de verschillende vakken samenwerken en geïntegreerde opdrachten worden gegeven. Zo is er uitwisseling met Potsdam en zijn er reizen naar Europese steden zoals Berlijn.

Kunstvakken	Activiteiten en projecten	Oriëntatie op	Naschoolse
	binnen het curriculum	de omgeving	activiteiten
Tekenen	Toneeluitvoeringen	Vakexcursies	Musical
Handvaardigheid	Muziekavonden	Werkdagen	
Muziek	(1e leerjaar)	Uitwisseling Potsdam	
Ckv 1	Festival	Reizen naar andere	
Kcv	‘Van tango tot rap’	Europese steden	
Ckv 2,3	(2e leerjaar)		
(beeldend, muziek)	Dans en drama		
	(3e leerjaar vmbo)		
	Cross-over project		
	(3e en 4e leerjaar)		
	Projecten met kunstenaars		
	Aandacht voor kunst en cultuur binnen niet-kunstvakken via excursies, werkweken en thema’s		

Doelen

Het doel van de Cultuurcampus is het realiseren van een multifunctioneel gebouw, waarbij door gezamenlijk gebruik van ruimte en door integratie van voorzieningen een culturele meerwaarde wordt geleverd voor de wijk en een ‘socialiserende functie’

wordt vervuld.

De school vindt het belangrijk dat alle leerlingen in contact komen met kunst en cultuur. De waarde van cultuur stijgt in die visie uit boven de vakken en heeft ook te maken met communicatie, veiligheid, respect (en bewondering) voor elkaars cultuur. Het is niet in eerste instantie de bedoeling om talent te ontdekken; het is belangrijker dat alle leerlingen in alle leerjaren en van alle schooltypen deelnemen. Wel wil de school kwaliteit leveren en leerlingen met muzikaal talent de mogelijkheid bieden dat talent te ontwikkelen, in samenwerking met de muziekschool.

In de visie van de school komt het thema cultuur op drie manieren aan de orde:

1. Een breed cultuuraanbod binnen en buiten het curriculum.
2. Cultuur als onderdeel van het schoolklimaat: vorming in samenleven en samenwerken.
3. Cultuur als oriëntatie op de omgeving.

Deelname

In principe zijn de kunst- en cultuuractiviteiten bedoeld voor alle leerlingen. De school streeft naar spreiding over leerjaren en schooltypen. Deelname aan de musical is vrijwillig. Er bestaat veel belangstelling voor, maar bij de selectie worden niet alleen getalenteerde leerlingen gekozen. De dans/dramalessen van Dox voor het derde jaar vmbo waren aanvankelijk op vrijwillige basis. Na drie jaar is besloten om deze lessen aan alle derdejaars vmbo te geven.

Cultuurbeleid

Sinds bekend is dat de school een nieuw gebouw krijgt en onderdeel wordt van de Cultuurcampus, raakt het cultuurbeleid steeds meer verankerd in het schoolbeleid. Zo is er een studiedag met alle medewerkers en een aantal externen geweest over school en cultuur, heeft er een ouderavond plaatsgevonden over school en cultuur en is er een startnotitie geschreven. Het concept gaat daardoor steeds meer leven. Uiteindelijk is het de bedoeling dat cultuur verankerd wordt in het totale onderwijsaanbod op een vakoverstijgende manier.

Taakverdeling en financiering

De rector is vrijgesteld van andere taken, zodat hij zich volledig kan richten op de voorbereidingen van de Cultuurcampus. Hij begeleidt de nieuwbouw en ontwikkelt het concept cultuurschool.

De kunstcoördinator heeft onder andere het opbouwen en onderhouden van een netwerk in zijn takenpakket.

Er zijn twee werkgroepen ingesteld voor de ontwikkeling van het concept cultuurschool:

- Een multidisciplinaire werkgroep, met vertegenwoordigers van de vier vakgroepen, die als taak hebben het cultuuronderwijs in het totale onderwijs te integreren en het

concept cultuurschool verder te ontwikkelen. De rector is de voorzitter van deze werkgroep. Voor deelname door de werkgroepleden is 1000 uur op jaarbasis beschikbaar. Dit is opgenomen in het formatieplan dat aan het begin van het schooljaar is vastgesteld.

- De werkgroep Leidsche Rijn, die de ontwikkeling en inrichting van het nieuwe gebouw begeleidt. Ook van deze werkgroep is de rector voorzitter.

In de taakbelasting van docenten is tijd opgenomen voor het ontwikkelen van de Cultuurcampus.

Een gedeelte van de kosten wordt gedragen door partners buiten de school. De muziekschool draagt bij in de kosten van de musical door een docent beschikbaar te stellen voor 80 uur. De KPC-Groep verzorgt projectbegeleiding en professionalisering van docenten met subsidie van het ministerie van OCenW.

Samenwerking binnen en buiten de school

De school werkt intensief samen met muziekschool ‘Nieuwe Vaart’ en met theatergroep Dox. Er zijn contacten met de educatieve diensten van culturele instellingen, zoals het Catharijnenconvent, het Centraal Museum. Ook zijn er contacten met organisaties zoals De Opkomst (theater) en de Stadsschouwburg. Ten slotte onderhoudt de school individuele contacten met kunstenaars via de stichting Maanzaad. Het Utrechts Centrum voor de Kunsten speelt (nog) geen belangrijke rol in de vormgeving van het cultuuronderwijs in de school. Om de Cultuurcampus onder de aandacht te brengen en de financiering rond te krijgen, heeft de school veel tijd gestoken in het leggen van contacten met de lokale, provinciale en rijksoverheid, de inspectie, de KPC-Groep en instellingen in de omgeving van de school. De plannen voor de Cultuurcampus zijn besproken met een onderwijsinspecteur.

Resultaten en evaluatie

Elk jaar worden de activiteiten, zoals de musical en Dox, geëvalueerd en zonodig bijgesteld. Een aandachtspunt daarbij is de spreiding van het aanbod over leerjaren en schooltypen. De leerlingen worden steeds enthousiaster. Voor hen is de aandacht voor kunst en cultuur op school niet bijzonder, ze merken dat pas als ze in aanraking komen met leerlingen van andere scholen. Ook de docenten worden steeds enthousiaster en komen steeds vaker zelf met initiatieven. De aandacht voor cultuur heeft zelfs een wervende werking bij het aantrekken van nieuwe docenten.

De toekomst

De school wil als cultuurschool gaan voldoen aan de volgende kenmerken:

- Kunst en cultuur nemen een centrale plaats in, de vakken worden aangeboden vanuit een schoolbrede thematische benadering.
- De leermethodieken zijn in toenemende mate gebaseerd op leren vanuit kunst- en cultuurobjecten en -uitingen.

- Er is sprake van actief en interactief leren, met gebruik van ICT.
- Leerlingen brengen niet alleen tijd op school door, maar ook in de wijk, de stad, de regio en bij instellingen op het gebied van kunst en cultuur.
- Kunst- en cultuurinstellingen worden betrokken bij de vormgeving van het onderwijs. Vooruitlopend op de nieuwe huisvesting is er een Virtuele Campus ingericht, die laat zien hoe de ruimte straks gebruikt gaat worden. Het is een wisselwerking tussen de wijk, de school en de muziekschool. De wens bestaat om de aula van het nieuwe gebouw als theaterzaal te gebruiken.

Suggesties voor nieuwe cultuurscholen

- Zorg voor draagvlak binnen de school (via een bottom-up benadering) en buiten de school (politiek, gemeenteamttenaren, samenwerkingspartners, organisaties in de omgeving, provincie, rijksoverheid, inspectie).
- Ken je eigen beperkingen; huur zo nodig expertise van buiten in.
- Leg besluitvorming vast, opdat de voortgang niet afhankelijk wordt van individuen.
- Verlies niet uit het oog dat het blijft gaan om het onderwijs. Leerlingen helpen een diploma te behalen blijft het hoofddoel van de school.

5.4. Huygenslyceum

Ligging: Voorburg.

Onderwijstypen: vwo, havo, vmbo-t.

Populatie: 760 leerlingen, waarvan 10% allochtoon.

Het kunst- en cultuuraanbod

De school biedt een kunst- en cultuuraanbod, dat vooral is gericht op het gebruik van cultureel erfgoed als externe leeromgeving. Dit aanbod ziet er als volgt uit:

1. Kunstvakken binnen het curriculum: tekenen, handvaardigheid en muziek in de basisvorming, ckv 1, 2 en 3 (beeldende vorming) in de bovenbouw havo/vwo en tekenen in de bovenbouw vmbo-t. Drama wordt verplicht voor de basisvorming met ingang van het schooljaar 2003-2004.
2. Projecten binnen het curriculum: het gebruik van de cultuurhistorische omgeving in het onderwijs van alle vakken, waarbij wordt gestreefd naar een doorgaande lijn.
3. Activiteiten buiten het curriculum: diverse activiteiten waarin aandacht wordt besteed aan kunst, cultuur en erfgoed.

Kunstvakken	Projecten binnen het curriculum	Activiteiten buiten het curriculum
Tekenen Handvaardigheid Muziek Drama (invoering augustus 2004) Ckv 1 (of kcv) Ckv 2,3 Ckv (vmbo)	(een selectie): Hollands Classicisme Tweede Fase Startdag Hofwijkdag Mijn geboortedag Het gemeentearchief Hip-Hop Tattoos	(een selectie): Wenweek brugklassers Lustrum Musical Open Podium

Uitvoering en organisatie

De activiteiten worden uitgevoerd in samenwerking met lokale culturele instellingen. Er worden activiteiten georganiseerd voor alle schooltypen. Aan sommige havo/vwo-activiteiten kunnen ook vmbo-leerlingen deelnemen, maar meestal worden er voor het vmbo aparte projecten opgezet. Een belangrijk uitgangspunt is dat alle vakken betrokken zijn bij een of meerdere projecten. Men streeft bij de uitvoering naar integratie van vakken.

Deelname

Deelname aan activiteiten binnen het curriculum is verplicht voor alle leerlingen. Deelname aan projecten buiten het curriculum zijn soms verplicht, soms vrijwillig. In de bovenbouw havo/vwo kiezen flink wat leerlingen voor beeldende vorming als eindexamenvak. Dit vak is vooral erg populair op het havo, waar 30 à 40% van de leerlingen kiest voor het profiel Cultuur en Maatschappij.

Doelen

De school ziet aandacht voor de culturele en cultuurhistorische omgeving als een verrijking die goed past bij de activerende didactiek die men nastreeft. De omgeving van de school leent zich uitstekend voor onderzoekend leren. Daarbij is het belangrijk dat leerlingen leren kijken, kennismaken met de omgeving en de omgeving leren gebruiken als informatiebron. Bovendien biedt het werken met de omgeving leerlingen de mogelijkheid om samen te werken en elkaar beter te leren kennen. Dat is een reden waarom sommige projecten aan het begin van het schooljaar worden uitgevoerd. Ook ontwikkelen leerlingen op deze manier meer sociale vaardigheden.

Beoordeling

Leerlingen die ckv 2,3 volgen doen in beide vakken examen. Ckv 1 wordt afgesloten

met een examendossier. Vmbo-t leerlingen die tekenen hebben gekozen in de bovenbouw ronden dit vak af met een eindexamen.

De resultaten van de projecten worden meegenomen in de beoordeling bij een of meerdere vakken. Een voorbeeld zijn de opdrachten van de ‘Tweede Fase Startdag’ voor nieuwe vierde klassers. Tijdens dit project maken de leerlingen kennis met de werkwijze van de tweede fase. De resultaten van de opdrachten tellen mee bij een van de vakken in het schoolexamen.

Cultuurbeleid

In 1993 maakte de school een organisatorische en didactische start met zelfstandig werken en zelfstandig leren. Het gebruik van de cultuurhistorische omgeving past daar goed bij. Van oudsher stond de klassieke cultuurbenadering centraal. Sinds 1998 neemt de school deel aan het netwerk ‘Van buiten leren’ om de aandacht voor cultureel erfgoed in het onderwijsprogramma te verbreden. Voor het opzetten van ckv en kcv heeft de school contact gelegd met een aantal lokale culturele instellingen. Het eerste product van de samenwerking tussen de school en de culturele instellingen is de ‘Tweede Fase Startdag’, die inmiddels jaarlijks plaatsvindt.

Inmiddels is er een lokaal netwerk gegroeid en zijn ook andere vakken dan ckv en kcv betrokken bij de projecten. De bedoeling is de projecten vanuit de vierde klas ‘door de school heen te laten groeien’, zowel naar de onderbouw als verder in de bovenbouw. Cultuur dringt op deze manier steeds meer door in de hele school. Daarom is bij sollicitatiegesprekken van alle vakken de integratie van cultuur en de cultuurhistorische omgeving een onderwerp van bespreking.

Financiering

De projecten worden bekostigd uit reguliere middelen en sponsorgelden. De lokale culturele instellingen investeren ook zelf in de projecten. Tot nu toe hebben alle activiteiten plaatsgevonden met gesloten beurzen. De gemeente heeft budget vrijgemaakt voor cultuureducatie in het voortgezet onderwijs.

Samenwerking binnen en buiten de school

De samenwerking tussen de school en de lokale culturele instellingen is uitgegroeid tot een netwerk dat om de twee maanden bij elkaar komt. Deelnemers aan het netwerk zijn: het Huygenslyceum, museum Swanesteyn, het gemeentearchief, de kunstuitleen, het gemeentetheater, de openbare bibliotheek, een galeriehoudster en stichting De Historische Molen. Via de laatste zoekt men naar aanknopingspunten voor het vak techniek in de basisvorming. Zowel de vakdocenten als de experts van de culturele instellingen ervaren de samenwerking tussen culturele instellingen en de school als zeer inspirerend.

Taakverdeling

De afdelingsmanager bovenbouw havo/vwo is verantwoordelijk voor de activiteiten

op het gebied van kunst, cultuur en cultureel erfgoed. De uitvoering vindt plaats door de betrokken docenten in samenwerking met de lokale culturele instellingen. De thema's worden gezamenlijk gekozen door de afdelingsmanager, de docenten en de culturele instellingen. Soms bepaalt de afdelingsmanager zelf de thema's en welke docenten meedoen; soms dragen de docenten zelf thema's aan.

Resultaten en evaluatie

Leerlingen, leraren en ouders zijn enthousiast over de activiteiten. Vooral de leerlingen en leraren krijgen er steeds meer plezier in. Leraren komen met enthousiaste verhalen en leren leerlingen van een andere kant kennen. Dat werkt aanstekelijk, in de zin dat andere collega's ook vragen om een rol in het volgende project en zelf met ideeën aankomen. De leerlingen zijn meer gemotiveerd en genieten van de vrijheid die ze krijgen. Ook de erfgoedinstellingen zijn tevreden; zij hebben een hele ontwikkeling doorgemaakt en zijn nu goed in staat om leerlingen te helpen bij hun onderzoeken.

Er vindt vrijwel geen systematische evaluatie plaats. Alleen aan het einde van het eerste jaar, toen men startte met de introductie van cultuur en de cultuurhistorische omgeving in de vakken kcv en ckv 1, zijn de activiteiten geëvalueerd.

De aanpak is in Voorburg niet onopgemerkt gebleven. De wethouder komt naar de projectpresentaties en de rector van de school opent een tentoonstelling in het museum. Ook verschijnen er regelmatig stukjes in de huis-aan-huisbladen als leerlingen weer op pad gaan.

Toekomst

De school wil graag de komende jaren proberen om meer scholen te betrekken in haar netwerk. Op die manier zouden alle leerlingen in Voorburg bereikt kunnen worden. Het Huygenslyceum zal dan zijn ervaringen overdragen naar andere scholen. Daarnaast wil de school de aandacht voor cultuur en de cultuurhistorische omgeving intensiveren, om te komen tot een doorlopende lijn van activiteiten.

Suggesties voor nieuwe cultuurscholen

- Zorg voor een goede relatie en goede communicatie met de lokale culturele instellingen.
- Sluit met het aanbod aan bij wat leerlingen leuk vinden.
- Bereid bezoeken met leerlingen aan instellingen goed voor.

5.5. Nijmeegse Scholengemeenschap Groenewoud

Ligging: het oostelijk deel van Nijmegen.

Onderwijstypen: vwo, havo, vmbo-t.

Populatie: 1700 leerlingen, waarvan 5% allochtoon.

Sinds 2002 maakt de school deel uit van de Scholengroep Rijk van Nijmegen.

Het kunst- en cultuuraanbod

De school biedt een scala aan activiteiten op het gebied van kunst en cultuur:

1. Kunstvakken binnen het curriculum: in de basisvorming tekenen, handvaardigheid, muziek en drama; ckv 1 (of kcv voor gymnasiasten), ckv 2,3 (muziek en beeldende vormgeving) in de bovenbouw vwo/havo; tekenen en handvaardigheid in de bovenbouw van vmbo-t. Drama is een verplicht kunstvak in het eerste jaar en wordt voortgezet in de vorm van vrijwillige toneellessen in het tweede en derde jaar.
2. Activiteiten per leerjaar: vanuit verschillende vakken vinden elk jaar uiteenlopende culturele activiteiten plaats.
3. Algemene activiteiten: na schooltijd is er een aanbod van cursussen en projecten, zoals toneellessen.
4. Vooropleidingen: muziek vanaf het tweede jaar en beeldende vormgeving vanaf het vierde jaar. De vooropleiding muziek bestaat uit individuele muzikles bij een docent van de muziekschool, les in ensemblespel, muziektheorie en optredens. De leerlingen kunnen kiezen uit klassieke muziek of lichte muziek. In de eerste oriëntatiecursus beeldende vormgeving maken de leerlingen kennis met verschillende uitdrukkingvormen van beeldende kunst en verkennen ze hun eigen beeldend vermogen. In de vervolgcursus kunnen leerlingen een begin maken met een map (portfolio) met zelfgemaakt werk.

Daarnaast vinden voor bovenbouwleerlingen educatieve kunstreizen naar Rome en Barcelona plaats.

Kunstvakken	Activiteiten binnen het curriculum	Activiteiten buiten het curriculum	Vooropleidingen Oriëntatiecursus
Tekenen Handvaardigheid Muziek Drama Ckv 1 (of kcv) Ckv 2 Ckv 3	(een selectie): Theater- voorstellingen Introdans Filmfan Compositieproject Schrijver op school Afficheproject Kunst en cultuurroute	(een selectie): Voordrachtfestival Toneelclubs Muziekavonden Gedichtenbundel Kerst Deelname redactie schoolkrant	Beeldende vorming 1 en 2 Vooropleiding conservatorium

Uitvoering en organisatie

De school streeft naar een gevarieerd programma van binnen- en buitenschoolse activiteiten dat evenwichtig is verdeeld over de leerjaren en afdelingen. De activiteiten vinden plaats vanuit de kunstvakken en vanuit andere vakken, zoals aardrijkskunde,

geschiedenis en de talen. Daarnaast vinden gerichte activiteiten plaats voor exclusieve groepen (vooropleidingen).

De school kiest een deel van de activiteiten uit het jaarlijkse aanbod van de steunfunctie-instelling Edu Art, een ander deel komt voort uit initiatieven van docenten, die verder door Edu Art worden ingevuld.

De lessen worden gegeven door docenten van de school, docenten van het stedelijk centrum voor kunst en cultuur 'De Lindenberg' en docenten van de Hogeschool voor de Kunsten in Arnhem. Sommige activiteiten buiten het curriculum, zoals het bovenbouwtoneel, het voordrachtfestival en het meewerken aan de redactie van de schoolkrant, worden beloond met studielastpunten, omdat ze een behoorlijke inspanning vragen van de leerlingen. Ook de twee vooropleidingen leveren punten op en leerlingen kunnen deze vooropleidingen onderbrengen in de vrije ruimte van hun afstudeerprofiel.

Deelname

De activiteiten binnen het curriculum zijn verplicht voor alle leerlingen. Voor de activiteiten buiten het onderwijsprogramma kunnen de leerlingen zich inschrijven.

Voor deelname aan de vooropleiding conservatorium moeten de leerlingen beschikken over talent en voldoende muzikale vaardigheden. Zij moeten een toelatingsexamen doen. Voor de vooropleiding beeldende vormgeving geldt geen toelatingsexamen.

Doelen

Met de kunst- en cultuuractiviteiten wil de school haar leerlingen meer bieden dan alleen de gewone lessen. Via kunst en cultuur kunnen getalenteerde leerlingen en andere leerlingen zich meer en anders ontplooiën. Ze leren zo meer dan alleen schoolse kennis als voorbereiding op de maatschappij.

Daarnaast dragen kunst en cultuur bij aan de sfeer op school en aan respect voor elkaar, verdraagzaamheid en tolerantie. Dit zijn belangrijke voorwaarden voor succesvol onderwijs.

Beoordeling

Leerlingen die ckv 2,3 volgen, doen in beide vakken examen. Ckv 1 wordt afgesloten met een examendossier. Vmbo-t – leerlingen die handenarbeid en tekenen hebben gekozen ronden deze vakken aan het einde van het vierde jaar af met een eindexamen. Leerlingen die de vooropleiding muziek volgen, ontvangen twee keer per jaar een verslag van de studieresultaten. Aan het einde van het eerste jaar (proefjaar) wordt vastgesteld of ze door mogen gaan met het vooropleidingstraject.

Bij de oriëntatiecursus beeldende vormgeving vindt aan het einde van de eerste fase met elke leerling een eindgesprek plaats en wordt een advies gegeven voor deelname aan de tweede fase. Als afsluiting wordt in de aula een expositie ingericht, zodat ook

andere leerlingen, docenten, ouders en overig personeel kennis kunnen nemen van het door de cursisten gemaakte werk.

Cultuurbeleid

De school heeft een lange traditie van kunst- en culturele activiteiten, die in de loop der jaren zijn uitgebreid. Drama is als eerste ingevoerd, in de jaren tachtig. In het begin van de negentiger jaren is eerst het vak muziek en later tekenen ingevoerd als eindexamenvak. Inmiddels zijn kunst en cultuur stevig verankerd in het beleid van de school. Het cultuurbeleid is niet vastgelegd in een apart plan.

Een belangrijk uitgangspunt is dat de kunst- en cultuuractiviteiten voor alle leerlingen bedoeld zijn. Alle disciplines moeten daarbij zoveel mogelijk aan bod komen.

In het beleid is ook verankerd dat veel aandacht wordt besteed aan het drukken en vormgeven van producten die voortkomen uit de culturele activiteiten.

Financiering

De school bekostigt de activiteiten uit het schoolbudget en de ouderbijdrage. De vrijwillige activiteiten en de vooropleidingen worden door de leerlingen zelf betaald, waarbij de school probeert de kosten zo laag mogelijk te houden. Een cursus toneel kost een leerling bijvoorbeeld € 100. Voor de verplichte activiteiten wordt een beperkte eigen bijdrage gevraagd.

Het inkopen van voorstellingen en producties via Edu Art levert de school een aanzienlijke besparing op. Op die voorstellingen en producties wordt een subsidie gegeven van 30%.

Samenwerking binnen en buiten de school

De school werkt intensief en structureel samen met drie instellingen: het Stedelijk Centrum voor Kunst en Cultuur 'De Lindenberg', de provinciale steunfunctie-instelling Edu Art en het Conservatorium Arnhem/Zwolle van ArtEZ Hogeschool voor de Kunsten.

Samen met de afdeling beeldend vormgeven/foto, video digitaal van De Lindenberg heeft de school bijvoorbeeld de oriëntatiecursus beeldende vormgeving opgezet. Dat betekent in de praktijk dat leerlingen zowel lessen op school als op De Lindenberg volgen. Hetzelfde geldt voor de muziekvakstudie, waarbij ook de Hogeschool voor de Kunsten is betrokken.

Taakverdeling

De plaatsvervangend directeur van de kerndirectie heeft de verantwoordelijkheid voor de kunst- en cultuuractiviteiten in haar takenpakket. De activiteiten en projecten worden door de docenten geïnitieerd en uitgevoerd. Kunst en cultuur is voor deze docenten opgenomen in het taakverdelingsbeleid (23 uur).

Resultaten en evaluatie

Bezig zijn met kunst en cultuur geeft kleur aan de school en voldoening aan de betrokkenen. Het biedt een meerwaarde voor de leerlingen, maar ook voor de docenten, die hun leerlingen nu eens op een andere manier bezig zien. En ook de docenten zelf krijgen de gelegenheid om zich meer en anders te ontplooien en om zich buiten de lessen voor de leerlingen in te zetten.

De kunst- en cultuuractiviteiten worden niet systematisch geëvalueerd. Wel kijken docenten steeds kritisch naar de invulling van de activiteiten en projecten en worden deze na afloop besproken.

Toekomst

De school wil het aantal kunstdisciplines uitbreiden met dans en film. Daarvoor worden mensen van buitenaf aangetrokken. De vooropleiding muziek wil men nog eens kritisch bekijken, mede omdat er maar weinig (13 in totaal) leerlingen aan deelnemen; de oriëntatiecursus beeldende vormgeving trekt veel meer leerlingen.

Verder is de school van plan ckv 1 speelser en creatiever in te gaan vullen met meer mogelijkheden voor de leerlingen. Men overweegt het vak ckv 2,3 in de tweede fase weer in te ruilen voor de kunstvakken oude stijl, omdat daar een centraal examen mogelijk is.

Een financiële impuls vanuit de overheid zou het mogelijk maken om met name de plannen voor dans en film op korte termijn te verwezenlijken.

5.6. Pleincollege Sint Joris

Ligging: aan de rand van Eindhoven.

Onderwijstypen; vwo, havo, vmbo-t.

Populatie: 1250 leerlingen.

Pleincollege Sint Joris is onderdeel van de OMO-scholengroep.

Het kunst- en cultuuraanbod

De school biedt een kunst- en cultuuraanbod, dat bestaat uit de volgende onderdelen:

1. Kunstvakken binnen het curriculum: in de basisvorming tekenen, handvaardigheid, muziek, dans en drama, in de bovenbouw havo/vwo ckv 1, ckv 2,3 (muziek, dans, drama en beeldende vorming) en ckv in de bovenbouw van het vmbo.
2. Activiteiten binnen en buiten de school: Kop op de Les Activiteiten (KOLA) voor alle leerlingen, waaronder ballet- en muziekvoorstellingen en museum- en theaterbezoek.
3. Project Kunst en Cultuur: het project betreft de eerste drie leerjaren van de basisvorming met aparte kunst- en cultuurklassen, waarbij leerlingen vanaf de brugklas kiezen voor één van de vier kunstdisciplines (dans, drama, beeldende vorming of muziek). In de bovenbouw havo/vwo kunnen leerlingen kiezen voor één van de kunstdisciplines (ckv 3) en als aanvulling daarop het pluspakket volgen van hun discipline als voorbereiding op het kunstvakonderwijs.

Kunstvakken	Activiteiten binnen en Project buiten school	Kunst en Cultuur
Tekenen Handvaardigheid Dans Drama Ckv 1 (kcv) Ckv 2,3 Ckv (vmbo)	(een selectie): KOLA-activiteiten (o.a. dans- en muziekvoorstellingen, theater- en museumbezoek) Culturele avonden Schrijvers op school Workshops door gastdocenten	Dans Drama Beeldende vorming Muziek

Uitvoering en organisatie

Binnen de eerste fase van het project Kunst en Cultuur, voor klas 1, 2 en 3 van vwo, havo en vmbo, kunnen leerlingen kiezen voor één van de vier kunstdisciplines dans, drama, beeldende vorming of muziek. Er zijn twee kunst- en cultuurklassen in het eerste jaar (KC1), die zijn ingedeeld naar niveau: een klas voor leerlingen met een havo/vwo-advies en één voor leerlingen met een vmbo/havo advies. De leerlingen in het tweede en derde jaar vmbo-t volgen naast hun gewone vmbo-programma de lessen van hun kunstdiscipline samen met de leerlingen in KC2 en KC3.

De leerlingen in de kunst en cultuurklassen krijgen drie lesuren per week les in kleinere groepen. Dit zijn de zogenoemde ‘discipline-uren’. Daarnaast krijgen ze wekelijks klassikaal les in de vier kunstdisciplines. Ze leren dan over de discipline van hun voorkeur heen te kijken, ontwikkelen respect voor elkaars interessegebied en kunnen elkaar zodoende stimuleren.

In het rooster zijn zeven lesuren per week ingeroosterd voor de kunstvakken. De wekelijkse schooltijd is door vrijstellingen van enkele vakken niet meer dan die van de andere klassen. De lessen worden gegeven door de kunstvakdocenten van de school en van het Centrum voor de Kunsten Eindhoven (CKE). De lessen vinden afwisselend plaats op school en op het Centrum voor de Kunsten. De verdeling verschilt per discipline. De lessen op het Centrum voor de Kunsten vinden plaats aansluitend aan het lesrooster op school.

In de tweede fase kunnen de leerlingen binnen het gekozen profiel of in de vrije ruimte kiezen voor één van de kunstdisciplines als eindexamenvak (ckv 3). Ook leerlingen die niet hebben deelgenomen aan KC kunnen kiezen voor ckv 3 drama, beeldende vorming of muziek. Ckv 3 dans kan alleen door leerlingen worden gekozen die in de onderbouw aan het project hebben deelgenomen met de discipline dans. Als de KC-leerlingen een positieve beoordeling krijgen van hun docent, kunnen zij buiten schooltijd een ‘pluspakket’ van hun discipline volgen. De inhoud van het pakket verschilt per discipline.

De school werkt hard aan de ontwikkeling van een ‘pluspakket’ voor elke kunstdis-

cipline in de bovenbouw. De inhoud wordt bepaald in overleg met de externe partners, zoals de Fontys Hogeschool en het CKE. Voor beeldende kunst kunnen de leerlingen in het vierde jaar een cursus van tien lessen volgen aan de Beeldende Kunst Academie van de Fontys Hogeschool en een driedaagse workshop bij het Grafisch Atelier. Voor het vijfde en zesde jaar wordt gedacht aan een cursus fotografie en animatiefilm. Voor dans worden alle lessen gegeven door docenten van het CKE, die ook de rapport- en examencijfers bepalen. De dramaleerlingen werken in het vierde jaar aan een kleine productie voor een speciale doelgroep. In het examenjaar krijgen de leerlingen auditie-training. Muzikleerlingen kunnen na een toelatingsexamen de Regionale Vakklas volgen, een initiatief van de muziekscholen Zuid-Oost Brabant en het Tilburgs Conservatorium. Daarnaast wil men voor muziek vooral projectmatig werken en concerten geven.

Omdat er nog geen kunstvakken zijn opgenomen in het eindexamen vmbo op deze school, sluiten de leerlingen van het vierde jaar vmbo voor een deel aan bij de pluspakketten van de havo-vwo-bovenbouw.

Deelname

Leerlingen kunnen niet zo maar deelnemen aan het Kunst en Cultuurproject. Zij moeten zich onderscheiden in of een bijzondere belangstelling hebben voor één van de kunstdisciplines.

Voor alle disciplines vindt een ‘intakegesprek’ plaats, waarin enthousiasme voor de gekozen discipline een belangrijk criterium is naast vakcriteria. Voor muziek zijn dat ‘gehoor en speelvaardigheid op het muziekinstrument, ongeveer op het niveau van een tweede graad van de muziekschool van het CKE’, voor drama is er een spelmiddag en een gesprek, bij beeldende vorming wordt het gesprek gehouden over motivatie en bijzondere belangstelling aan de hand van meegebracht werk, voor dans zijn proeflessen waarin gekeken wordt naar ‘muzikaliteit, bewegingskwaliteiten en fysieke mogelijkheden’. Het varieert per discipline wie bij het ‘intakegesprek’ aanwezig is. Soms is dat alleen de vakdocent van de school, soms een docent van het CKE, soms beide.

Doelen

Pleincollege Sint Joris wil een school zijn voor elk talent. De school vindt dat leerlingen met een speciale aanleg voor sport of kunst hun talent moeten kunnen ontwikkelen. Met het project Kunst en Cultuur biedt men talentvolle leerlingen extra mogelijkheden, gecombineerd met het intensief beoefenen van de betreffende kunstdiscipline. Deze combinatie vraagt van de leerlingen veel doorzettingsvermogen en een goede planning. Het project geeft de talentvolle leerlingen extra impulsen, maar straalt ook uit naar andere leerlingen en naar de school als geheel. Net zoals Studie en Topsport (LOOT), geeft het project Kunst en Cultuur een extra dimensie aan de school. Omdat de school aandacht voor kunst en cultuur belangrijk vindt, worden de kunstdis-

ciplines ook aan de andere leerlingen in de basisvorming aangeboden en kan iedereen in de bovenbouw havo/vwo eindexamen doen in één van de kunstvakken (dans, drama, beeldende vorming, muziek).

Beoordeling

De schoolresultaten van de leerlingen die deelnemen aan het project Kunst en Cultuur zijn goed. De leerlingen die het project en het ‘plusprogramma’ hebben gevolgd, hebben, evenals de LOOT- leerlingen, de mogelijkheid twee jaar over het eindexamen te doen.

Leerlingen die in de onderbouw aan Kunst en Cultuur deelnemen krijgen aan het eind van elk schooljaar een cijfer voor de discipline die ze hebben gekozen; ook wordt gekeken naar hun inzet. Bij een zwak overgangsrapport kan de school adviseren te stoppen met het project, zodat de leerling alle aandacht aan de studie kan geven. Na één jaar Kunst en Cultuur worden de leerlingen geselecteerd voor vwo, havo of vmbo. De vwo- en havo-leerlingen worden geplaatst in aparte Kunst- en Cultuurklassen, voor zover het aantal leerlingen dat deelneemt dat toelaat. Leerlingen die doorgaan naar het vmbo kunnen de speciale lessen in hun discipline blijven volgen, naast het reguliere vmbo-t programma.

Cultuurbeleid

De school is vanaf 1996 bezig met kunst en cultuur. De aanleiding om met talentontwikkeling in de kunsten te starten was het LOOT-project, waar de school al langere tijd bij betrokken was. Men startte met de vakken dans en muziek, alleen in de bovenbouw. Na twee jaar zijn de activiteiten geëvalueerd en concludeerde men dat de aanpak niet overeen kwam met de doelstellingen. Muziek en dans waren niet verweven met het hele schoolgebeuren, het waren losse activiteiten. In 1998 ontstond het idee om in de onderbouw te starten met de Kunst- en Cultuurklassen.

Financiën

Het Kunst en Cultuurproject is een kostbare zaak. Wanneer de leerlingen bijvoorbeeld les krijgen in hun eigen discipline in een aparte groep zijn er vier lokalen nodig en vier docenten. Daarnaast zijn speciale faciliteiten vereist, zoals een dramalokaal met de nodige apparatuur. De school financiert dit alles uit reguliere middelen, extra bijdragen van ouders, sponsorgelden en een kleine jaarlijkse subsidie van de provincie. Zonder deze middelen zou de profilering met de kunst- en cultuurklassen niet mogelijk zijn.

De ouders betalen in de onderbouw een forse eigen bijdrage van € 800 voor dans en muziek en € 700 voor drama en beeldende vorming. In de bovenbouw zijn de kosten afhankelijk van de projecten die de leerlingen volgen in het kader van het ‘plusprogramma’; alleen voor dans zijn de kosten vastgesteld, en wel op € 850. Er is een klein potje voor ouders die de eigen bijdrage niet kunnen opbrengen, want de school vindt dat geld geen spelbreker mag zijn.

Samenwerking binnen en buiten de school

De school probeert verbanden tussen vakken aan te brengen en binnen andere vakken een relatie te leggen met kunst en cultuur. Daarvoor worden abstracte thema's gebruikt, zoals verandering, tegenstelling, ritme en compositie. Dat blijkt in de praktijk niet eenvoudig. Daarom heeft men ervoor gekozen om deze vorm van samenwerking tussen vakken pas op de langere termijn in te voeren. Docenten die dat willen, mogen het wel nu al toepassen.

Daarnaast werkt de school samen met regionale en lokale kunstinstellingen. Er zijn contacten met de schouwburg in Eindhoven, het Van Abbemuseum en het muziekcentrum Frits Philips. Meer structurele samenwerking vindt plaats met het Centrum voor de Kunsten Eindhoven (CKE), waarmee het Kunst en Cultuurproject wordt vormgegeven. Ook bestaat er intensief contact met de Beeldende Kunst Academie van Hogeschool Fontys, Het Grafisch Atelier en het Tilburgs Conservatorium. Leerlingen krijgen les van docenten van deze instellingen. De samenwerking met het CKE en de Fontys Hogeschool is vastgelegd in een contract.

Taakverdeling

De school heeft twee coördinatoren aangesteld, die verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van het Kunst en Cultuurproject. Afhankelijk van de precieze invulling, krijgen zij op jaarbasis 225 of 275 uren voor de coördinatie, als onderdeel van hun jaartaak. De kunstvakdocenten die betrokken zijn bij het project en die culturele activiteiten buiten school organiseren krijgen daar ook uren voor. De praktijk wijst uit dat het de docenten meer tijd kost dan in de taakbelasting is vastgelegd.

Resultaten en evaluatie

Het Kunst en Cultuurproject heeft een goede plek binnen de school verworven. Veel leerlingen stromen door naar het kunstvakonderwijs, soms al tussentijds, zoals naar de dansacademie in Rotterdam. De Beeldende Kunst Academie van de Fontys Hogeschool neemt ook leerlingen met een vmbo-diploma aan, als zij het project en het 'plusprogramma' hebben gevolgd.

Zowel de leerlingen als de ouders zijn enthousiast. Bovendien hebben het project en het plusprogramma een uitstraling naar de andere leerlingen van de school. Leerlingen uit de wijde omgeving van Eindhoven kiezen bewust voor deze school om te kunnen deelnemen aan het Kunst- en Cultuurproject. In het Eindhovens Dagblad wordt regelmatig aandacht besteed aan de activiteiten van de leerlingen.

Een systematische evaluatie vindt niet plaats. De twee coördinatoren hebben regelmatig overleg met elkaar en met de kunstvakdocenten en signaleren het als het niet goed loopt. Daarnaast vinden evaluatiegesprekken plaats met het CKE.

Toekomst

De school wil graag op korte termijn de kunstvakken als eindexamenvak in de

bovenbouw van vmbo-t introduceren. Een probleem daarbij is de aansluiting met het vervolgonderwijs. Daarnaast willen de coördinatoren meer energie steken in de contacten met het CKE en de Fontys Hogeschool, met name voor muziek en dans. Op de langere termijn zal de vakkenintegratie en de relatie met kunst en cultuur weer worden opgepakt.

Suggesties voor nieuwe cultuurscholen

- Zorg voor een goede communicatie binnen de school, met de docenten en de ouders.
- Steun vanuit de directie is een voorwaarde bij het opzetten van kunst- en cultuurklassen.
- Maak goede roosterafspraken, want de kunst- en cultuurklassen leggen veel claims op het rooster.
- Volg de leerlingen nauwgezet, want de combinatie van studie en talentontwikkeling kost veel tijd en energie.

5.7. Segbroek College

Ligging: Den Haag, stadsdeel Segbroek.

Onderwijstypen: vmbo-t, havo, vwo.

Populatie: ca. 1900 leerlingen, waarvan 25% allochtoon.

Het kunst- en cultuuraanbod

De school biedt vier typen aanbod:

1. Kunstvakken binnen het curriculum: tekenen, handvaardigheid en muziek in de basisvorming; ckv 1, ckv 2,3 in de tweede fase.
2. Projecten binnen het curriculum (bijvoorbeeld het bezoeken van musea en theatervoorstellingen, thematische projecten in samenwerking met intermediaire kunstinstellingen).
3. Het TalentOntwikkelingsProgramma (TOP) voor theater, muziek, dans en beeldende vorming, waarbij getalenteerde leerlingen onder schooltijd binnen en buiten school een opleiding in een van deze disciplines kunnen volgen.
4. Naschoolse activiteiten binnen en buiten de school (bijvoorbeeld muziek, theater).

Kunstvakken	Projecten/ activiteiten binnen het onderwijs- programma	Talent- Ontwikkelings- Programma (TOP)	Naschoolse activiteiten
Tekenen Handvaardigheid Muziek Ckv 1 Ckv 2,3	Bezoeken aan: Concerten Musea Theater Galeries	Leerjaren 1-5: Theater Muziek Dans Beeldende kunst & vorming	Muziekworkshops Toneel

Uitvoering en organisatie

De activiteiten binnen school worden verzorgd door de eigen docenten, beroepskrachten uit educatieve culturele instellingen en professionele kunstenaars/artiesten. Activiteiten buiten de school worden verzorgd door externe beroepskrachten. De naschoolse activiteiten vinden plaats binnen de school. De school beschikt over twee goed geoutilleerde podia en een royaal muziekinstrumentarium.

De leerlingen die aan het TOP deelnemen volgen enkele uren per week onder schooltijd les aan een instelling buiten school. In de bovenbouw vinden de meeste activiteiten op school plaats, in het kader van ckv 3. Vanaf de brugklas worden de leerlingen samen in een klein aantal heterogene klassen geplaatst, zodat de problemen met de afwijkende lesroosters beperkt blijven. De uren die ze buiten school les krijgen worden deels gehaald uit de ruimte voor cultuureducatie in de basisvorming. Gemiste lessen worden op school ingehaald onder aparte begeleiding. In het kader van het TOP biedt de school de leerlingen de volgende faciliteiten:

- Een aangepast lesrooster.
- Ruimte in het rooster voor huiswerk.
- Vrijstelling van bepaalde vakken of van huiswerk, indien noodzakelijk.
- Onder leiding huiswerk maken.
- Voor muziekleerlingen een ruimte om te oefenen.

Deelname

Deelname aan het cultuuraanbod is deels verplicht (kunstvakken, ckv 1, projecten/activiteiten binnen het onderwijsprogramma), deels vrijwillig en algemeen toegankelijk (de naschoolse activiteiten) en deels vrijwillig, maar onder voorwaarden toegankelijk (het TalentOntwikkelingsProgramma - TOP). De mate van deelname hangt hiermee samen. Het TOP is alleen bedoeld voor leerlingen die over een meer dan gemiddelde aanleg beschikken; de leerlingen worden geselecteerd via een auditie en een motivatiegesprek.

Bovendien hanteert de school voor deelname aan het TOP een maximum, variërend van 12 tot 30 leerlingen per jaar. Voor leerlingen die niet worden geselecteerd of die minder intensief met deze kunstvormen bezig willen zijn (bijvoorbeeld als beginner), worden er andere mogelijkheden geboden, zoals een Theaterklas, waar leerlingen drie uur per week met theater bezig zijn, en naschoolse muziekworkshops. Er is veel belangstelling voor de naschoolse cultuuractiviteiten. Voor het schooljaar 2003-2004 schreven bijna 150 leerlingen zich in voor een muziekworkshop.

Doelen

Het Segbroek College beschouwt het cultuuraanbod als één van de mogelijkheden om de talenten van leerlingen te ontwikkelen. De school heeft hoge verwachtingen van de leerlingen en wil hen stimuleren om ook hoge verwachtingen van zichzelf te hebben, zowel op cognitief gebied, als op sportief en cultureel gebied. Op deze wijze hoopt de school gemotiveerde leerlingen aan te trekken, die zich betrokken voelen bij de school.

Beoordeling

De leerlingen die ckv 2 volgen, sluiten dat vak af met het landelijk eindexamen. Muziek en Beeldende Kunst & Vormgeving (ckv 3) worden afgesloten met een school-examen. Voor muziek houdt dat onder andere een uitvoering in voor een jury met docenten van het conservatorium. De leerlingen die deelnemen aan het TheaterPlan krijgen op hun rapport een aparte beoordeling voor theatervaardigheden; deelnemers aan het KunstPlan krijgen een beoordeling op hun rapport van hun prestaties op de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten. Leerlingen die de opleiding van het Show/DansPlan succesvol afsluiten, ontvangen een diploma van de Fa Fa International Academy for Show / Musical & Dance.

Cultuurbeleid

Het kunst- en cultuurbeleid is onderdeel van een bredere aanpak, die leerlingen met aanleg en motivatie de mogelijkheid biedt om deel te nemen aan het SportPlan (een voortraject voor toekomstige topsporters), het MuziekPlan, het TheaterPlan, het Show/DansPlan en het KunstPlan (voor beeldende kunst en vormgeving). De plannen zijn gefaseerd uitgewerkt en ingevoerd. Het KunstPlan is het meest recent ingevoerd, sinds het schooljaar 2002-2003. Het opstellen van de plannen vindt plaats in overleg met de samenwerkende instellingen. Het beleid rond kunst- en cultuureducatie is opgenomen in het schoolplan.

Financiering

De ontwikkelkosten voor de TOP-plannen zijn bekostigd uit diverse bronnen, waaronder Fonds 1818 en subsidie van de gemeente Den Haag. Het Segbroek College heeft hiervoor samen met de samenwerkende instellingen een aanvraag ingediend. De uitvoering van de kunst- en cultuuractiviteiten op school wordt bekostigd uit de eigen

middelen van de school. Per plan is er een coördinator vrijgesteld (0,5 fte) en een assistent (1,0 fte) voor de opvang van leerlingen. Docenten die de leerlingen vanwege hun afwijkende rooster extra lessen moeten geven tijdens tussenuren, krijgen die lessen betaald op declaratiebasis. De docenten van de buitenschoolse instellingen worden betaald door hun eigen instelling. Leerlingen die deelnemen aan het TOP betalen zelf mee aan hun opleiding. Per jaar is dat voor theater € 200 (exclusief het bijwonen van voorstellingen), voor kunst € 200 (exclusief bezoek aan exposities), voor muziek € 270 (exclusief privé-les en spelen in orkest/ensemble).

Samenwerking binnen en buiten school

De school werkt in het kader van het TOP samen met vaste partners buiten de school. Voor het MuziekPlan en het TheaterPlan is dat Het Koorenhuis (de gemeentelijke instelling voor kunsteducatie); voor het KunstPlan de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten Den Haag en voor het DansPlan de Fa Fa International Academy for Show / Musical & Dance. Tijdens het ontwikkelen van de plannen zijn met deze instellingen afspraken gemaakt over de toelating, het lesprogramma, de roosters, de financiering et cetera. De samenwerking met de Fa Fa International Academy is iets afwijkend, omdat deze instelling zelf geheel verantwoordelijk is voor het curriculum; de samenwerking bestaat hier vooral uit afspraken over begeleiding en roosterplanning. Binnen de school is er geregeld overleg tussen de docenten van de verschillende kunst- en cultuurdisciplines. De samenhang tussen de naschoolse activiteiten en het onderwijsprogramma wordt versterkt door een koppeling te leggen tussen bijvoorbeeld de muziekworkshops en het vak muziek in de bovenbouw. Tussen de docenten van het TOP en de vakdocenten op school vindt geen overleg plaats; de TOP-docenten verzorgen binnen de instellingen hun eigen programma, los van het onderwijs op school.

Taakverdeling

De projecten die op school onder schooltijd plaatsvinden worden georganiseerd en gecoördineerd door docenten van school, soms in samenwerking met buitenschoolse medewerkers van kunstinstellingen. Voor de naschoolse activiteiten is er per activiteit een docent verantwoordelijk voor de coördinatie. De instellingen die betrokken zijn bij het TOP zijn zelf verantwoordelijk voor de kwaliteit van hun opleidingen; de school is verantwoordelijk voor de inpassing binnen het formele onderwijsprogramma, de inroosting en de begeleiding van de leerlingen. De samenwerking met de buitenschoolse instellingen wordt gecoördineerd door de verantwoordelijke ‘plancoördinator’ op school.

Evaluatie

Gedurende het schooljaar wordt er informeel geëvalueerd door verschillende betrokkenen. Het TOP-programma valt onder de beoordeling van de Onderwijsinspectie.

Resultaten

Het belangrijkste resultaat is het enthousiasme van de leerlingen, waarvan er veel deelnemen aan het kunst- en cultuuraanbod. Doordat zoveel leerlingen en docenten er direct en indirect bij betrokken zijn ontstaat er een positieve sfeer rond cultuur in de school. Ook de uitstroom laat een zichtbaar resultaat zien: van de leerlingen die deelnemen aan het TOP vervolgen sommige hun opleiding aan een vakopleiding.

5.8. VMBO Nieuw-Rotterdam, locaties Beukelsdijk en Koningsveldestraat

Ligging: centrum Rotterdam.

Onderwijstypen: vmbo (kaderberoepsgerichte, basisberoepsgerichte leerweg, ISK).

Populatie: 1300 leerlingen (alle locaties), waarvan 95% allochtoon; de meeste leerlingen volgen de basisberoepsgerichte leerweg, ISK of praktijkonderwijs.

Het kunst- en cultuuraanbod

De school biedt drie typen aanbod:

1. Kunstvakken binnen het curriculum: tekenen, handvaardigheid, drama, ckv (3e jaar).
2. Projecten binnen het curriculum (onder andere Cultuurtraject, bioscoopbezoek en het bezoeken van tentoonstellingen).
3. Naschoolse activiteiten in de vorm van workshops in het kader van de brede school.

Kunstvakken	Projecten/activiteiten binnen het onderwijsprogramma	Buiten het curriculum
Tekenen Handvaardigheid Drama Ckv (3e jaar)	Cultuurtraject (1e en 2e jaar) Het Plein (2e jaar) Art Party, introductiedag ckv (3e jaar) Schoolchamps (3e jaar) 's Cool project (4e jaar) Atelierbezoek (3e jaar) Bioscoopbezoek/klassefilm Bezoek tentoonstellingen (3e jaar)	Workshops, o.a. muziek, in het kader van brede school

Organisatie

Er is een groot aantal activiteiten en projecten, zowel binnen als buiten school, die veelal in samenwerking met het Centrum Beeldende Kunst (CBK) en de Stichting Kunstzinnige

Vorming Rotterdam (SKVR) worden uitgevoerd. Binnen de school is er een vakgroep Kunstvakken, bestaande uit tien docenten die op verschillende locaties lesgeven. De invulling van ckv en andere culturele activiteiten verschilt per locatie. Tekenen, handvaardigheid en drama zijn verplicht voor alle leerlingen. Vanaf het derde jaar krijgen de leerlingen ckv. Het zijn geen examenvakken, omdat het de basisberoepsgerichte en kaderberoepsgerichte leerwegen betreft en deze kennen geen centraal examen. Op de locatie Koningsveldestraat wordt na schooltijd een muziekworkshop georganiseerd, waarbij leerlingen in het eerste en tweede leerjaar een instrument kunnen leren bespelen. Dit wordt begeleid door de muziekdocent en een professionele musicus.

Deelname

Deelname aan de cultuurvakken en de projecten onder schooltijd is verplicht. Voor de naschoolse activiteiten kunnen leerlingen zich vrijwillig aanmelden. De interesse voor de muziekworkshop is zo groot, dat hiervoor een wachtlijst is opgesteld.

Integratie met andere vakken

De ckv-coördinator werkt samen met de docent Nederlands door bijvoorbeeld een gemeenschappelijk onderwerp dat met theater te maken heeft, te behandelen. Een docent Nederlands is betrokken bij het 's Cool-project. Andere docenten gaan mee naar de buitenschoolse activiteiten als deze tijdens hun lesuur plaatsvinden, maar dat is vooral gericht op de begeleiding van leerlingen. Bij het project 'Schoolchamps' (bestaande uit voetbal, dans en theater) wordt samengewerkt met de gymnastiekdocent. Na filmbezoek is het de bedoeling dat het thema van de film terugkomt in andere lessen, bijvoorbeeld bij mentorlessen. De geïnterviewde docenten zijn van mening dat er nog wel wat meer aan integratie met andere vakken zou kunnen plaatsvinden.

Doelen

De school vindt het belangrijk dat de leerlingen in aanraking komen met kunst en cultuur en leren daarvoor open te staan. Veel leerlingen komen uit achterstandsituaties en gaan niet uit eigen beweging naar een tentoonstelling of theatervoorstelling. Daarnaast vinden de docenten culturele activiteiten geschikt om het geijkte lessenpatroon op school te doorbreken.

Cultuurbeleid

Ckv is opgenomen in het beleidsplan van de school, er is een kunst- en cultuurplan voor de onderbouw en vanaf dit jaar ook voor de derdejaars leerlingen. De ckv-coördinator is van mening dat er voldoende beleidsruimte is en voldoende mogelijkheden om ook ad hoc activiteiten te organiseren.

Taakverdeling

Er is een vakgroep Kunstvakken, die verantwoordelijk is voor de kunst- en cultuur-

activiteiten. De vakgroep heeft een hoofd. Per locatie bestaat de vrijheid om een eigen invulling te geven aan kunstvakken en ckv. De coördinatie van ckv ligt in handen van de ckv-coördinator. Het urenbudget van de coördinator is niet toereikend voor het organiseren van de activiteiten, dus er gaat ook veel vrije tijd in zitten.

Financiering

De middelen voor kunst en cultuur komen uit diverse bronnen. In de eerste plaats uit de formatie van de school. Activiteiten als film- en theaterbezoek worden in principe bekostigd met ckv-vouchers, eventueel aangevuld met extra geld vanuit de school. Het Pleinplan wordt gesubsidieerd via het Centrum Beeldende Kunsten.

Samenwerking

De school werkt vooral samen met de SKVR en het CBK. De SKVR, die fungeert als stedelijk centrum voor kunsteducatie, is onder andere verantwoordelijk voor het Cultuurtraject voor het voortgezet onderwijs. In dit kader organiseert de SKVR twee culturele activiteiten per jaar voor de eerste en tweede klassen van de school. De SKVR is ook bij andere activiteiten betrokken, onder andere bij de begeleiding van een dansproject. Het CBK zet kunstenaars in om samen met leerlingen het binnenplein van de school in te richten. Het centrum bemiddelt ook bij het bezoek van derdejaars leerlingen aan kunstenaarsateliers. De kunstwerken die de leerlingen naar aanleiding van dit bezoek maken, worden tentoongesteld in het CBK. De school werkt daarnaast samen met theatergroep Young Stage, die voor de leerlingen in het derde jaar jaarlijks een toneelvoorstelling geeft, gevolgd door workshops, als onderdeel van het project 'Schoolchamps'.

Veel instellingen in de regio sturen informatie naar de ckv-coördinator over allerlei culturele activiteiten. Dikwijls blijkt echter dat projecten niet goed zijn afgestemd op de doelgroep. Theatervoorstellingen zijn nogal eens te talig of niet spannend genoeg voor de leerlingen, waardoor het lastig wordt om orde te houden.

Resultaten

Leerlingen krijgen cijfers voor de kunstvakken. De derdejaars kunnen op vrijwillige basis voorafgaand aan een activiteit een Kijkwijzer halen en daarna een verslag inleveren. Na elke activiteit vindt er evaluatie plaats in de klas. Bioscoopbezoek bevalt over het algemeen goed, atelierbezoek wisselend. De docenten hebben niet de indruk dat leerlingen als gevolg van de deelname aan culturele activiteiten vaker zelf naar een voorstelling of museum gaan. Sommige leerlingen doen in hun vrije tijd aan activiteiten zoals streetdance, maar dit gebeurt niet op grote schaal en is wellicht voor veel leerlingen te duur.

Suggesties voor nieuwe cultuurscholen

- Houd rekening met de doelgroep bij het selecteren van activiteiten.

- Stimuleer eensgezindheid en enthousiasme onder betrokken docenten en zorg voor uitwisseling van informatie (ook over elkaars netwerken).
- Wees er zeker van dat er voldoende financiële middelen zijn.
- Laat projecten die niet goed verlopen vallen.
- Ga niet overal op in, wees kritisch.

5.9. Wessel Gansfortcollege

Ligging: Groningen, ten noordwesten van het centrum.

Onderwijstypen: vwo, havo, vmbo-t.

Populatie: 1006 leerlingen (inclusief de locatie in Winsum), ongeveer 5% allochtoon.

Het cultuuraanbod

De school kent het volgende aanbod:

1. Kunstvakken binnen het curriculum: muziek, tekenen, handvaardigheid, ckv1 (havo/vwo) en ckv (3e jaar vmbo).
2. Activiteiten binnen het curriculum, op school en buiten school, zowel in de onderbouw als in het kader van ckv en ckv1. Gemiddeld drie activiteiten per leerjaar.
3. Activiteiten tijdens de internationalisering in binnen- en buitenland. Reizen naar Praag, Londen en Parijs.
4. Activiteiten buiten het curriculum, zoals kerstwijding, poëzieavond, muziekavond en deelname aan cultuurwedstrijden.

Kunstvakken	Activiteiten binnen het onderwijsprogramma	Buiten het curriculum
Tekenen Handvaardigheid (geen eindexamen vwo Muziek (geen eindexamen vwo) Ckv 1 (havo, vwo) Ckv (3e jaar vmbo)	Brugklasproject Workshops brugklas door 4e jaars havo Kunstkidsdagen (brugklas en 2e jaar) Bezoeken aan tentoonstellingen, film- en theatervoorstellingen, festivals en muziekkuitvoeringen Gastlessen en workshops Exposities door leerlingen in en buiten school Culturele activiteiten en workshops tijdens internationalisering	Muziekavond Poëzieavond (bovenbouw) Toneelavond (5e jaar havo) Toneeldag (4e jaar havo) Kerstwijding Deelname cultuurwedstrijden Deelname scholierenconcert Nederlands Blazers Ensemble Jongerenuitbureau Reizen Praag, Londen en Parijs

In de eerste drie leerjaren worden ten minste drie activiteiten per jaar georganiseerd. Het programma voor de onderbouw is in opbouw. Er zijn Kunstkidsdagen, waarbij leerlingen van de brugklas en de tweede klassen kennis maken met verschillende kunstdisciplines. Havo-4 leerlingen geven gedurende één middag workshops aan brugklasleerlingen. In vmbo-3 moeten de leerlingen voor ckv vier culturele activiteiten ondernemen; in havo-4 en vwo-4 moeten ze respectievelijk zes en tien culturele activiteiten ondernemen. Daarnaast omvat het lesprogramma bij ckv en ckvl gastlessen, rondleidingen, workshops, bezoeken aan musea, galeries en tentoonstellingen. Er is voor gekozen om ckv 2,3 niet in te voeren, maar de kunstvakken oude stijl te handhaven.

De meeste activiteiten buiten het curriculum kennen een lange traditie, zoals de muziek-, poëzie- en toneelavonden. Dit geldt ook voor de buitenlandse reizen. Leerlingen ondernemen culturele activiteiten in het buitenland. Ook vindt er uitwisseling plaats en lopen leerlingen met buitenlandse gasten een architectuurroute door de stad Groningen. De buitenlanders volgen samen met de Nederlanders workshops. Leerlingen worden gestimuleerd deel te nemen aan wedstrijden, zoals Kunstbende en Doe Maar Dicht Maar. Zij hebben al verschillende prijzen gewonnen. Van recentere datum is het Jongeren Uit Bureau: driemaal per jaar staan zogenaamde cultuurambassadeurs – acht leerlingen met elk een eigen discipline – met een stand in de hal van de school. Leerlingen kunnen tegen gereduceerd tarief kaartjes kopen voor allerlei activiteiten en ook met ckv-vouchers betalen.

Organisatie

De school kent zogenaamde cultuuraanjagers. Dit is een initiatief van de gemeente Groningen, waarvoor de school extra middelen ontvangt, op voorwaarde dat zij zelf een evenredige investering doet. De twee cultuuraanjagers zijn docenten, waaronder de kunstcoördinator, die als taak hebben het cultuureducatief programma te ontwikkelen, te bewaken en te evalueren. Zij doen dit in overleg met de directie en voeren regelmatig overleg met de coördinatoren van de brugklassen, de tweede klassen, de derde klassen en de bovenbouw over de ondernomen en te ondernemen activiteiten.

Deelname

Er is wisselende belangstelling voor de kunstvakken. Gemiddeld doen tien à vijftien leerlingen eindexamen in één van de kunstvakken. Voor muziek als eindexamenvak vwo zijn er te weinig leerlingen, maar de school wil het toch invoeren, eventueel in combinatie met havo 4 en 5.

De deelname aan de activiteiten buiten het curriculum is op vrijwillige basis, leerlingen kunnen dit in sommige gevallen laten gelden als praktische opdracht voor ckv 1. Dat geldt bijvoorbeeld voor de kerstwijding, het scholierenconcert van het Nederlands Blazers Ensemble en het fungeren als cultuurambassadeur. Er is veel

belangstelling voor de culturele avonden buiten het curriculum. Er wordt wel geselecteerd (voorzingen, voorspelen), maar niet alleen op basis van talent, want de school vindt dat in principe iedereen mee moet kunnen doen en dat er ruimte moet zijn voor velerlei kunstuitingen.

Integratie met andere vakken

De kunstvakken functioneren los van ckv en hebben hun eigen programma. Wel vindt er samenwerking plaats tussen ckv en de taalvakken. Het gaat daarbij vooral om culturele uitstapjes die ook gelden als ckv-activiteit of om het werken met hetzelfde thema in de bovenbouw havo/vwo. Het organiseren van dergelijke activiteiten met meer dan twee vakken stuit echter op praktische bezwaren (rooster, overleg).

In het kunstproject voor de brugklas werken veel vakken samen: Nederlands, aardrijkskunde, geschiedenis, handvaardigheid, biologie, muziek, tekenen, gymnastiek en godsdienst. De leerlingen krijgen per vak een opdracht die wordt voorbereid in de les; tijdens een projectdag voeren zij de opdrachten uit. Aan het einde van de dag vindt er een presentatie plaats.

In de derde klassen is er samenwerking tussen LOB en het vak handvaardigheid.

Doelen

In het Schoolplan is de volgende passage opgenomen: 'De school wil bijdragen aan de culturele vorming van de leerling. De in dit kader plaats vindende activiteiten stimuleren tevens de betrokkenheid van de leerling bij de schoolgemeenschap. Culturele vorming levert ook zijn bijdrage aan de ontwikkeling van eigen waarden en normen van de leerling.' De kunstcoördinator vindt het belangrijk dat leerlingen samen aan een product werken, opdat het wederzijds respect toeneemt. Dit komt uiteindelijk het welbevinden van leerlingen ten goede.

Cultuurbeleid

Culturele activiteiten zijn opgenomen in het Schoolplan. De aandacht voor kunst en cultuur vormt één van de onderwijskundige keuzes van de school die voortvloeien uit de missie. Elk jaar wordt een beleidsplan 'culturele activiteiten' opgesteld, waarin algemene doelen en uitgangspunten staan vermeld en de activiteiten per leerjaar en schooltype staan beschreven.

Financiering

De kunstcoördinator heeft 90 uur op jaarbasis, betaald door de school. Daar komt 100 uur bovenop voor de cultuuraanjager, betaald door de gemeente. De gemeente subsidieert het Jongeren Uit Bureau en stelt 75 uur uit het innovatiebudget beschikbaar voor de ontwikkeling van de culturele brugklasmiddag (workshops door havo-4 leerlingen). De muziekkavond en de kerstwijding worden bekostigd door de school.

De activiteiten buiten school, zoals bezoek aan tentoonstellingen en theater, worden voornamelijk bekostigd uit de ckv-vouchers. Daarnaast is in de ouderbijdrage van leerlingen die geen vouchers krijgen een bedrag van € 5 opgenomen voor culturele activiteiten. Ckv1 leerlingen mogen het grootste deel van de vouchers houden en besteden deze aan zelfgekozen activiteiten. In vmbo-3 wordt een groot gedeelte van de vouchers ingenomen. Hiervoor krijgen de leerlingen dan op school workshops en gastlessen aangeboden. De school probeert de leerlingen voor zo weinig mogelijk geld zoveel mogelijk te bieden.

Samenwerking

De school werkt structureel samen met het Nederlands Blazers Ensemble, het Noord Nederlands Toneel, het Kunstencentrum, het Jongeren Uit Bureau, theater Benjamin, fotogalerie Lichtzone, Bureau Erfgoed Actueel en Galilidance. Daarnaast zijn er contacten met culturele instellingen in en buiten de regio, zoals het Groninger Museum, ateliers in de wijk, stichting Groninger kerken, het volkenkundig museum en studentenorkest Mira.

Resultaten

Alle culturele activiteiten worden door docenten en leerlingen geëvalueerd. De resultaten hiervan worden door de cultuuraanagers besproken met de directie op het moment dat het beleidsplan voor het volgende jaar wordt voorgelegd. Ook tussentijds overleggen de directie, de cultuuraanagers en de kunstcoördinator over de voortgang en de uitvoering van de activiteiten.

De kunstcoördinator constateert dat de betrokkenheid bij de school groter wordt, niet alleen van de leerlingen, maar ook van ouders die naar de uitvoeringen komen kijken. Daarnaast krijgen leerlingen de kans zich te profileren op het gebied van kunst en cultuur: elk jaar gaan er wel enkele naar het kunstonderwijs. Tenslotte blijken leerlingen die moeite hebben om hun diploma te halen gestimuleerd te worden om door te zetten, dankzij de mogelijkheid om een kunstvak als examenvak te kiezen.

Toekomst

De kunstcoördinator heeft veel plannen voor de toekomst, waaronder: een big band, een ckv1 cursus voor ouders, een kunstmarkt waar werk van leerlingen wordt verkocht voor een goed doel, meer samenwerking tussen de vakken, muziek als eindexamenvak vwo, met leerlingen de wijk in (bijvoorbeeld gebouwen natekenen of fotograferen).

Suggesties voor nieuwe cultuurscholen

- Investeer in een goede samenwerking tussen collega's.
- Stel de leerling centraal.
- Verzeker je van draagvlak bij de directie en de jaarcoördinatoren.
- Verwerf ook de steun van het onderwijsondersteunend personeel.

- Betrek docenten persoonlijk en stel hen persoonlijk op de hoogte.
- Doe niet teveel tegelijk.

5.10. De Cultuurschool

De Cultuurschool is, in tegenstelling tot wat de naam doet vermoeden, geen initiatief van een school, maar van het Volksbuurtmuseum in Den Haag. Het museum omschrijft de cultuurschool als volgt: ‘De cultuurschool is een nieuwe vorm van onderwijs waarbij een onderwijsinstituut en een aantal kunst- en cultuurinstellingen gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor de leerinhouden en de leerprocessen’.

Het museum werkt, samen met andere kunst- en cultuurinstellingen, aan de ontwikkeling van een onderwijsprogramma waar kunst en cultuur (inclusief het cultureel erfgoed) centraal staat. De ontwikkelfase, die loopt tot juli 2005, moet resulteren in een concept dat op twee manieren in het onderwijs ingevoerd kan worden:

- als leermethodiek binnen het bestaande onderwijs, waarin het principe van probleemgestuurd onderwijs wordt toegepast in de vorm van vakoverstijgende thematische projecten vanuit kunst en cultuur (cultuurgebaseerd onderwijs),
- als totaalaanpak voor het voortgezet onderwijs, in de vorm van een deel-curriculum voor de tweede fase van het havo en vwo.

Achtergrond

Het idee van de Cultuurschool is geïnspireerd op de Museumschool in New York. Daar verzorgt een middelbare school in samenwerking met een aantal musea een onderwijsprogramma dat geheel gebaseerd is op probleemgestuurd leren aan de hand van museumvoorwerpen. Het Volksbuurtmuseum wil deze methodiek in Nederland invoeren. Het museum kent een hoge prioriteit toe aan educatie en voerde jarenlang educatieve activiteiten uit met het Haagse Johan de Witt College. Het museum ziet samenwerking met een onderwijsinstelling bij het ontwikkelen van educatieve projecten als iets waar beide partijen profijt van hebben: het museum kan via educatie zijn maatschappelijk relevantie vergroten en de school kan via kunst en cultuur de kwaliteit van het onderwijs versterken.

Visie op leren

De Cultuurschool wordt ontwikkeld vanuit een moderne visie op leren, leerlingen en leeromgevingen. Leerlingen ontwikkelen zich niet alleen op school, maar ook thuis, in het buurthuis, in de sportvereniging, op straat en achter de computer die contacten mogelijk maakt over de hele wereld. Van onderwijs kan meer resultaat verwacht worden als het rekening houdt met het potentieel van deze verschillende leeromgevingen. Daarnaast zijn er veranderingen in de maatschappij waarop een antwoord wordt verwacht vanuit het onderwijs: er is een toenemende diversiteit aan culturen en de arbeidsmarkt stelt steeds hogere eisen aan werknemers als het gaat om zelfstandigheid, probleemoplossend vermogen en leerattitude.

De bovenstaande inzichten en ontwikkelingen vormen de basis voor de Cultuurschool. Zelfstandig leren staat centraal. Via cultuurgebaseerd onderwijs worden leerlingen geprikkeld om zelf kennis te verwerven en attitudes en vaardigheden te ontwikkelen. De schoolvakken worden aangeboden vanuit een thematische benadering, waarbij museumvoorwerpen of culturele uitingen zoals bijvoorbeeld een theaterproductie of gedicht het vertrekpunt zijn voor het leertraject. De leerlingen houden zich ongeveer de helft van de tijd, veelal buiten het schoolgebouw, bezig met het uitwerken van opdrachten. De resterende tijd is bestemd voor de meer traditionele invulling van het curriculum per schoolvak. De docent functioneert als begeleider, die voorwaarden schept en de leerlingen stimuleert en motiveert. De Cultuurschool houdt rekening met de diversiteit van de Nederlandse samenleving in de inhoud van het onderwijs (de keuze van thema's) en in de rol die de school speelt als onderdeel van de wijk, van de stad en van de (virtuele) wereld.

Materiaal- en curriculumontwikkeling

Tijdens de ontwikkelfase, die loopt van 2001 tot 2005, werkt het Volksbuurtmuseum, samen met andere instellingen, aan de ontwikkeling van educatieve projecten die uiteindelijk geschikt moeten zijn voor alle vo-scholen. In het schooljaar 2002-2003 zijn de eerste ervaringen opgedaan met twee lesmodules, getiteld 'Migratie en levensonderhoud' en 'Migratie en cultuur'. Bij de ontwikkeling van de modules is rekening gehouden met de nieuwe indeling van het geschiedenisonderwijs en met het aanbod van bestaande onderwijsmethodes. De modules bestaan elk uit zes praktische opdrachten, die bij elkaar bijna vijftig onderwerpen behandelen. De modules sluiten aan bij de tentoonstelling '200 jaar migratie', de theaterproductie 'In de schaduw van mijn vader' en een tentoonstelling van hedendaagse beeldende kunst met als thema 'Migratie en spiritualiteit'. In het schooljaar 2004-2005 worden nog vier modules ontwikkeld. Belangrijke inspiratiebronnen bij de materiaalontwikkeling zijn de leerstijlentheorie van Kolb en de theorie over meervoudige intelligentie van Spencer Kagan. Bij de opdrachten wordt rekening gehouden met denkers, doeners, beslissers en dromers (Kolb) en wordt afwisselend een beroep gedaan op diverse soorten intelligentie (Spencer Kagan). Inhoudelijk bestrijken de modules delen van de vakken aardrijkskunde, geschiedenis, maatschappijleer, economie, biologie, Nederlands en ckv 1 en 2,3. Tegelijkertijd wordt er gewerkt aan de beschrijving van een deelcurriculum Cultuurschool. Het museum werkt hierbij samen met het Haags Centrum voor Onderwijsbegeleiding (HCO) en het Instituut voor Leerplanontwikkeling SLO. Aanvullende deskundigheid wordt geboden door een begeleidingscommissie met afgevaardigden van de Cito-groep, de KPC-groep, SLO en Cultuurnetwerk Nederland.

Samenwerking

Het museum werkt in het traject samen met het Johan de Witt College. Voorts zijn in mei 2003 oriënterende gesprekken met de Dalton scholengemeenschap in Den Haag

gevoerd. De directie heeft de intentie uitgesproken om in schooljaar 2003-2004 als onderwijspartner in het project Cultuurschool te participeren. De school denkt mee over de ontwikkeling van het onderwijsconcept, neemt deel aan de ontwikkeling van het lesmateriaal, verzorgt de proefinvoering van het ontwikkelde materiaal en geeft (mede) vorm aan de organisatorische inkadering van de Cultuurschool.

Omdat het museum niet zelf over voldoende expertise beschikt om projecten en een curriculum te ontwikkelen die niet alleen voldoen aan de wettelijke eisen, maar ook gebaseerd zijn op moderne didactische en leerpsychologische inzichten, werkt men samen met instellingen die in deze onderwerpen gespecialiseerd zijn, met name HCO, SLO en de Nederlandse Museum Vereniging.

Bij de ontwikkeling en uitvoering van de activiteiten zijn ook samenwerkingspartners uit de culturele sector betrokken: het Haags Gemeentearchief, het Haags Historisch Museum, de Dienst Stedelijke Ontwikkeling, de Openbare Bibliotheek, individuele kunstenaars en een architect. Naarmate de ontwikkeling vordert, hoopt men ook meer te gaan samenwerken met stedelijke cultuuraanbieders als het Nationale Toneel, Stroom-HBCK, het Haags Filmhuis, het Paard van Troje en de Artotheek.

Resultaten

Het project is nog volop in ontwikkeling, zodat alleen resultaten gemeld kunnen worden over de ervaringen met de proefinvoering van onderdelen uit de eerste twee modules. Het bleek dat de modules een goede context bieden voor het ontwikkelen en oefenen van vaardigheden. Ook bleek dat sommige leerlingen meer initiatief toonden dan in 'gewone' lessen. De leerlingen werkten gemotiveerd aan de opdrachten en ook van huis uit anderstalige leerlingen durfden hun resultaten te presenteren. Een opvallende bevinding is daarnaast dat er doelen werden behaald die de ontwikkelaars zelf niet gesteld hadden. De leerlingen zorgden bijvoorbeeld voor een opgeruimde leeromgeving, ze waren bereid elkaar te helpen als dat nodig was, ze wierpen zich op als leider of als 'dienstverlener', ze herstelden direct fouten nadat ze er door medeleerlingen op gewezen werden, ze werkten onder druk naar de deadline toe, enzovoort.

Tijdpad

De ontwikkelfase wordt volgens planning in 2005 afgerond. De educatieve projecten en een deelcurriculum moeten dan hun definitieve vorm hebben en er is tegen die tijd voldoende ervaring en expertise opgebouwd om het concept Cultuurschool te kunnen presenteren. Daarna zal het realiseren van de Cultuurschool en het uitgroeien tot een volwaardige havo/vwo naar verwachting nog enige jaren in beslag nemen.

Organisatiestructuur project Cultuurschool

In de structuur van het project is een onderscheid gemaakt tussen enerzijds de organisatorische, procesmatige en financiële verantwoordelijkheden en anderzijds de inhoudelijke ontwikkeling en uitvoering.

Onder de directie van het Volksbuurtmuseum functioneren een projectmanager Cultuurschool en een hoofd educatiewerkplaats. Daaronder valt een projectmedewerker curriculumontwikkeling. Verder wordt er gebruik gemaakt van werkgroepen educatieve projecten, waarin ook docenten functioneren. Daarnaast is er een begeleidingscommissie Cultuurschool, die de pedagogisch-didactische ontwikkeling en uitvoering bewaakt. De verantwoording voor de organisatorische en procesmatige invoering van het concept Cultuurschool zal bij de participerende onderwijsinstelling liggen. Het Volksbuurtmuseum zal als één van de kunst- en cultuurinstellingen deelnemen aan de Cultuurschool.

Bronnen

- Bakelen, Maria P. van (2003), 'Twee mannen in een museum: een gesprek over roots en schoolherinneringen'. In: *Theater en Educatie: Mode of noodzaak?, over kunstklassen en cultuurprofiel scholen mode?*
- Wielders, Frits en Niek Zwinkels (2003), 'De Cultuurschool: een samenwerkingsverband tussen kunst- en erfgoedinstellingen en een school voor havo/vwo-onderwijs'. In *Theater en Educatie: Mode of noodzaak ?, over kunstklassen en cultuurprofiel scholen mode?*
- Zwinkels, N. (2002), *Projectplan Cultuurschool*.

Literatuur

Bakelen, M. van, en H. Dijkstra (2003), *Noodzaak of mode? Over kunstklassen cultuurscholen*. In: *Theater & Educatie*, jaargang 9, nummer 2 (voorpublicatie)

Cultuurnetwerk Nederland (2002), *Zicht op ... cultuureducatie in het voortgezet onderwijs*. Utrecht

Goossens, N., en P. van der Zant (2003), *Hoe doen we het? Verslag van een marktonderzoek in het voortgezet onderwijs in Den Haag t.a.b. het Koorenhuis*. Gouda: Bureau Advies, Research en Training

Grinten, M. van der, P. Kreijen, en G.J. van den Goor (2003), *De brede school in het voortgezet onderwijs*. Utrecht: Oberon

Haanstra, F., M. van Hoorn en M. de Vreede (2002), *Studie cultuurbonnen in de basisvorming. Rapportage deel A: formatieve evaluatie eerste uitvoeringsjaar*. Utrecht: Cultuurnetwerk Nederland

Hoorn, M. van, en B. de Groot (2000), *Vouchers voor de basisvorming*. Utrecht: Cultuurnetwerk Nederland

Hoorn, M. van, F. Haanstra en B. de Groot (1998), *Inventarisatieonderzoek 'cultuur en school deel 2: cultuureducatie op basisscholen en scholen voor voortgezet onderwijs*. Utrecht: Nederlands Instituut voor Kunsteducatie

Inspectie van het Onderwijs (2001), *Tussen architectuur en hiphop. Een breed scala voor cultuureducatie in het voortgezet onderwijs*. Utrecht (Inspectierapport 2001-1)

Inspectie van het Onderwijs (2001), *Onderwijsverslag over het jaar 2000*. Utrecht

Konings, F.E.M. (2000), *VO en de kunstvakken*. 's Hertogenbosch: KPC groep

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (1999) *Raamregeling voortrajecten dans/muziek profielen vwo/havo. Brief aan 12 scholen voor voortgezet onderwijs*. Zoetermeer

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (2000), *Actieplan Cultuurbereik*. Zoetermeer

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (2000), *Ruim baan voor culturele diversiteit*. Zoetermeer

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (2000), *Vervolgotitie Cultuur en School*. Zoetermeer

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (2002), *Cultuur en School, brief aan de voorzitter van de tweede Kamer der Staten-Generaal*. Zoetermeer

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (2002), *Enveloppebrief OCW aan de voorzitter van de Tweede kamer der Staten-Generaal*. Zoetermeer

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (2002), *Ruimte laten en keuzes bieden in de tweede fase havo en vwo*. Zoetermeer

Oenen, S. van, en F. Hajer (2001), *De school en het echte leven, leren binnen en buiten school*. Utrecht: NIZW

Valkestijn, M., en S. van Oenen (2002), *Talent in actie: opbrengsten landelijk experiment Verlengde schooldag voortgezet onderwijs*. Utrecht: NIZW (inclusief videoband)

Bijlage 1. Vragenlijst inventarisatie cultuurprofiel scholen

datum
kenmerk 2030091mh/hdb
project betreft studie cultuurprofiel scholen

Geachte

Steeds meer scholen in het voortgezet onderwijs maken gebruik van de mogelijkheid eigen accenten te leggen ten aanzien van de onderwijskundige aanpak en de invulling van het onderwijsprogramma. Zo zijn er scholen die zich profileren op het tweetalig onderwijs of op het gebied van ICT en sport.

Wij zijn bezig - in opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen - met een verkenning naar scholen in het voortgezet onderwijs die zich profileren op het terrein van kunst, cultuur en erfgoed. Dat kan op verschillende manieren plaatsvinden. Het kan gaan om actieve kunstbeoefening, de integratie van kunst, cultuur en erfgoed in het onderwijsprogramma en aandacht voor cultuureducatie in het kader van de brede school.

In onze inventarisatieronde via een quick scan onder kunsthogescholen en een groot aantal culturele instellingen zijn we uw school tegengekomen als een school die nadrukkelijk aandacht besteedt aan kunst, cultuur en/of erfgoed.

Om inzicht te krijgen in de wijze waarop deze scholen aandacht besteden aan kunst, cultuur en erfgoed willen wij graag van u weten op welke manier uw school daar invulling aan geeft.

Daarom willen wij uw medewerking vragen om de antwoorden van bijgevoegde korte vragenlijst in/aan te vullen en/of te controleren op de juistheid van de opgenomen informatie. Voor zover mogelijk hebben wij al een deel van de vragenlijst ingevuld op basis van informatie die wij hebben gevonden op de website van uw school.

Mocht u de vragenlijst per e-mail willen ontvangen stuur dan even een kort berichtje naar secretariaat@sardes.nl

Wij stellen het erg op prijs als u de vragenlijst in bijgevoegde antwoord-envelop, per fax of per e-mail retour stuurt met eventueel aanvullende informatie over uw kunst- en cultuur-activiteiten voor 5 april a.s.

Met dank voor uw medewerking!
Miek Hoogbergen
Karin Hoogeveen

Sardes
Postbus 2357
3500 GJ Utrecht
tel: 030-2326200
fax: 030-2333017
e-mail: secretariaat@sardes.nl

Sardes is een onafhankelijke instelling voor onderzoek en advies op het terrein van onderwijs, jeugd, welzijn en gezondheidszorg.

Vragenlijst

1. Algemene informatie

- Naam van de school:
- Contactpersoon:
- Schooltypen
 MBO - tl VMBO - overig HAVO VWO
- Aantal leerlingen: leerlingen
- Percentage allochtone leerlingen: %

2. De inhoud en de opzet

- **Sinds wanneer is uw school actief op het terrein van kunst, cultuur en erfgoed?**

Sinds

- **Voor welke schooltypen/afdelingen vinden kunst-, cultuur- en erfgoed-activiteiten plaats?**

VMBO - tl VMBO - overig HAVO VWO

Anders, namelijk

- **Voor wie zijn de activiteiten bestemd?**

- Voor alle leerlingen
- Alleen voor onderbouwleerlingen
- Alleen voor bovenbouwleerlingen

- **Hoe wordt de aandacht voor kunst, cultuur en erfgoed binnen het curriculum ingevuld?**

Aanbieden van de volgende kunstvakken

- Tekenen Handvaardigheid Textiele werkvormen
- Muziek Dans Drama
- Audiovisuele vormgeving

De volgende kunstvakken als eindexamenvak HAVO en/of VWO volgens het programma oude stijl of als CKV-2 en 3

☐ Tekenen	☐ Handvaardigheid	☐ Textiele werkvormen
☐ Muziek	☐ Dans	☐ Drama
		☐ Beeldende vorming

De volgende kunstvakken als eindexamenvak VMBO volgens MAVO/VBO oude stijl of als kunstvakken 2

☐ Tekenen	☐ Handvaardigheid	☐ Textiele werkvormen
☐ Muziek	☐ Dans	☐ Drama
☐ Film	☐ Foto	☐ Audiovisuele vorming

Vooropleiding in één van de volgende kunstdisciplines

☐ Beeldende vormgeving	☐ Audiovisueel/nieuwe media
☐ Dans	☐ Muziek
	☐ Theater

Integratie van kunst en cultuur in het onderwijsprogramma door middel van

Anders, namelijk

- **Hoe wordt de aandacht voor kunst, cultuur en erfgoed buiten het curriculum ingevuld?**

Brede school/verlengde schooldag activiteiten, namelijk

Anders, namelijk

- **Met welke (kunst)hoge scholen en/of culturele instellingen wordt structureel samengewerkt?**

1. Namen van (culturele) instellingen waarmee wordt samengewerkt
2. Wat houdt de samenwerking in?

3. *Beleid en financiën*

- **Zijn kunst, cultuur en erfgoed structureel ingebed in het beleid van de school?**

Nee (ga door naar de volgende vraag) Ja

- **Is het opgenomen in een beleidsplan van de school?**

Nee (ga door naar de volgende vraag) Ja

- **Wie is verantwoordelijk voor de uitvoering van het kunst- en cultuurbeleid op uw school?**

naam:

functie:

- **Is er formatie voor beschikbaar?**

Nee Ja, namelijk fte

- **Op welke wijze wordt de structurele aandacht voor kunst, cultuur en erfgoed gefinancierd?**

Uit reguliere middelen

Uit extra bijdragen:

Via leerlingen/ouders Sponsoring Anders, namelijk

4. *Andere initiatieven*

- **Kent u nog andere vo-scholen, die actief zijn op het gebied van kunst en cultuur en erfgoed?**

Nee

Ja, namelijk

Met dank voor uw medewerking!

Retourneren s.v.p. vóór 30 juni 2003.

Per post: d.m.v. bijgevoegde antwoordenvolop

Per fax : 030 – 23 33 017

Per e-mail: secretariaat@sardes.nl

Overzicht van aangeschreven scholen

Naam	Adres
Chr. Scholengemeenschap Jan Arentsz Alkmaar	Mandenmakerstraat 11, 1825 BB Alkmaar
Jan van Scorelcollege	Postbus 9109, 1800 GC Alkmaar
Willem Blaeu OSG	Robonsbosweg 11, 1816 MK Alkmaar
Erasmus OSG	Postbus 341, 7600 AL Almelo
Helen Parkhurst school	Bongerdstraat 1, 1326 AA Almere
Echnaton OSG	Zwolleweg 1, 1324 EL Almere
Scholengemeenschap Nieuw West	Schipluidenlaan 12, 1062 HE Amsterdam
Augustinus College Amsterdam	Dubbelink 1, 1102 AL Amsterdam
Amsterdam Zuid Scholengemeenschap	2e Const.Huygensstraat 32, 1054 NN Amsterdam
Locatie Huygens	
Amsterdam Zuid Scholengemeenschap	Moreelsestraat 21, 1071 BJ Amsterdam
Locatie Sweelinck	
Calandlyceum	Hoekenes 61, 1068 MR Amsterdam
I.V.K.O.	Plantage Middenlaan 27, 1018 DB Amsterdam
Gerrit van der Veenschool	Gerrit van der Veenstraat 99, 1077 DT Amsterdam
Montessori College Oost	Polderweg 3, 1093 KL Amsterdam
Montessori Lyceum Amsterdam	Pieter de Hoochstraat 59, 1071 ED Amsterdam
Openbare Scholengemeenschap Bijlmer	Gulden Kruis 5, 1103 BE Amsterdam
Reigersbos S.G.	Ravenswaaipad 3, 1106 AW Amsterdam
Spinoza Lyceum	P. van Anrooystraat 8, 1076 BH Amsterdam
Gelders Mozaiek scholengroep	Warnsbornlaan 12, 6816 PS Arnhem
Locatie Warnsbornlaan	
Gelders Mozaiek scholengroep	Thorbeckestraat 17, 6828 TS Arnhem
Locatie Thorbecke	
Lorentzcollege	Groningensingel 1245, 6835 HZ Arnhem
Olympuscollege	Postbus 30098, 6803 AB Arnhem
Europese School Bergen	Postbus 99, 1860 AB Bergen
Berger Scholengemeenschap	Rondelaan 34, 1861 WED Bergen
Werkplaats Kindergemeenschap	Kees Boekelaan 19, 3723 BA Bilthoven
Goois Lyceum Bussum	Vossiuslaan 2 a, 1401 RT Bussum
Comenius College; Unit Lijstersingel 18	Postbus 554 2900 AN Capelle a/d IJssel
Jac. P. Thijssse Castricum	Postbus 314, 1900 AH Castricum
Sint Janslyceum	Sweelinckplein 3, 5216 EG Den Bosch
Daltonscholengemeenschap	Aronskelkweg 1, 2555 GA Den Haag
School voor jong talent	Juliana van Stolberglaan 1, 2595 CA Den Haag
Johan de Witt College	H. van Doeverenplantsoen 3, 2512 ZB Den Haag
Segbroek College	Klaverstraat 7, 2565 BT Den Haag

Naam	Adres
Stevin College	Beresteinlaan 627, 2542 JR Den Haag
Het Plein	Roostenlaan 296, 5644 BS Eindhoven
Lorentz College	Mozartstraat 12, 6661 BL Elst
Emelwerda College Emmeloord	Postbus 16, 8300 AA Emmeloord
Stedelijk Lyceum; locatie Zuid	Postbus 3883, 7500 DW Enschede
Stedelijk Lyceum; locatie Kottenparkcollege	Postbus 3883, 7500 DW Enschede
Augustinus College	Adm. de Ruyterlaan 37, 9726 GP Groningen
De Bolster	Multatulistraat 91, 9721 NH Groningen
Simon van Hasseltschool	Heesterpoort 1, 9713 KX Groningen
Maartenscollege	Postbus 6105, 9702 HC Groningen
Noorderpoort College	Postbus 281, 9700 AG Groningen
Praedinius Gymnasium	Postbus 278, 9700 AG Groningen
Reitdiep College; vestiging Kamerlingh Onnes	Eikenlaan 286, 9741 EW Groningen
Reitdiep college; vestiging Leon van Gelder	Diamantlaan 27, 9743 BA Groningen
Rölingcollege; afdeling Belcampo	Postbus 9480, 9703 LR Groningen
Rölingcollege; afdeling Mondriaan	Postbus 9480, 9703 LR Groningen
De Vinkenborgh	Travertijnstraat 12, 9743 SZ Groningen
H.N. Werkman College	Nieuwe Sint Jansstraat 1, 9711 VG Groningen
Wessel Gansfort College	Heerdenpad 8, 9731 BW Groningen
Willem Lodewijk Gymnasium	Verzetsstrijderslaan 220, 9727 CK Groningen
Coomhertlyceum	Lyceumlaan 1, 2012 WT Haarlem
Zernike College	Westerse Drift 98, 9752 LK Haren
Trinitas College; locatie Don Bosco	Bickerstraat 31, 1701 ED Heerhugowaard
SG Huygenwaard	Middenweg 76, 1703 RD Heerhugowaard
Helinium Scholengemeenschap	Fazantenlaan 1, 3222 AM Hellevoetsluis
Scholengemeenschap Twickel	Postbus 853, 7550 AW Hengelo
Erfgooiers College	Postbus 163, 1270 AD Huizen
College De Brink	Kerklaan 6, 1251 JT Laren
Jeanne d'Arc College	Postbus 4050, 6202 RB Maastricht
Trichter College	Tongerseweg 135, 6213 GB Maastricht
Oosterlicht College	Dieselbaan 10, 3439 MV Nieuwegein
Groenewoud Nijmeegse Scholengemeenschap	Cranenborchstraat 7, 6525 BM Nijmegen
Kandinsky-college	Malderburchtstraat 11, 6535 ND Nijmegen
Stedelijke Scholengemeenschap Nijmegen	Postbus 31091, 6503 CB Nijmegen
Stedelijk gymnasium Nijmegen	Kronenburgersingel 269, 6511 AS Nijmegen
Carmel College Salland	Postbus 87, 8100 AB Raalte
Libanon Lyceum	Postbus 4301, 3006 AH Rotterdam
Nova College; locatie Riederwaard	Palmentuin 77-79, 3078 KJ Rotterdam
Nova College; locatie Montfort	Montessoriweg 55, 3038 AN Rotterdam

Naam	Adres
R.S.G. HAVO voor Muziek en Dans VMBO Nieuw Rotterdam; locatie Koningsveldenstraat	Kruisplein 26 ,3012 CC Rotterdam Koningsveldenstraat 14, 3037 VS Rotterdam
VMBO Nieuw Rotterdam; locatie Beukelsdijk VMBO Nieuw Rotterdam;	Beukelsdijk 145, 3022 DC Rotterdam Schietbaanlaan 118, 3021 LP Rotterdam
locatie afd. Maria Regina MAVO Rotterdamse Scholengemeenschap Rotterdams Montessori Lyceum Thorbecke Voortgezet Onderwijs/ Thorbecke Lyceum	Pieter de Hoochstraat 29, 3024 CP Rotterdam Schimmelpenninckstraat 17, 3039 KS Rotterdam Prinsenlaan 82, 3066 KA Rotterdam
Wolfert van Borselen Grafisch Lyceum Rotterdam Gemeentelijke Scholengemeenschap Schravenlant	Bentincklaan 280, 3039 KK Rotterdam Stadhoudersplein 35, 3034 ER Rotterdam Hugo de Grootstraat 4, 3119 HA Schiedam
Trevianum Scholengroep College Noord, Juniorcollege	Postbus 211, 6130 AE Sittard Postbus 2191, 5001 CD Tilburg
Koning Willem II College	Tatraweg 80, 5022 DS Tilburg
Bonifatiuscollege	Burg. Fockema Andreaalaan 7, 3582 KA Utrecht
Dr. F.H. de Bruijne Lyceum	Koningsbergerstraat 3, 3531 AJ Utrecht
College De Klop	Orinocodreef 7, 3563 ST Utrecht
Leidsche Rijncollege	Verlengde Vleutenseweg 32B, 3541 BG Utrecht
Vader Rijn College	Vader Rijndreef 9, 3561 XB Utrecht
Valuascollege	Postbus 392, 5900 AG Venlo
Het Huygenslyceum	Carel Vosmaerstraat 1, 2274 XX Voorburg
Minkema College	Minkemalaan 1, 3446 GL Woerden
Thorbecke Scholengemeenschap	Postbus 624, 8000 AP Zwolle

Bijlage 2. Selectie van scholen voor schoolportretten

Naam	Provincie	Schooltypen	Kunst en cultuur	Ervaring
Wessel Gansfort College Groningen	Groningen	vmbo-t, havo, vwo	Breed aanbod, mede in kader van culturele gangmakersproject van de gemeente	Lange tijd bezig
Groenewoud Nijmeegse SG Nijmegen	Gelderland	vmbo-t, havo, vwo	Breed aanbod + vooropleiding conservatorium + voorbereiding kunstacademie	Sinds 1985
Augustinus College Amsterdam	Noord-Holland	vmbo-t, vmbo-k, vmbo-b	Brede school	Vanaf tachtiger jaren
Caland lyceum Amsterdam	Noord-Holland	vmbo-kader, vmbo-t, havo, vwo	Veel projecten: drama, poëzie, muziek	Sinds 1990
Segbroek College Den Haag	Zuid-Holland	vmbo-t, havo, vwo	Breed aanbod: Muziekplan, Theaterplan en FA FA Show/ Musicalplan	Lange tijd bezig
Het Huygens Lyceum Voorburg	Zuid-Holland	vmbo-t, havo, vwo	Cultureel erfgoed	Sinds 1997/1998
Vmbo-Nieuw Rotterdam (Koningsvelder- straat) Rotterdam	Zuid-Holland	vbo-b, vmbo-b, isk	Brede school	Sinds 2000
Volksbuurt- museum Den Haag	Zuid-Holland	Niet van toepassing	Concept Cultuurschool	Ontwikkelfase gestart in 2001

Naam	Provincie	Schooltypen	Kunst en cultuur	Ervaring
Dr. F.H. de Bruijne lyceum Utrecht	Utrecht	vmbo-tl, havo, atheneum, gymnasium	Plannen voor cultuurcampus	In voorbereidingsfase
Het Plein St Joris Eindhoven	Noord-Brabant	vmbo-tl, havo, vwo	Kunst en cultuur in onderbouw, 7 lesuren per week, integratie in andere vakken, in bovenbouw projecten	Sinds 1996

Bijlage 3. Interviewleidraad schoolportretten cultuurprofielscholen

1. Aanleiding

De aanleiding om activiteiten rond kunst en cultuur binnen de school te starten:

Waarom? Sinds wanneer?

Zien jullie jezelf als cultuurprofielschool? Waarom?

2. Aard, inhoud en frequentie van de activiteiten

Op basis van de reeds verzamelde informatie per activiteit nagaan wat er plaatsvindt:

- Positie van de kunstvakken (welke vakken, aantal uren (meer dan voorgescreven?), examens).
- Binnenschoolse activiteiten (hoe, hoeveel uur).
- Buitenschoolse activiteiten.
- Doorgaande leer-/ontwikkelingslijn (integratie binnen vakken, opbouw van het curriculum).

3. Plaats van kunst en cultuur

Plaats van kunst en cultuur binnen de school en mogelijkheden die ontwikkelingen in het voortgezet onderwijs bieden:

- Kunst en cultuur in beleidsplan opgenomen.
- Kunst- en cultuurplan aanwezig.
- Formatie en financiën, eigen bijdragen, sponsoring.
- Benutting beleidsruimte.
- Regelingen (bijvoorbeeld: raamregeling vooropleiding dans en muziek, ckv-vouchers, aan wie, wat wordt ermee gedaan, introductie ckv in vmbo).
- Rol van de inspectie (wat is die rol en wat zou die moeten zijn, aparte inspectie Kunsteducatie?).
- (Wenselijke) rol van OCW, behoefte aan 'keurmerk'.
- Rol van de gemeente (faciliterend, zichtbaar).
- Rol van de VNG.

4. Doelen

- Doelen die worden nagestreefd met het kunst en cultuurprofiel (toeleiding kunstonderwijs, vergroten aantrekkelijkheid school).
- Samenhang met andere doelen (veiligheid, soc.-emot. ontwikkeling).
- Rol die kunst en cultuur spelen bij de vormgeving van het curriculum.
- Mogelijke en wenselijke invloed van kunst en cultuur op schoolklimaat (bijvoorbeeld culturele diversiteit).

5. *Uitvoering*

- Waarin onderscheidt deze school zich van andere scholen in het algemeen en van andere cultuurprofiel scholen in het bijzonder als het gaat om kunst en cultuur.
- Is het voor alle leerlingen of voor een deel van de leerlingen.
- Hoe vindt werving plaats voor de activiteiten?
- Hoe is het gesteld met de belangstelling en motivatie van de leerlingen voor de kunst en cultuur activiteiten.
- Indien niet voor alle leerlingen: vindt selectie plaats, op welke wijze (vgl vooropleiding muziek en dans).

6. *Taken en verantwoordelijkheden*

- Interne taakverdeling: wie is verantwoordelijk, wie voeren het uit, persoonsgebondenheid van de activiteiten, structurele inbedding, is er een plan van aanpak, samenwerking tussen de verschillende secties van de kunstvakken onderling, CKV1, literatuur et cetera.
- Externe taakverdeling: welke instellingen (andere onderwijsinstellingen, culturele instellingen, kunstenaars, centra voor kunstzinnige vorming) zijn er buiten de school betrokken bij de vormgeving en uitvoering van kunst en cultuur op school; op welke manier, aantal contactmomenten, wijze van overleg en samenwerking (contract, betaling). Rol van steunfunctie kunstzinnige vorming (regionale bemiddeling tussen school en kunst).

7. *Resultaten*

- De ervaringen tot nog toe en de opbrengsten die er zijn geconstateerd: de meerwaarde voor de leerlingen, voor de docenten en voor de school als geheel (indicatief en subjectief), uitstroom kunstonderwijs; verschillen tussen leerlingen die wel en niet deelnemen aan kunst en cultuur, ook w.b. resultaten andere vakken.
- Wijze van evaluatie en resultaten hiervan.

8. *Toekomstplannen*

Hoe ziet het er over vijf jaar uit? Zelfde of uitbreiding of gevaar van verdwijnen uit de belangstelling?

Belangstelling om als pilotschool aangemerkt te worden? Onder welke voorwaarden?

9. *Succesfactoren en valkuilen*

Suggesties voor andere scholen, voor gemeenten, de landelijke overheid et cetera.

[Tenslotte: vragen om extra informatie in de vorm van brochures, schoolplan, beleidsplan, kunst en cultuurplan en dergelijke.]

Gespreksonderwerpen leerlingen

- Wat merk je van het kunst en cultuurprofiel van de school?
- Waaraan heb je meegedaan?
- Wat vind je daarvan?
- Motivatie/ambitie.
- Suggesties/wensen.

Colofon:

Teksten:

Miek Hoogbergen

Karin Hoogeveen

Foto's:

Studio André Ruigrok

Omslag:

Frits Reijnt

Drukwerk:

Kerckebosch B.V., Zeist

Cultuur maakt school

De invoering van het vak ckv in het voortgezet onderwijs heeft een sterke impuls gegeven aan het cultuuronderwijs op Nederlandse scholen. Al met al lijkt het erop dat scholen kunst en cultuur een steeds belangrijker plaats geven in hun onderwijs. Maar ook voordat ckv werd ingevoerd waren er al scholen die zich van andere onderscheiden door hun culturele activiteiten. De wijze waarop kunst en cultuur aandacht krijgen, varieert van een uitgebreid aanbod van kunstvakken en deelname aan cultuurprojecten onder schooltijd tot naschoolse cultuuractiviteiten en talentontwikkelingsprogramma's in samenwerking met het hoger kunstonderwijs.

Het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen heeft Sardes gevraagd om te onderzoeken hoe scholen die zich profileren als cultuurschool invulling geven aan hun cultuuraanbod. Hoe is het aanbod georganiseerd? Voor welke leerlingen is het bedoeld? Met wie werkt men samen? Deze en andere vragen komen aan bod in dit onderzoeksrapport. Daarnaast heeft het ministerie Sardes gevraagd om op basis van het onderzoek een advies uit te brengen over de wijze waarop de ontwikkeling van cultuurscholen verder gestimuleerd kan worden. Ook dat advies is opgenomen in dit rapport.

Het rapport bestaat uit twee delen:

Deel 1 geeft een algemeen overzicht van het aanbod van kunst en cultuur op scholen voor voortgezet onderwijs en beschrijft de specifieke kenmerken van cultuurscholen. In dit deel is ook het advies aan het ministerie opgenomen. Deel 2 bestaat uit een tiental portretten van scholen die op een bijzondere manier vormgeven aan kunst en cultuur in hun onderwijs.

Dit rapport is opgesteld voor het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, de opdrachtgever van het onderzoek. Maar ook voor scholen die meer aandacht willen gaan geven aan kunst en cultuur is het lezenswaardig, met name waar het gaat om de inspirerende voorbeelden uit de praktijk van bestaande cultuurscholen.

Postbus 2357
3500 GJ Utrecht
E-mail: secretariaat@sardes.nl
Internet : www.sardes.nl